

TÜRKÇENİN SAYICA EŞ HECELİ İKİLEMELERİNDE SIRALAMA KURALLARI VE TABİÎ BİR ÜNSÜZ DİZİSİ

OSMAN NEDİM TUNA

Türk dilinde 'ikilemeler' ne yeni, ne de az işlenmiş bir konudur. Gerçekte, Türkoloji yayınlarında bu konu üzerinde çıkmış araştırmaların sayısı oldukça kabarıktır. Hiç şüphesiz, bunlardan bazıları bildiklerimize yeni ve önemli şeyler ilâve etmişlerdir. Fakat pek çoğu, eskilerin 'başka şekilde ele alınmış tekrarı'ndan ibârettir. Bu bakımdan, 'ikilemeler'le ilgili bütün meseleler henüz çözülmüş olmaktan uzaktır. Meselâ, eş sayıda hecelere sahip olan ve farklı ünsüzlerle başlayan kelimelerin teşkil ettiği 'ikilemeler'deki diziliş esasları için şimdiye kadar başarılı hiçbir izah şekli verilememiştir. Doğrusunu söylemek gerekirse –şu ana kadar işlerliğinden şüphe edilmeyenler dahil olmak üzere– bu araştırmalardaki kuralların *hepsi de*, aşağıda açıklayacağımız gibi, yanlış ve eksiktir. Bu demektir ki, üyeleri farklı sayıda ikilemelerde çok hecelinin daima sona yerleştirilmesi başka dillerde de görüldüğünden (meselâ Sanskrit) ve bu çoktan bilindiğinden (Pânini'den beri), Karl Foy'un buna 1899'da eklediği *ana baba* tipli (yani eşit sayıda heceli fakat yalnız bir üyesi ünsüzle başlayan) ikilemelerde ünsüzle başlayanın daima sonda yer aldığı hususu –başka bir deyişle, Türkolojinin 85 yılda bulabildiği biricik temel kural– bile ne yazık ki bunlar arasındadır.

Böyle bir sonuca nasıl vardığımı gösterebilmek ve bu yoldaki düşüncelerimi ne şekilde geliştirdiğimi açıklayabilmek için bir 'mukayese tabanı' olmak üzere, Mehmet Ali Ağakay'ın "Türkçede Kelime Koşmaları" (TDAY, s. 97-104, Ankara 1954) adlı yazısını seçiyorum. Bu seçimdeki en önemli sebepler şöylece sıralanabilir :

1. Ağakay'ın bu çalışması o zamana kadarki bütün yazıların en derli toplu olanıdır ve konu olarak yalnız Türkçeyi ele alır.

2. Kısıtlığına rağmen, diziliş esaslarına ait *bütün bilinenleri* kendi katkıları ile birlikte ve misalleri ile net bir şekilde verir.

3. Bu araştırmada, onun, 'kelime koşmaları' adını verdiği ikili yapılarla kavram bakımından daha geniş bir çerçeve içinde yer alan ve farklı gramer kategorilerine giren, bu sebeple de genel dil bilimindeki 'hendiad-yoin'den ayrılan şekiller kastedilir. Bu görüş, "aynı kanunlara bağlı olma ve fonetik yapı birliği"ne dayanmaktadır. Ben de aynı fikirdeyim ve bunun

için 1965'te yaptığım bir başka araştırmada, bu ayrımı vurgulamak üzere gerekli açıklamalarla birlikte "descriptive binaries" terimini kullanmışım.¹

4. Ağakay'ın araştırması, yazdıklarımı kontrol etmek isteyenlerce kolaylıkla sağlanabilir.

400 misale dayanan bu yazısında, Ağakay, ikilemelerin diziliş esaslarını iki ana grupta toplamaktadır. Birincisi, "mantıkî sıraya göre dizilenler", ikincisi "bir mantık sırası gözetilmeden dizilenler". Birinci grup için 4'ü tersine dizili 101, geri kalanların temsil ettiği ikinci grup için 299 misal veriyor. İkinci grubu, üç kural idare etmektedir. Bunlardan birincisi, üyeleri farklı sayıda hecelilerdir. Az heceli üye başa geçer. Verdiği 100 misalden 6'sı tersine dizilmiştir. İkincisi, sayıca eş heceli üyelerinden biri ünlü, öbürü ünsüzle başlayan ikilemeler. Bunlarda ünlü ile başlayan üye başa geçer. verdiği 80 misalden 6'sı tersine dizilmiştir. Üçüncüsünde yine üyeleri sayıca eş heceli, ya her ikisi de ünlü ile, yahut her ikisi de ünsüzle başlayan ikilemeler yer alır. Bu ikilemelerde, üyelerdeki kök ünlülerinin 1. geniş-dar, 2. düzyuvarlak, 3. arka-ön karşıtlıklarına göre dizildiği ve bunun üye sırasını tayin ettiği anlaşılıyor.² Bu grup için verilen 78 misalden 12'si tersine dizilmiştir. Artan 41 ikileme için ise, hiçbir kural veremiyor. Bunların "ünsüzlere göre" dizilmiş olabileceğini ileri sürüyor.

Bir dilin kuralları o dile ait ilgili malzemenin kendisinden çıkarılır. Önceden, uygun olacağı tasavvur edilen bir sistemi kural olarak malzemeye zorlayamayız. Bununla birlikte, malzemeye tatbik edildiğinde "en az fire veren sistem" deneme ile tespit edilmiş olsa bile, "kural"dır. O taktirde bu "kural"a yol açan sebepleri 'ilmî bir şekilde' izah etmek gerekir. Acaba Ağakay'ın düzenli özetlemesinde verilen 'kural' larda bu nitelik var mıdır?

Bu soruyu cevaplandırabilmek için ilk olarak "mantıkî sıraya göre dizilme" kuralını ele alalım. İkilemelerde 'mânâ'yı bir kurala esas almanın mümkün olabileceğini sanmıyorum. Çünkü üyeleri mânâlı ikilemeler bulunduğu gibi, mânâsı olmayanlar da vardır. Meselâ: *kapı baca, ıcağı cıcağı*. Bundan başka, yalnız bir üyesi mânâlı olan ikilemelerde, bu üye, sırada ilk veya ikinci olabilir. Meselâ : *adam cudam, çoluk çocuk*. Mantıkî sıra, ancak her iki üyesi de mânâlı ikilemelerde söz konusudur. O halde, böyle bir kural mevcut olmuş olsa bile, çok sınırlı kalmağa mahkûmdur. Ağakay'ın bu kural için verdiği misallerin sayısını bütün misallerin sayısına nispeti sadece 1/4'tür. Bu, bir bakıma görüşümü doğrulamaktadır. Ağakay "mantık dizisi" bölümünde, ilkten sona, küçükten büyüğe, asıl mânâdan yardımcı mânâyâ vb. gibi birtakım alt bölümler vermektedir. Her iki üyesi de mânâlı olan bir ikilemede zaten bunlardan başka karşıtlık bulmak imkânı yoktur. Çünkü bu

¹ 'A Comparative Study of the Structure of Turkic and Mongolian Descriptive Binaries', *Inner Asia Colloquium*, May 13, 1965, University of Washington Seattle, Washington 20+2 s.

² Ağakay'ın bu kural hakkındaki ifadesi açık değildir. Ne demek istediğini misallere dayanarak kendim çıkardım.

özellikler ikilemeyi meydana getiren üyelerin seçiminde *şart*'tır. İlgili başka türlü olamaz. Matematik ihtimal bu alt bölümlerde kural'ı destekleyecek şekilde çalışmaktadır. Öyle ise bu "kural" ânzîdir. Hemen ilâve etmek gerekir ki, mantık esasına göre dizilme kuralına verilen örnekler çok kere "fonetik özelliklere göre dizilme kurallarına" da uygun düşüyor. Aynı dil olayı (linguistic phenomenon) için iki kural olamaz. Eğer aynı zamanda iki kural verilmişse, ya bunlardan biri doğru öbürü yanlış veya her ikisi de yanlıştır. O halde, "mantık esasına göre dizme" kuralı mantığa sığmamakta ve geriye sadece "fonetik yapı özellikleri esasına göre dizme" kuralı kalmaktadır. Bunu incelemeden önce, Ağakay'ın tatbikatını matematik bir tablo halinde göstermeyi uygun buluyorum. Tabloya konulan ikilemeler yalnız üyeleri eş sayıda heceli olanlardır. Tablodaki V-K birincisi ünlü, ikincisi ünsüzle başlayan, heceleri eş sayıda ikilemeleri gösterir. V_1-V_2 üyeleri farklı ünlülerle başlayan ikilemeleri, $K_1V_1-K_2V_2$ üyeleri farklı ünsüzlerle başlayan, kök ünlüleri de farklı olan ikilemeleri, $K_1V_1-K_1V_2$ üyeleri aynı ünsüzle başlayan fakat kök ünlüleri farklı olan ikilemeleri ifade eder. V_1-V_1 üyeleri aynı ünlü ile başlayanlara $K_1V_1-K_2V_1$ kök ünlüleri aynı, fakat baştaki ünsüzleri farklı olanlara, $K_1V_1-K_1V_1$ hem baştaki ünsüzleri hem de kök ünlüsü birbirinin aynı olanlara işaretler. $Ap-Bq$ 'de, Ap ikilemenin p sayıdaki heceli ilk üyesi, Bq ikilemenin q sayıdaki heceli 2. üyesi demektir. Altı tek çizgili rakam ve işaretler, toplamı, çift çizgililer, toplam toplamlarını gösterir. 2. sütunda her tip için kullanılan misal ve o misallerde ters dizilenleri, 3. sütun ters dizilenlerin, ait oldukları bölüm içindeki yüzdeleri, 4. sütun her bölüme ait misalin toplam misal sayısının yüzde kaçını teşkil ettiğini, 5. sütun da her bölüme ait ters dizili misal sayısının, toplam misal sayısı içindeki yüzdesini gösterir. Parantez içindeki işaret "mecburî olmayan" bir fonemi, üstündeki m eş zamanlılığı yâni her ikisinin "aynı zamanda var veya yok" olacağını belirtir.

Buna göre, Ağakay'ın sayıca eş heceli ikilemeleri, kendisinin açıkladığı kurallar gereğince şöyle bir görünüş arz etmektedir :

A. KURALA BAĞLANAN

1.	V-K	80-6	7.50 %	40.20 %	3.02 %
	V_1-V_2	5-1	20.00 %	2.51 %	0.50 %
	$K_1V_1-K_2V_2$	34-3	8.82 %	17.09 %	1.51 %
	$K_1V_1-K_1V_2$	39-8	20.51 %	19.60 %	4.02 %
2.	$(K)^mV_1-(K)^mV_2$	78-12	15.38 %	39.20 %	6.03 %
	1 + 2	158-18	23.08 %	79.40 %	9.05 %

B. KURALA BAĞLANAMAYAN

	V_1-V_1	1-1	100.00 %	0.50 %	0.50 %
	$K_1V_1-K_2V_1$	28-28	100.00 %	14.07 %	14.07 %
	$K_1V_1-K_1V_1$	12-12	100.00 %	6.03 %	6.03 %
3.	$(K)^mV_1-(K)^mV_1$	41-41	100.00 %	20.60 %	20.60 %
	A_p-B_q	199-59	29.65 %	100.00 %	29.65 %
	$p = q$				

Ağakay'ın "mânâ"ya göre dizilme kurallarına ait malzemesini de hesaba katarsak, durum şöyle olur :

A. KURALA BAĞLANAN

1.	V-K	80-6	7.50 %	31.62 %	2.37 %
	V ₁ -V ₂	5-1	20.00 %	1.98 %	0.40 %
	K ₁ V ₁ -K ₂ V ₂	46-6	13.04 %	18.18 %	2.37 %
	K ₁ V ₁ -K ₁ V ₂	46-10	21.74 %	18.18 %	3.95 %
2.	(K) ^m V ₁ -(K) ^m V ₂	97-17	17.53 %	38.34 %	6.72 %
	1 + 2	177-23	12.99 %	69.96 %	9.09 %

B. KURALA BAĞLANAMAYAN

	V ₁ -V ₂	1-1	100.00 %	0.40 %	0.40 %
	K ₁ V ₁ -K ₂ V ₁	45-45	100.00 %	17.78 %	11.78 %
	K ₁ V ₁ -K ₁ V ₁	30-30	100.00 %	18.86 %	11.86 %
3.	(K) ^m V ₁ -(K) ^m V ₁	76-76	100.00 %	30.04 %	30.04 %
	<u>A_p-B_q</u>	253-99	39.13 %	100.00 %	39.13 %
	p = q				

Benim, bu inceleme için topladığım malzeme, üzerlerinde son çalışmaya başladığımda hece sayıları eş 2022 ikilemeden ibaretti; çalışma sırasında bunlara ilâve ettiklerim araştırma sonundaki alfabetik dizin'e girmişse de, bu ek ikilemeler ne fonetik yapıya göre yapılan tasnifte, ne de hesaplarda yer alır. Çok uzun bir süre içinde yavaş yavaş biriken bu malzeme nicelik bakımından kendisinden emniyetle sonuç çıkarılabilen en geniş ikileme koleksiyonudur³. Bazı ikilemelerde diziliş sırası yönünden yüzde yüz emin olmak imkânı yoktur. Bununla birlikte, şüpheli gördüklerimi ayıkladım. Sıkı kontrole rağmen bir kaç ikilemedeki sıra ters görülebilir. Standart bir sözlüğün henüz yapılmamış olması dolayısı ile, ancak kendi sağ duyuma güvenebileceğimden bazen bu gibileri bilerek malzemeye aldım. Bu takdirde bile malzemenin çokluğu yüzde hesapları için bir garanti teşkil edecek derecededir. Şimdi, karşılaştırma bakımından, eğer Ağakay'daki "fonetik kuralları" tatbik etse idik, bu malzemede ne gibi bir sonuç alabileceğimizi, benimkileri ondaki gruplara göre dökümleyerek göstermek istiyorum :

³ Vecihe Hatipoğlu'nun *İkileme*'sindeki dizinde benim sayıma göre 1956 madde yer alır. Bunda "ikilemeler" yanında "ikizlemeler" ve "üyeleri eş heceli ikilemeler" yanında "üyeleri farklı sayıda heceli ikilemeler" de bulunmaktadır. Benimkinde ise yalnız 'sayıca eş heceli' 2022 örnek vardır.

A. KURALA BAĞLANAN

1.	V-K	497-31	6.24 %	24.58 %	1.53 %
	V_1-V_2	102-27	26.47 %	5.05 %	1.34 %
	$K_1V_1-K_2V_2$	565-207	36.64 %	27.94 %	10.24 %
	$K_1V_1-K_1V_2$	379-47	12.40 %	18.74 %	2.32 %
2.	$(K)^mV_1-(K)^mV_2$	1046-281	26.86 %	51.73 %	13.90 %
	1 + 2	1543-312	20.22 %	76.31 %	15.43 %

B. KURALA BAĞLANAMAYAN

	V_1-V_1	43-43	100.00 %	2.13 %	2.13 %
	$K_1V_1-K_2V_1$	281-281	100.00 %	13.90 %	13.90 %
	$K_1V_1-K_1V_1$	155-155	100.00 %	7.66 %	7.66 %
3.	$(K)^mV_1-(K)^mV_1$	479-479	100.00 %	23.69 %	23.69 %
	A_p-B_q	2022-791	39.12 %	100.00 %	39.12 %
	$p = q$				

Sırası ile 199, 253, 2022 ikilemeye tatbik edildiğinde, Ağakay'ın verdiği kurallar için bu üç ayrı malzeme grubunun dökümünden ve bunlara göre yapılan yüzde hesaplarından şu dikkate değer sonuçlar çıkıyor :

1. V-K sıralaması örnekleri birinci grupta bütün malzemenin 40.20 %, ikinci grupta 31.62 %, üçüncü grupta 24.58 % si olarak gittikçe daha küçük bir pay alırken, bu kurala göre ters dizilenlerin bütün malzemeye nispeti de azalmaktadır. Bu nispet, sırası ile birincide 3.02 %, ikincide 2.37 %, üçüncüde 1.53 % oluyor.
2. V_1-V_2 sıralaması örnekleri 1. grupta bütün malzemenin 39.20 %, 2. grupta 38.34 %, 3. grupta 51.73 %'ünü teşkil etmektedir. Burada önemli olan şey V-K/ V_1-V_2 nispetinin, birincide V-K lehine çok küçük bir üstünlük göstermekle birlikte, hemen hemen eşit (ikisi de yaklaşık 40 %) olmasına karşı, ikincide V_1-V_2 'nin yüzde yirmiye yakın, üçüncüde yüzde yüzden biraz fazla bir artışla ezici bir üstünlük kazanmasıdır. Bunun sonucu olarak V_1-V_2 sıralamasındaki ters dizili ikilemelerin nispeti önce 6.03 % iken, sonra 6.72 %, daha sonra da 13.90 %'a yükselmiş bulunmaktadır. Bu anormal artış "kurala bağlanan" ikilemelerdeki "ters dizililerin" toplamdaki yüzdesini de yukarıya iter. Nitekim birinci grupta ters dizililer, bütün misallerin 9.05 %'i, ikinci grupta 9.09 %'u iken, üçüncü grupta 15.43 %'e çıkmış bulunmaktadır.
3. Kurala bağlanamayanların sayısı birinci grupta 41 (misallerin 20.60 %'i) ikinci grupta 76 (misallerin 30.04 %'ü), üçüncü grupta 479 (misallerin 23.69 %'u) dur.

Buna göre, "tersine dizilenler" le, "kurala bağlanamayan"lar toplamının misaller içindeki yüzdesi -başka bir deyişle "fire yüzdesi"- şu değişikliklere uğrar : Birinci grupta 29.65 %, ikincide 39.13 %, üçüncüde 39.12 %. Bu

demektir ki, birinci grupta her 10 misalden 3'ü, ikinci ve üçüncü grupta her 10 misalden 4'ü kurala aykırıdır. Bu, varlığı iddia edilen kurallar sistemi için hiç de inandırıcı bir sonuç değildir. Çünkü, hayal edilebilecek herhangi bir makul "kural" için matematik şans, sadece 50 %'dir. Burada sonuç, sınırın yalnız 10 % üstünde bulunmaktadır. Öyle ise, bu sistemi şüphe ile karşılamak gerekir. Bununla birlikte, sistem içindeki iki kural için aynı şey söylenemez. Bunlardan birincisi (yani V-K sırası) misal artmasına rağmen gittikçe düşen bir yüzdeye sahiptir. Bunu şöyle tefsir edebiliriz : İlk misaller grubunda, hatıra gelen ters dizililer sayısının nispeti yüksek olup, ikinci ve üçüncü grupta "doğgunluk sınırı"na erişmiş bulunmalıdır. Bu sebeple misal sayısı arttıkça, ters dizilenler sayısı sabite yakın olduğundan nispet yüzdesi küçülmektedir. Öyle ise "ters dizililer" in bütün misallerdeki yüzdesinin gittikçe azalması, ilk 'kural' ın gerçekten "doğru" veya "doğruya çok yakın" olmasını gerektirir. Madem bu sistemde iki kural var ve bunlardan biri "doğru" veya "ona çok yakın", o halde toplam yüzdenin kötülüğünün sebebini öbür kuralda aramaktan başka çare yoktur. Buna göre, V_1-V_2 'kural'ı bu şekli ile "yanlış"tır. Kısaca : *Böyle bir kural mevcut değildir.*

Ben, bu sonuca 1964'te şimdikininki dörtte biri kadar bir "ikilemeler listesi"nde yaptığım buna benzer bir karşılaştırma ile varmış ve o akademik yılın sonuna doğru tamamladığım araştırmada çözümün ne olduğunu göstermişim.

Aynı konuya yeniden dönüşümün sebebine gelince, onu biraz ileride açıklayacağım. Bununla birlikte, ilk çalışmamda kullandığım metodu, buradaki geliştirilmiş şekli ile gözden geçirmenin Türkoloji araştırmaları bakımından faydalı olacağına inandığım için şimdi sunmak istiyorum :

1. Malzeme toplama işini mümkün olduğu kadar geniş tutmağa çalıştım. Daha önce malzemede bazı şartlara uygun misallerin azlığı, karar verme zamanı geldiğinde büyük güçlükler yaratmıştı. Bunu tecrübe ile biliyordum. Kurallar hakkında emniyetle hüküm verebilmek ancak yeter derecede misal varsa mümkün olabiliyordu.

2. Misal çokluğu gerekli olmakla birlikte, yeter sayılamaz. Misallerin, aynı zamanda "kontrol edilmiş ve güvenilir" bir nitelikte bulunması gerekir. Bu sebeple, gazete, kitap, dergi, gündelik konuşmalar, yurda döndüğümde radyo ve televizyonda gördüğüm yahut işittiğim ikilemeleri on beş yıla yakın bir süre içinde bir yandan topladım, bir yandan da fişledim. Bunlar arasında "benim Türkçe duygum"a ters gelen dizilişleri, tanıdığım kimselere, lâf arasında sorarak notlar aldım. Çok şüpheli bulduklarımı çıkardım.

3. Misaller 1600'e ulaştığında onları önce üç ana bölüme ayırdım, sonra da yapı özelliklerine göre daha küçük parçalara böldüm. Her bölümün başına, o bölüme giren misallerin yapı özelliklerini bir matematik formülle özetledim. Böylece, misal çokluğu içinde kaybolmak tehlikesini önlediğim gibi "mümkün olan

ilgileri bir anda görebilmek” imkânını en yüksek seviyede tutmağa çalıştım. Her bölümdeki parçaların hepsini alfabetik sıraya, önce tek, sonra gittikçe çoğalan heceliler gelmek üzere dizdim. Üç ana bölüm, benim ilk bulduğum ‘kurallara’ dayandığından, her birine ters düşen misalleri, en alta yine alfabe sırası ve hece sayısına göre yazdım. Bu tamamlanınca ‘ikilemeleri idare eden kuralları bir sistem halinde tespit etmeğe çalıştım. Bu sırada “ikinci dereceden kurallar” ortaya çıktı. Şimdi, başlangıçtaki üç ana prensip dahil bu “kuralları” nasıl bulduğumu açıklayabilirim.

Bu konuda bir araştırma yapma gerekliliğini tespit ettiğim zaman şöyle düşünmüştüm : Eğer ikilemelerin üyeleri fonetik esasa dayanarak dizilmişlerse, bu ancak *ünlü-ünlü, ünlü-ünsüz, (veya bunun tersi) ünsüz-ünsüz* şemalarından birine uyabilir. İkilemelerin yalnız, üyeleri eşit sayıda heceli olanlarını dikkate aldığımız için başka bir ihtimal yoktur. Türkçede 8 ünlü vardır. Bu ünlüler dar, geniş; düz, yuvarlak; ön, art nitelikleri ile karşıtlık gösterdiğinden mümkün kombinasyonların sayısı $8 \times 8 = 64$ 'tür. Şu halde, bunların tesadüfî bir kural halinde karşımıza çıkma şansı $1/5$ 'tir. Çünkü karşıt nitelikler aksi istikameti hesaba katıldığında $2 \times 3 \times 2 = 12$ kombinasyona sahiptir. $12/64 = 1/5.4 = \sim 1/5$. Buna karşı Türkçede kelime başında bulunabilen konsonlar 20'dir, Öyle ise, mümkün kombinasyon sayısı $20 \times 20 = 400$, bir kombinasyon için şans, $1/400$ olur. Ünsüzlerle ilgili en yüksek karşıt nitelik sayısı 4 olduğundan, yine aksi istikametler hesaba katıldığında tesadüfî kural şansı $1/400 \times 8 = 1/50$ yani *ünlülerdekinden on kere az*'dir. Bu demektir ki eğer çalışmaya ünlülerden başlarsak hatalı bir yola girme ihtimalimiz ünsüzlerinkine kıyasla *on kat fazla olacaktır*⁴. Bu konuda daha ileri gidebilmek için bize yol gösterebilecek tek kaynak, topladığımız malzemedir. Acaba bu ikilemeler arasında kesin istikametleri verebilecek ip uçlarına sahip olanlar var mıdır?

Bence şu birkaç misal, bize tutulması gereken mecburî yolun ne olduğunu açıkça göstermektedir :

1. *ünlü-ünsüz* : abuk-sabuk, asıl-fasıl, ıkış-tıkış, imi-timi, incik-cincik, ins-cins, ün-tün,
arası-arkası, kırış-kırtış, sere-serpe, yırık-yırtık,
2. *ünsüz-ünsüz* : bakkal-çakkal, çatra-patra, çıtı-pıtı, hırıltı-dırıltı, kaba-saba, vırt-zırt, yalap-şalap, yırtık-pırtık
boy-bos, çal-/çap-, çör-çöp, del-/deş-, döl-döş, huy-hus, soy-sop, tor-top
belek-bebek, çoluk-çocuk, dürüm-düzüm, gelen-geçen, karış-/katış-, senet-sepet, torun-tosun

⁴ Bu küçük hesap, sanırım ki daha önce yapılan araştırmalarda neden sadece ünlülerin bir diziliş esası olarak kabul edildiğini, buna karşı ünsüzlerin bir kenara itildiğini açıklamaya yeter.

3. *ünlü-ünlü* : ah-oh, ast-üst, ay-oy, az-öz, az-uz, et-ot cak-cuk, fan-fin, kem-küm, tek-tük, ters-türs, çatlak-çutlak hekim-hakim, takas-tukas, yampiri-yumpiri,

İki üyesi arasındaki fark koyu renkle işaretli seslerden ibaret olan bu ikilemelerden :

1. sıralamayı sadece koyu renkle işaretli seslerin sağlayabileceği,
2. sıralamada ünlü ve ünsüzlerin muhtemel üç kombinasyonundan her üçünün de temel olduğu,
3. bu üçünden hangi esasın sıralamada kullanılacağına, başından başlayarak üyelerdeki seslerin karşılaştırılması ile anlaşılacağı, şayet aksine misaller yoksa, ünlü veya ünsüz kombinasyonlarının mümkün olduğu ilk fonem çiftinin sıralama esasını tayin ettiği,
4. *ünlü-ünlü* esasının, eğer ünlüler başta ise her iki üye de aynı ünsüzle takip edilmek, eğer içte ise, her iki üye de aynı ünsüzle başlamak şartına bağlı olduğu, (–eğer bu hükmü değiştirecek başka misal yoksa–, başka misallerin bunu kısmen değiştireceği ileride açıklanacaktır.)
5. *ünlü-ünsüz* esasının gerçekten doğru tespit edildiği (–tabii yalnız bu misallerden–, başka misallerin burada bir ikinci kuralı gerektirdiğini göreceğiz) sonuçlarını derhal çıkarabiliriz.

İlk adımda kuralların hangi esasa dayanması gerektiğini tespit ettik. Şimdi mesele, bu üç esasa ait kuralları bulmaktır. İşe bunların hangisinden başlamalıyız? *ünlü-ünlü*'den başlamanın tehlikesinden yukarıda söz etmiştik. O halde ondan başlayamayız. *ünlü-ünsüz* esasının doğruluğu burada da anlaşıldığına göre, onu tekrar ele almamız da gerekmez. Öyle ise, ilk önce *ünsüz-ünsüz* sıralama esasının dayandığı kuralın ne olduğunu keşfetmeğe çalışmak mecburiyetinde bulunduğumuz ortaya çıkıyor. Bunu nasıl başarabiliriz?

Eğer, meselâ *çıtı pıtı* ikilemesine bakarsak, burada birinci üyedeki ç ve ikinci üyedeki p'nin, üyelerin bu sıralanışını tayin edebilecek biricik faktör olduğu anlaşılır. Buna göre, şöyle diyebiliriz : *çıtı* ilk üyedir, çünkü bu ç ile başladığı halde, öbür üye *pıtı*, p ile başlıyor. Şimdi bunu biraz değiştirelim : *çıtı* ilk, *pıtı* ikinci üyedir. Çünkü ç, p'den önce gelir. Eğer bu doğru ise başka misâllerde de ç'nin p'den önce geldiğini görmemiz gerekir. Acaba öyle mi? : çat pat, çatır patır, çatlak patlak, çatra patra, çıtır pıtır ikilemeleri bunu destekliyor. Demek ki, ç-p sırası değişmez bir sıradır. Acaba başka değişmez sıralar var mı? İşte size birkaç tane daha :

boy bos, huy hus, tüy tüs, yay-/yas-	: y – s
çör çöp, tor top	: r – p
sür-/süs–, tarım tasım, torun tosun	: r – s
belek bebek, dalaz dabaz	: l – b
del-/deş–, delik deşik, dili dişi, döl döş	: l – ş

sat pat, sus pus, süs püs,	: s-p
kaba saba, kırıttık sırtık	: k-s
şes beş, şu bu	: ş-b

Sağdaki değişmez sıra sütununda dikkati çeken bazı şeyler bulunmaktadır. Birincisi *y-s, r-s, k-s* (s sonda), *s-p* (s başta), ikincisi *l-ş* (ş sonda), *ş-b* (ş başta), üçüncüsü *l-b, ş-b* (b hem l, hem ş'den sonra) dördüncüsü *r-p, s-p* (p, hem r, hem s'den sonra), beşincisi *y-s, r-s, k-s* (s hem y, hem r, hem de k'dan sonra). Bunlardan birinci ve ikincisi özellikle önemlidir. Çünkü bize bu "değişmez sıra" bölümlerinin bir zincirin halkaları gibi birbirine eklenebileceğini göstermektedir. Madem y, s'den önce geliyor ve s, p'den önce geliyor, öyle ise y, hem s'den hem de p'den önce gelmek mecburiyetindedir. Aynı şekilde, madem l, ş'den önce geliyor ve ş, b'den önce geliyor, öyle ise l, hem ş'den hem b'den önce gelmek mecburiyetindedir.

1.	y	s	p
2.	l	ş	b

Bu iki sırada üçer üye vardır. Verilen ikili sıralardan ikincisinde *r-p*, üçüncüsünde *r-s* görülüyor. Şimdi üçlü sıraların getirdiği bilgiye dayanarak bir üçlü sıra daha ortaya çıkarabiliriz : Madem, s üçlü sırada ortadadır *r-s*'deki r, s'den önce geldiği için, bu sıranın başında olmak mecburiyetindedir. Böylece r, hem p'den hem de s'den önce yer alacaktır.

3.	r	s	p
----	---	---	---

Aynı şekilde *k* için de bir üçlü sıra bulunuyor.

4.	k	s	p
----	---	---	---

Bundan sonra varacağımız mantıkî sonuç, "madem y, l, r en başta bulunuyor öyle ise, y, yalnız s ve p'den değil, ş ve b'den de önce gelir, bunun gibi l yalnız ş ve b'den değil, s ve p'den de önce gelir, aynı şekilde r, yalnız s ve p'den değil, ş ve b'den önce gelir" olacaktır.

Dikkatimizi çeken bir başka şey de ilk üç üçlü sıranın başında l, r, y'nin ortasında s, ş'nin, sonunda da b, p'nin yer almasıdır. Bu tesadüfle açıklanamayacak çarpıcı bir fonetik özelliktir. Şimdi daha önce verdiğimiz ikilemelere azar azar yenilerini ekleyelim : 1. bakkal çakkal, 2. cicili bicili, 3. çingil tingil, 4. çitü pıtı, 5. dağlı bağı, 6. derisi gerisi, 7. kaba saba, 8. kanı canı, 9. kıvır zıvır, 10. sefâ cefâ, 11. sıkı fıkı, 12. ters pers, 13. vırt zırt, 14. yamçı kamçı, 15. zevk şevk, 16. zikri fikri.

Bu ikilemelere dayanarak zinciri biraz daha uzatabiliriz :

1, 2, 3, 4, 5, 6, 12'den aşağıdaki dizi çıkar :

5.	c	d	g	b	ç	t	p
----	---	---	---	---	---	---	---

7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16 dan :

6.	(v,y)	k	(z,s)	(ş,f)	c
----	-------	---	-------	-------	---

Bu dizide v ve y'nin yeri k'den öncedir. Fakat v'nin mi, yoksa y'nin mi ilk olacağı eldeki örneklerden çıkarılamaz. Aynı şekilde z,s'nin ş,f'den önce geldiği belli ise de parantez içindeki seslerin birbirine göre durumlarını bilmemize imkân yoktur. Bu altı diziyi de birleştirirsek :

7. (v, y, l, r) k (z, s) (ş, f) c d g b ç t p olur.

6. numaralı dizideki ilk paranteze 2 ve 3. dizilerden l ve r de katılarak 7. dizide birbirine göre sıraları belli olmayan bir dörtlü grup meydana gelir. Misalleri biraz daha artıralım : 1. hâin laîn, 2. hâzik nâzik, 3. helecan heyecan, 4. kanır-/kayır-, 5. kırpık kıypık, 6. mırın kırın, 7. ol-/on-, 8. senet sepet, 9. soğuk soluk, 10. tenbih tevhîh, 11. tercih tevcih 12. ziyaret ziyafet. Bu misallerden şöyle bir dizi çıkar :

8. (ğ, h) (l, r) (n, m) (v, y) k 7. ve 8. diziler birleştirilirse :
 9. (ğ, h) (l, r) (n, m) (v, y) k (z, s) (ş, f) c d g b ç t p
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

Malzememiz içindeki ikilemelerden bu tipte olanların arasında parantez içine alınmış bu altı çift ünsüzde hangisinin önde geleceğini gösterecek misal kalmamakla birlikte “değişmez dizi” ortaya çıkmış bulunuyor.

Bu noktada, bize pürüzlü yerleri aydınlatmakta yardımcı olacak, ek bilgi ihtiyacımızın nasıl giderilebileceğini düşünmekten başka bir çare kalmamaktadır.

Öbür yandan listemizde, her iki üyesi farklı ünsüzlerle başlayan, fakat henüz hiç kullanmadığımız oldukça büyük sayıda başka ikilemeler de bulunuyor. Bunları ilk kullandıklarımızdan ayıran yapı özelliği, öncekilerde her iki üyedeki tek farkın sırayı tayin eden ve biri ilk, öbürü ikinci kelimedede yer alan ünsüzler olmasına karşı, ikinci grupta, yalnız baştaki ünsüzlerin değil, üyelerin geri kalan kısımlarının da farklı olmasıdır. Birincilerle, ikincileri formüller halinde şöylece gösterebiliriz :

1. $(S_1)^m K_1 (S_2)^n - (S_1)^m K_2 (S_2)^n$
2. $K_1 M(S)^m - K_2 N(S)^m$

Birinci formüle göre, üç tip vardır : a. Her iki üyede de farklı kısım sadece, bunların ortasında yer alan ünsüzlerdir. İlk üyenin ünsüzden önce gelen baş kısmı, ikinci üyenin ünsüzden önce gelen baş kısmının tamamiyle aynıdır. Yine ilk üyede ünsüzden sonra gelen kısım, ikinci üyede ünsüzden sonra gelen kısmın eşidir. Formüle göre, eğer ilk üyede S_1 , varsa ikinci üyede de vardır. Çünkü her ikisi de m ile işaretlenmiştir. Yoksa, her ikisinde de yoktur. Öyle ise : b. Farklılığı meydana getiren K_1 , K_2 başta yer alacak, geride kalan kısımlar, yani S_2 her iki üyede de bulunacaktır. c. Sadece ünsüzlerden yapılmış bir ikileme düşünülemediğinden, üçüncü tip, farklılığı meydana getiren ünsüzlerin sonda yer alması ile olur. Bu takdirde, her iki üyenin de baş tarafı birbirinin aynıdır.

İkinci formülde, üyelerin başında birbirinden farklı iki ünsüz bulunduğu, bundan sonraki kısımda M ve N gibi biri öbürüne benzemeyen bir fonem veya bir kaç fonemden meydana gelen bir kesimin (sequence) yer aldığı görülür. M, N'nin "sıfır" olması da mümkündür (çünkü öyle seçtik). Bu, birinci tiptir.

İkinci formülün gösterdiği ikinci tip, her iki üyenin sonuna birbirinin aynı olan bir ek parça getirilmesi ile birinciden ayrılır. Şimdiye kadar yalnız birinci formüle uyan tiplere dayanarak 20 basamaklı bir dizi elde etmiş bulunuyoruz. Bunlardan 5, 8-14 birer, geri kalanlar ikişer ünsüzlüktür. Bilmediğimiz şey, ikişer ünsüzlülerde hangi basamağa hangi ünsüzün tekabül ettiği. Eğer birinci formülde kelime başına düşen ünsüzler üyelerin sırasını tayin ediyorlarsa –ki böyle olduğunu gördük– o halde ikinci formülde de öyle olmaması için hiçbir sebep yoktur. Bununla birlikte, bunun böyle olup olmadığını ancak 9 numaralı dizinin kesin olarak bilinen basamaklarında bu formülün farklı tiplerini deneyip dizi ile uygunluk halinde olduğunu gördükten sonra, geri kalan örnekleri, parantez içindeki ünsüzlerin birbirine göre sırasını tayinde kullanabiliriz. Araştırmamın sonundaki tasnif edilmiş malzemede yapılacak bir deneme bu konuda bizi inandırmaya yetmektedir. *O halde, ikinci formülün malzemesi ünsüz-ünsüz dizisinin pürüzlerini gidermekte emniyetle kullanılabilir.* Bu ikilemeleri kullandıktan sonra bile, geriye başka tipte bir malzeme grubu daha kalmaktadır. O da :

3. SK_1M-SK_2N yani, son kısımları benzemeyen üyelerde, farklı ünsüzlerden önceki kısmın birbirinin aynı olduğu ikilemeler. Bunlar üzerinde, yine tasnifli malzemede, önceden sırası tayin edilmiş ünsüzlerle yapılacak deneme, uygunlukla sonuçlandığından, bu tip ikilemelerin de *pürüzleri gidermekte emniyetle kullanılabileceği* sonucu ortaya çıkmaktadır. 2 ve 3 numaralı formüller bir araya toplanabilir :

$$4. (S_1)^m K_1 M (S_2)^n - (S_1)^m K_2 N (S_2)^n$$

Buna göre, *ünsüz-ünsüz dizisi*'nin iki ana formüldeki tiplere uyan ikilemelere dayandığı tespit edilmiş bulunuyor. Bu formüllerden birincisi yukarıda verdiğim ilk, ikincisi de 4 no.lu formüldür. Öyle ise ikinci ana formüle uyan ikilemeler arasından bazı misaller alabilir ve bunların yardımı ile "değişmez ünsüz dizisi"nin bütün basamaklarını keşfedebiliriz :

1. nalna mihna, 2. varsa yoksa, 3. zelîl sefîl, 4. ziyân sehîl, 5. satvet şevket, 6. şıllık fettan, 7. şimâl cenup, 8. fakir eıbr, 9. kambur zambur, 10. miş yaş

1. ağıl ahır, 2. ilim irfan, 3. pılı pırtı, 4. derya deniz, 5. karı kancık, 6. konu komşu, 7. emlâk emvâl, 8. yalan yanlış, 9. inkıl ıkış, 10. kırışık kıvrışık.

Şu halde "değişmez ünsüz dizisi"nin tamamı :

10. ğ, h, l, r, n, m, v, y, k, z, s, ş, f, c, d, g, b, ç, t, p,
1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20.
bütün basamakları ile ortaya çıkmış bulunuyor. Her iki üyesi de farklı ünsüz-

lerle başlayan veya her iki üyesi müşterek bir kısımdan sonra farklı ünsüzler taşıyan eş heceli ikilemelerde bu farklı ünsüzlerden *küçük numaralı olanı*, çok sınırlı sayıda birkaç istisna dışında (toplanan misallerin yüzde ikisinden az) *daima sırada ilk üyeye aittir*. Bu, milyonlarca Türkün, varlığının farkında bile olmaksızın sırasını doğru bir şekilde kullandığı “harikulâde”, bir bakıma “mucizevî” ünsüz dizisinin sırrı nedir? İşte bu suale bir cevap bulma arzusu ve 1964–65 akademik yılında tespit ettiğim dizideki bazı düzensizlikler, şimdiki çalışmayı neden gerekli gördüğümün asıl sebebidir.

Burada, eski çalışmamın sonuçları üzerinde biraz daha durmak istiyorum. Metodoloji bakımından, bu ilk dizinin tespitinde kullandığım bir yol, malzemenin az, dolayısı ile eksik olması halinde, başka araştırmalarda da, keşfedilmek istenilen bir sistemin kuruluşunda karşılaşılabilecek güçlükleri gidermekte ve o sistemin parçalarının yeri veya şekli hakkında karar vermekte, büyük fayda sağlayabilir. Bu ek bilgi, sistemin kendi özelliklerinin tespitinden elde edilir. Bunun için, sisteme ait emniyetle bilinen kısımların incelenmesi gerekir. Türk ve Moğol dillerinden derlenen sınırlı malzeme ile tespit ettiğim ünsüz dizileri şöyle idi :

Türk	h*, y, v*, f*, l*, n*, r*, k, z*, s, ş, c, b, d, g, ç, t, p, m*
Moğol	h*, y, —, — l*, n, r*, k, c, s, ş, b, d, g, ç, t, p*, m

Bu dizilerde, üstünde* işareti bulunan ünsüzlerin yeri, ikilemelere ait malzemede “zincirleme işi” için ip ucu verebilecek misaller bulunmadığından veya bulunuyorsa sayısını bir veya ikiyi aşmamasından yahut çelişkili olmasından dolayı, *dizinin kesin olarak ortaya çıkartılmış kısımlarının incelenmesi ile tespit edilmiştir*. Bu demektir ki, işaretli ünsüzler, *tabii bir şekilde, bulunmaları ihtimali en yüksek görülen yerdedir*. Yoksa bu yer, eldeki misallerin zincirlenmesi yolu ile tayin edilmemiştir.

Bu iki dizide ortak özellikler nelerdir?

1. Dizinin sağ tarafındaki 8 ünsüz (Moğolcada 7)’ün yeri kesin olarak bilinmektedir. Bunların hepsi de ‘patlayıcı’ (stop) dır. Türkçede geri kalan 11 konsonun çoğunluğu ‘sızııcı, sürtünücü’ (fricative), sadece bunlardan k ilk gruba aittir.

2. Sağ taraftaki patlayıcılarda ötümlüler (voiced) önde, ötümsüzler (voiceless) ondan sonra yer almaktadır. Buna tek istisna m’dır.

3. Ünsüzler soldan sağa boğumlanma yerlerine (point of articulation) göre arkadan öne doğru sıralanmışlardır.

4. En açık konsonlar en baştaadır. Bu aynı zamanda bir önceki maddeye uygun düşüyor.

Eldeki misallere göre l, n, r blok halinde herhangi bir yere girebilirdi. y’nin her iki dilde de k’den önce gelmesi bu konudaki biricik sınırlayıcı fak-

tördü. Moğol dilinde y, n'nin dizideki yeri kesin olarak bilindiğinden, l ve r, n'nin iki yanına yerleştirildi. Yine Moğol dilinde c, hem orijinal c hem de Türk dilindeki z için kullanıldığından, hem s hem de ş'den önce yer alıyor. Bu şekilde c yine, Türk dilinde olduğu gibi öbür bütün patlayıcılardan önce gelmektedir. Moğolcada eldeki misallerde çoğunlukla sonda yer alan m, Türkçedeki misaller yetersiz olduğundan, ona ait ünsüz dizinde de m'yi * işareti ile sona almama yol açtı. Her iki dizide de m'nin n'den ayrı düşmesi bende bu konuda şüphe doğurmuştu. Fakat *çocuk mocuk, ev mev, kapı mapı*, vb. gibi gerek Türk gerek Moğol dilindeki tekrarları düşünerek, bu sırayı değiştirme teşebbüsünde bulunmadım. Ayrıca bu diziye, bazı ikilemelerin zoru ile her dil için şu alt kuralları ekledim :

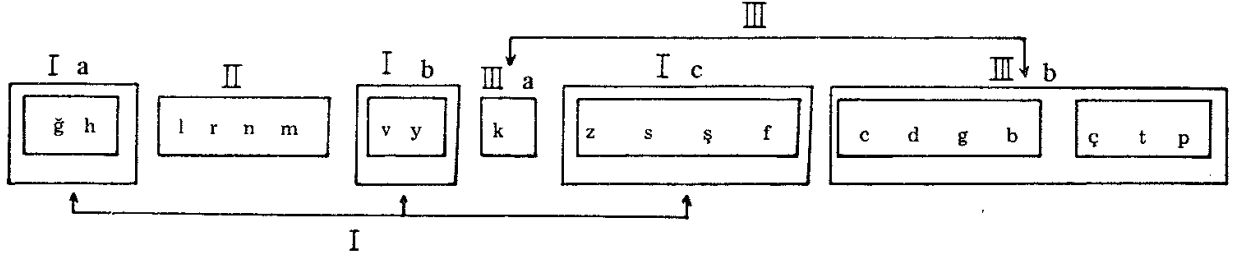
Tk. için y, p – k; ş – b, Moğ. için m – s, k; b – s mecburî şemalardır. Bu sonuç beni rahatsız ediyordu. Bu sebeple, 1972'ye kadar –bu defa yalnız Türkçeden– malzeme toplamaya devam ettim. 1972'de bu malzemeye dayanarak diziyi yeniden ele aldım; ufak fakat önemli bir değişiklik ortaya çıktı. Bir grup dışında, bütün ünsüz gruplarında dudak ünsüzleri (labials) daima ait oldukları grubun en sonunda (=en sağında) yer alıyordu. Bu, yukarıda tespit ettiğim üçüncü özelliğe uymaktadır.

O zaman, bende, birden bu dizinin “tabiî bir dizi olması gerektiği” fikri doğdu. Bulduğum üniversitede (University of Pennsylvania) mükemmel bir lengüistik laboratuvarı vardı. Burada her gün dünya dillerinin çeşitli ses sistemleri incelenmekte idi. Laboratuvarı aynı zamanda karşılaştırmalı Dravid dillerinin gerçek bir uzmanı olan ve Department of Linguistics'in başkanı bulunan Dr. Leigh Lisker idare ediyordu. Bir kâğıda diziyi yazdım ve ona giderek sordum : ‘Dr. Lisker, bu dizi, karakteri bakımından size bir şey ifade ediyor mu? Ediyorsa, bunun fizyolojik temeli nedir?’

Kâğıda baktı : ‘Elbette’ dedi. ‘Bu dizi, bu ünsüzlerin boğumlanmasındaki *ağız ortası açıklığı* (central oral aperture)'na göre sıralanmasından meydana geliyor. En açık olan en başta (= solda), en kapalı olan en sonda (= sağda).’” Sonra durdu ve ilâve etti : “Bununla birlikte n ve m'nin buradaki yeri dizinin sırasını bozuyor. Bunun düzeltilmesi için, sonantların başa geçmesi gerekir.” Buna karşı ben, kısaca durumu anlattım ve *kapı mapı* gibi misallerin, daha önce de Moğolcadaki tespitimin beni buna zorladığını söyledim. Hemen itiraz etti : “Bunlar otomatik tekrarlardır, bu lengüistik kategoriye girmez. Ayrıca ele alınmalıdır.” dedi. Keşfimi ‘son derece ilgideğer ve önemli’ bulunduğunu ifade ile iltifatta bulundu. Bu konuşma üzerine, otomatik tekrar misallerini malzememden çıkardım ve toplama işine devam ettim. Bu arada, Moğolcadan başka, İngilizce, Farsça, Urduçadan derlediğim ikilemeleri de gruplar halinde listeledim. Beni bu ek çalışmaya iten düşünce şu idi : Eğer bu tabiî dizi Türkçedeki ikilemelerin ünsüzlerle kurulanlarını idare ediyorsa, başka dillerde de benzer ikilemeleri idare eden bir kanun olabilir. Bunu misal-

lerle gösterebilirim ‘üniversal bir kanun’un varlığı ortaya çıkar. Bu konudaki çalışmamın sonuçları araştırmamın ‘Ekler’ bölümünde özetlenecektir.

Son olarak 1600 misalden 2022’ye çıkardığım malzemede $K_1 - K_2$ ’nin payı 848 ikilemenin incelenmesinden elde ettiğimiz 20 ünsüzlük değişmez diziye dönelim :

Türkçedeki ünsüz – ünsüz tipli ikilemelerden elde edilen bu dizi ile “ağız ortası açıklığı”na göre sıralanan ünsüzlerin meydana getirdiği :
ğ, h-l, r, n, m-y-j, z, v-ş, s, f-g, c, d, b-k, ç, t, p arasında birtakım farklar bulunmaktadır. Bunlar :

1. y, j, z, v > v, y, k, z (j için misal yok)
2. ş, s, f > s, ş, f
3. g, c, d, b > c, d, g, b

4. k, ç, t, p > ç, t, p’dir. Bunlardan önemli olanı I numaralı değişiktir. Çünkü v’nin sondan başa geçişi, dudak seslerinin (labials) daima sonda görülmesi kuralına aykırıdır. En önemlisi ise, k’nin en son grubun başından kalkıp diş sızıcıları (dental fricatives) ile ön damak (prepalatal) ve diş - dudak (labio - dental) ötümlü sızıcıları (voiced fricatives) arasına birinci gruba girmesidir. Geriye kalanlar ana düzeni bozacak nitelikte değildir. Hemen ilâve etmeliyim, dayandığım misallerden bazıları –meselâ d, g’ye ait olanlar– istikamet bakımından birbirine ters düşen ikilemelerdir. Malzemeye sadık kalmak için, bazan ufak bir sayı farkını göz önüne alarak bu istikametlerden birini seçtim. Yerleşmiş yanlış kullanışlar “ağız ortası açıklığı dizisi”ni zorlamaktadır. Bu bakımdan, başka Türk lehçelerinde daha düzgün dizilerin varlığına işaret olan ikilemeler, ayrıca üzerinde durulmaya değer.⁵

2022 ikilemelik malzemeyi üç ana prensibe göre ayırdığımda, tespit ettiğim kurallara kıyasla ters dizilileri ikilemeler listesinde ait olduğu grubun altına alfabe sırası ile yazmıştım. O zamana kadar V – K kuralını doğru kabul etmekte idim. Bununla birlikte, ters dizilileri inceleyince $K_1 - K_2$ kuralına

⁵ Meselâ Azerî ağızlarında *harç borç*, *kıç baş* ve aynı tipte olmamakla birlikte, *çarık çürük* gibi Türkçedekinin tam tersi dizilişler bulunmaktadır.

ters düşen ikilemelerde ortak bir özelliğin varlığını fark ettim : *balta nacak, basma kalıp, biçki dikiş, cami mescit, çakı bıçak, çalgı düzen, çalı diken, çare derman, çeki düzen, çengi köçek, çizme kırbaç, deri kemik, kaba hantal, köhne harap, köşe bucak, lâle sümbül, nane limon* vb. gibi ünsüz - ünsüz kuralına uymayan ve hatâ yüzdesini arttıran bu ikilemelerden baştaki üye, bir ünlü ile, sondaki bir ünsüzle bitiyordu. Dikkatimi çeken bu özellik bende, ünlü - ünsüz prensibinin yalnız kelime başına değil, sonuna da tatbik edilebileceği şüphesini uyandırdı. Eğer bu doğru ise, o zaman bu kuralın ünsüz dizisinden önce yer alması gerekiyordu. Şüphemin doğru olup olmadığını kontrol için ünlü - ünsüz kuralına ters düşen ikilemeleri inceledim. Aynı özellik bunlarda da vardı : *ye-|iç-, baba oğul, dere ırmak, dünya ahret, dünya âlem, rabıta insicam, yıka-|arıt-, yirmi otuz* vb. . . .

Son olarak, aynı kontrolü ünlü - ünlü tipli ikilemelerde yaptım. Bunlar arasında sonra açıklayacağım ünlü - ünlü kuralına ters düşenler olduğu gibi, uyanlar da bulunmakta idi. Meselâ birinciler için : *ana evlat, inci elmas, iri azman, öğle akşam, ölçü ayar* vb. verilebilir. Buna göre, ünlü - ünsüz prensibi yalnız kelime başına göre değil, aynı zamanda kelime sonuna göre de söz konusudur. Şu halde, her üç tipli gruptan bu çeşit ikilemeleri ayırmak ve ünlü - ünsüz grubuna bir alt bölüm daha doğrusu ilk bölüm, olarak eklemek gerekir. Çünkü biri ünlü diğeri ünsüzle başlayan üyelere sahip bir ikilemede üyelere biri aynı zamanda ünlü diğeri ünsüzle bitiyorsa diziliş sırasında bu özelliğin öncelik kazandığı bütün örneklerden anlaşılmaktadır. Bundan kuralların sıralanmasında ilk yerin ünlü - ünsüz, ikinci yerin ünsüz - ünsüz, üçüncü yerin de ünlü - ünlü'ye ait olacağı sonucu ortaya çıkıyordu. Bu sıranın bozulması bütün sistemin işlemez hale gelmesine sebep olur. Fakat böyle olunca, her iki üyesi de birbirinin aynı ünsüzlerle başlayan ikilemeleri de gözden geçirmek gerekir. Gerçekten bunlar arasında da biri ünlü, öbürü ünsüzle biten ikilemeler bulunmaktadır : *ye-|yut-; bahçe bostan, çalı çıkmaz, doğru dürüst, fitne fücür, gece gündüz, karga kuzgun, kedi köpek, kelle kulak, sabi sübyan, salya sümük, sorgu sual, tarla tınaz, yama yırtık, zerre zırnık* vb. gibi. Her iki üyesi aynı ünlü ile başlayan ikilemelerde de durum değişmiyor : *ana avrat, ayrı açık, enli ensiz, iğne iplik, ıyla-|uzat-*.

Böyle olmakla birlikte, bunların büyük çoğunluğu üçüncü kurala uymaktadır. Eğer bu grubu buradan kaldırıp başa geçirirsek o zaman, daha önce, sondaki ünlü - ünsüz dizisi kuralı için elde ettiğimiz kazanç kaybolacaktır. Öyle ise, bu grubu olduğu yerde bırakmak gerekir. Amma bunu yaparsak, yeni tespit ettiğimiz kurala aykırı düşeriz. İşin içinden çıkmanın biricik yolu, sınırı ihtiyaca göre geçirmektir. İki kural arasındaki sınır, bu kurallara ait formüllerle çizilir. Şu halde, ünlü - ünsüz kuralı için vereceğimiz formülde öyle bir değişiklik yapalım ki, bu değişiklik, birbirinin aynı ünsüzlerle başlayan ikilemeleri dışarıda bıraksın. Bu, son derece basittir. Eğer

(K) V_1 (—V)^m / (K) V_2 (—V)^m K (K) yerine

(K_1) V_1 (—V)^m / (K_2) V_2 (—V)^m K (K) yazarsak, yani ilk üyedeki ünsüzün (= K'nın) altına 1, ikincidekinin altına 2 koyarsak, $K_1 - K_2$ ihtimalini savuşturmuş oluruz. Böylece bütün kurallar işler ve kazancımızı koruruz.

Burada çözülecek bir mesele daha var. Pek iyi, farz edelim ki bir ikilemede ilk üye ünlü ile, ikinci üye ünsüzle bitiyor, fakat ilk üyenin başında bir ünlü, ikincinin başında bir ünsüz var. Bu takdirde ne olacak, ikileme birinci gruba mı (yani ünlünün sonda bulunması), yoksa ikinci gruba mı ait sayılacak. Bu da çözümü o kadar zor bir durum değildir. Çünkü eldeki bütün misaller gösteriyor ki 'ünlünün sonda bulunması hali' önceliği bulunan bir özelliktir. Aksi halde öbür iki prensibe ait misalleri de içine almazdı. Bu özellik hâkim (dominant) dır. Sonuç yine aynı, yani V - K prensibine varacağından bu gibi misallerin 'birinci gruba' girmesi gerekir. Bunu sağlamak için birinciler için şart 'ilk üyenin ünlü ikincisinin ünsüzle bitmesi' olduğuna göre, ikincileri geri kalan ihtimallere bağlamaktır. Geriye sadece iki ihtimal kalıyor. Ya her iki üye ünlü ile biter veya her iki üye de ünsüzle biter. Bu ihtimalleri formülde gösterebildiğimiz anda ünlü-ünsüz kuralının en önemli pürüzü de giderilmiş olur. İkinci grup için formülümüz :

$$V (—V)^m (K (K))^n / K V (—V)^m (K (K))^n$$

Üstünde n işareti bulunan parantezin içindeki ünsüz veya 'ünsüz çifti' ihtiyarîdir. Yani, ya vardır ya yoktur. 'n' bunun her iki üyede de aynı anda böyle olması gerektiğini gösterir. Eğer yoksa, her iki üye de ünlü ile, varsa her iki üye de ünsüzle biter demektir. Böyle olunca bu ikilemelerde, sadece üyelerin başındaki sesler dikkate alınacaktır. O halde, birinci grupla karışma ihtimali kalmayacaktır.

Birinci (ünlü - ünsüz) ve ikinci (ünsüz - ünsüz) kurallarına bağlanan ikilemelerin dışında kalanlar başlıca iki gruba ayrılır. Üyelerinin her ikisi de aynı ünsüzle başlayanlar veya üyeleri biri öbüründen farklı ünlü ile başlayanlar. İkinci gruptakiler doğrudan doğruya ünlü ile başladığından ve bunların bir kısmı ünlü - ünsüz kuralına bağlandığından işe daha basit olan birinci gruptan başlayabiliriz. Yaptığım deneme ve sayımlara dayanarak, eğer her ikisi de aynı ünsüzle başlayan üyelere sahip bir ikilemede kök ünlüleri birbirinden farklı ise, en az ters dizili örnek, öncelik sırası numaralarlanmış şu kuralların tatbik edilmesi halinde ortaya çıkıyor :

1. Düz - yuvarlak, 2. Geniş - dar, 3. Ön - art

Bu demektir ki, bu tip ikilemelerde ilk bakacağımız, şey, kök ünlülerinden birinin düz, öbürünün yuvarlak olup olmadığıdır. Eğer durum bu ise, ilk üyenin ünlüsü düz, ikincinin yuvarlaktır. Şayet bu karşıtlık yoksa, o zaman ünlülerin geniş mi, yoksa dar mı olduğuna bakmamız gerekir. Eğer durum bu ise, ilk üyenin ünlüsü geniş, ikincinin dardır. Hem 1 hem 2 nuralı karşıtlıklardan hiç biri yoksa, o zaman birinci üyenin ünlüsünün ön, ikincinin art olması mecburiyeti vardır. Bu kural, üyeleri farklı ünlülerle başlayan ikilemelerde de geçerlidir.

Öncelik sırasının bu üç basamağı, bize 'ağız ortası açıklığı' dizisinin yalnız ünsüzlerde değil, ünlülerde de bulunduğunu gösterir. Şu halde V-K sıralaması, fonemlerin bu tabii dizisine uyma zaruretinden kaynaklanmaktadır.

Ünlü - ünsüz, ünsüz - ünsüz, ünlü - ünlü kurallarının tatbik edilebildiği örnekler malzememizin çok önemli bir kısmını içine almakla birlikte, geriye küçük bir kısım daha kalıyor. Bunların birincisi her iki üyesi aynı ünsüz ve kök ünlüsü ile, ikincisi ise her iki üyesi de aynı ünlü ile başlayan ikilemelerdir. Örneklerin hangi 'kural'a bağlanacağı benzer kısımlardan sonra gelen seslerle tayin edilir. Eğer üyelerin başındaki kısımlardan sonra ilk gelen seslerden biri ünlü, biri ünsüzse, ikileme 'ünlü - ünsüz', ilk gelen seslerin her ikisi de ünsüzse, ünsüz - ünsüz kuralına bağlıdır. Nazarî olarak ünlü - ünlü ihtimali bulunmakla birlikte, toplanan örnekler arasında bu üçüncü ihtimali destekleyen ikileme yoktur. Bu iki ihtimal için birkaç örnek verebiliriz :

- ünlü - ünlü* : asıl astar, olur olmaz, sere serpe, karışık karmaşık, seki seklem, torun torba, yarım yartı, yırık yırtık.
- ünsüz - ünsüz* : ağır aksak, mıkıl ıkış, iğne iplik, ol-/on-, belli besli, delik deşik, konu komşu, pılı pırtı, saçma sapan, senet sepet, tüy tüs, yalan yanlış, yön yöş

Bu son bölümü de ait olduğu kuralların formüllerine bağladığımızda ikilemelerdeki üyelerin sıralama kanunlarının hepsi ortaya çıkar. Bunları tablolar halinde sunmadan önce, formüllerin nasıl işlediğini örneklerle göstermek istiyorum :

I.		(K ₁ , K ₂ 'den biri bile varsa V ₂ = V olur).						
1.	(K ₁)	V ₁	(-V) ^m	/	(K ₂)V ₂	(-V) ^m	K	(K)
ana oğul	:	a	na	/	-	o	ğul	-
arzu istek	:	a	rzu	/	-	i	ste k	-
öğle akşam	:	ö	ğle	/	-	a	kşam	-
asma çardak	:	a	sma	/	ç	a	rda k	-
inci mercan	:	i	nci	/	m	e	rca n	-
iyi güzel	:	i	yi	/	g	ü	ze l	-
ye-/iç-	:	y	e	—	/	-	i — ç	-
dere ırmak	:	d	e	re	/	-	ı rma k	-
dünya ahret	:	d	ü nya	/	-	a	hre t	-
kötü iğrenç	:	k	ö tü	/	-	i	ğre n	ç
balta nacak	:	b	a lta	/	n	a	ca k	-
köşe bucak	:	k	ö şe	/	b	u	ca k	-
lâle sümbül	:	l	â le	/	s	ü	mbül	-
nâne limon	:	n	â ne	/	l	i	mo n	-
2.	V	(-V) ^m	(K (K)) ⁿ	/	K	V	(-V) ^m	(K (K)) ⁿ
o bu	:	o	-	-	/	b	u	- - -
acı tath	:	a	ci	-	/	t	a	tlı - -

ağrı sızı	: a	ğrı	-	-	/	s	ı	zı	-	-
eza cefa	: e	za	-	-	/	c	e	fa	-	-
içli dışlı	: i	çli	-	-	/	d	ı	şlı	-	-
oldu bitti	: o	ldu	-	-	/	b	i	titi	-	-
öcü böcü	: ö	cü	-	-	/	b	ö	cü	-	-
is pus	: i	-	s	-	/	p	u	-	s	-
ok yay	: o	-	k	-	/	y	a	-	y	-
üç beş	: ü	-	ç	-	/	b	e	-	ş	-
et bent	: e	-	t	-	/	b	e	-	n	t
öç hırs	: ö	-	ç	-	/	h	ı	-	r	s
üst baş	: ü	-	s	t	/	b	a	-	ş	-
ins cins	: i	-	n	s	/	c	i	-	n	s
imam muhtar	: i	ma	m	-	/	m	u	hta	r	-
odun kömür	: o	du	n	-	/	k	ö	mü	r	-
öksüz yetim	: ö	ksü	z	-	/	y	e	ti	m	-
usul nizam	: u	su	l	-	/	n	i	za	m	-
öğünç sevinç	: ö	gü	n	ç	/	s	e	vi	n	ç
eciş bücüş	: e	ci	ş	-	/	b	ü	cü	ş	-
abuk sabuk	: a	bu	k	-	/	s	a	bu	k	-
apar topar	: a	pa	r	-	/	t	o	pa	r	-

3. S V M / S K N (M)

asıl astar	: as	ı	l	/	as	t	ar	-
olur olmaz	: ol	u	r	/	ol	m	az	-
çakı çakmak	: çak	ı	-	/	çak	m	ak	-
seki seklem	: sek	i	-	/	sek	l	em	-
sere serpe	: ser	e	-	/	ser	p	e	-
torun torba	: tor	u	n	/	tor	b	a	-
yarım yartı	: yar	ı	m	/	yar	t	ı	-
kırıntı kırpıntı	: kır	ı	ntı	/	kır	p	ıntı	-
bilir bilmez	: bil	i	r	/	bil	m	ez	-
görünür görünmez	: görün	ü	r	/	görün	m	ez	-
kırışik kırtışık	: kır	ı	şik	/	kır	t	ışık	-

II.1. $(S_1)^m K_1 (K)$ $(S_2)^n / (S_1)^m K_2 (K)$ $(S_2)^n$

şu bu	: -	ş	-	u	/	-	b	-	u
cız bız	: -	c	-	ız	/	-	b	-	ız
tıs pıs	: -	t	-	ıs	/	-	p	-	ıs
vırt zırt	: -	v	-	ırt	/	-	z	-	ırt
süslü püslü	: -	s	-	üslü	/	-	p	-	üslü
yamçı kamçı	: -	y	-	amçı	/	-	k	-	amçı
bakkal çakkal	: -	b	-	akkal	/	-	ç	-	akkal
çingil tıngıl	: -	ç	-	ingil	/	-	t	-	ingil

yırtık pırtık	: -	y -	ırtık / -	p -	ırtık
boy bos	: bo	y -	- / bo	s -	-
çal-/çap-	: ça	l -	- / ça	p -	-
döl döş	: dö	l -	- / dö	ş -	-
soy sop	: so	y -	- / so	p -	-
yön yöş	: yö	n -	- / yö	ş -	-
kurt kuş	: ku	r t	- / ku	ş -	-
hınç hırs	: hı	n ç	- / hı	r s	-
belek bebek	: be	l -	ek / be	b -	ek
çırlak çıplak	: çı	r -	lak / çı	p -	lak
çoluk çocuk	: ço	l -	uk / ço	c -	uk
delik deşik	: de	l -	ik / de	ş -	ik
karma katma	: ka	r -	ma / ka	t -	ma
kıyık kıypık	: kıy	t -	ık / kıy	p -	ık
nezâhet nezâket	: nezâ	h -	et / nezâ	k -	et
senet sepet	: se	n -	et / se	p -	et
tarım tasım	: ta	r -	ım / ta	s -	ım
yargı yazgı	: ya	r -	gı / ya	z -	gı
yayım yasım	: ya	y -	ım / ya	s -	ım
ziyaret ziyafet	: ziya	r -	et / ziya	f -	et

2.	$(S_1)^m$	K_1	M	$(S_2)^n / (S_1)^m$	K_2	N	$(S_2)^n$
diz-/boz-	: -	d i	z / -	b o	z		
vur-/kır-	: -	v u	r / -	k ı	r		
hâlis muhlis	: -	h â	lis / -	m uh	lis		
hesap kitap	: -	h es	ap / -	k it	ap		
zelîl sefil	: -	z el	îl / -	s ef	îl		
hırı piri	: -	h ır	- / -	p iri	-		
bat-/çık-	: -	b at	- / -	ç ık	-		
kir pas	: -	k ir	- / -	p as	-		
yıl-/kork-	: -	y ıl	- / -	k ork	-		
bahçe tarla	: -	b ahçe	- / -	t arla	-		
dere tepe	: -	d er	e / -	t ep	e		
şıra boza	: -	ş ır	a / -	b oz	a		
yarma kırma	: -	y ar	ma / -	k ır	ma		
darıl-/gücen-	: -	d arıl	- / -	g ücen	-		
sakal bıyık	: -	s akal	- / -	b ıyık	-		
şenlik düğün	: -	ş enlik	- / -	d üğün	-		
tâhin pekmez	: -	t âhin	- / -	p ekmez	-		
ana ata	: a	n -	a / a	t -	a		
belli besli	: be	l -	li / be	s -	li		
konu komşu	: ko	n -	u / ko	m ş	u		

pılı pırtı	: pı	l	-	ı	/	pı	r	t	-	
ağır aksak	: a	ğ	ır	-	/	a	k	sak	-	
emlâk emvâl	: em	l	âk	-	/	em	v	âl	-	
ezel ebed	: e	z	el	-	/	e	b	ed	-	
iğne iplik	: i	ğ	ne	-	/	i	p	lik	-	
börtü böcek	: bö	r	tü	-	/	bö	c	ek	-	
saçma sapan	: sa	ç	ma	-	/	sa	p	an	-	
sele sepet	: se	l	e	-	/	se	p	et	-	
tarla takım	: ta	r	la	-	/	ta	k	ım	-	
doğur-/doku-	: do	ğ	ur	-	/	do	k	u	-	
haylaz hayta	: hay	l	az	-	/	hay	t	a	-	
mangal maşa	: ma	n	gal	-	/	ma	ş	a	-	
baldır bacak	: ba	l	dır	-	/	ba	c	ak	-	
çiemen çiçek	: çi	m	en	-	/	çi	ç	ek	-	
memnun mesrur	: me	m	nun	-	/	me	s	rur	-	
salkım saçak	: sa	l	kım	-	/	sa	ç	ak	-	
belek beşik	: be	l	e	k	/	be	ş	i	k	
fındık fıstık	: fı	n	d	ık	/	fı	s	t	ık	
filân fişman	: fi	l	â	n	/	fi	ş	ma	n	
kariş-/kaynaş-	: ka	r	ı	ş	/	ka	y	na	ş	
yel yepelik yelken kürek	: yel	y	epel	ek	/	yel	k	en	kür	ek
makara masura	: ma	k	ar	a	/	ma	s	ur	a	
yalancı yarıdakçı	: ya	l	anc	ı	/	ya	r	dakç	ı	
yaltakçı yarıdakçı	: ya	l	t	akçı	/	ya	r	d	akçı	
yazıda yabanda	: ya	z	ı	da	/	ya	b	an	da	

III.1

 $(K_1)^m$ V_1

S

 $(K_1)^m$ V_2

S

hat hut	: h	a	t	/	h	u	t	-
kem küm	: k	e	m	/	k	ü	m	-
zar zor	: z	a	r	/	z	o	r	-
garç gurç	: g	a	rç	/	g	u	rç	-
şart şurt	: ş	a	rt	/	ş	u	rt	-
ters türs	: t	e	rs	/	t	ü	rs	-
ah oh	: -	a	h	/	-	o	h	-
ay uy	: -	a	y	/	-	u	y	-
az öz	: -	a	z	/	-	ö	z	-
ahla-/ohla-	: -	a	hla	/	-	o	hla	-
farta furta	: f	a	rta	/	f	u	rta	-
şakkada şukkada	: ş	a	kkada	/	ş	u	kkada	-
taka tuka	: t	a	ka	/	t	u	ka	-
yampiri yumpiri	: y	a	mpiri	/	y	u	mpiri	-
cambul cumbul	: c	a	mbul	/	c	u	mbul	-

çatlak çutlak	: ç	a	tlak	/	ç	u	tlak
hekim hâkim	: h	e	kim	/	h	â	kim
pafur pufur	: p	a	fur	/	p	u	fur
takas tukas	: t	a	kas	/	t	u	kas

2.	(K ₁) ^m	V ₁	M	(S) ⁿ	/	(K ₁) ^m	V ₂	N	(S) ⁿ
ah of	: -	a	h	-	/	-	o	f	-
alt üst	: -	a	l	t	/	-	ü	s	t
ahk uluk	: -	a	h	k	/	-	u	lu	k
ahn-/incin-	: -	a	h	n	/	-	i	nci	n
ekiş üküş	: -	e	ki	ş	/	-	ü	kü	ş
şen şuh	: ş	e	n	-	/	ş	u	h	-
tat tuz	: t	a	t	-	/	t	u	z	-
yön yol	: y	ö	n	-	/	y	o	l	-
çal-/çırp-	: ç	a	l	-	/	ç	ı	rp	-
mal mülk	: m	a	l	-	/	m	ü	lk	-
yer yurt	: y	e	r	-	/	y	u	rt	-
çarpık çurpuk	: ç	a	rpı	k	/	ç	u	rpu	k
gedik güdük	: g	e	di	k	/	g	ü	dü	k
kertiş kürtüş	: k	e	rti	ş	/	k	ü	rtü	ş
çanak çömlek	: ç	a	na	k	/	ç	ö	mle	k
falan fişman	: f	a	l	an	/	f	i	şm	an
gelen giden	: g	e	l	en	/	g	i	d	en
sarkık sölpük	: s	a	rkı	k	/	s	ö	lpü	k
silik sönük	: s	i	li	k	/	s	ö	nü	k
tatsız tuzsuz	: t	a	tsı	z	/	t	u	zsu	z
yenik yırtık	: y	e	ni	k	/	y	ı	rtı	k
sevgi saygı	: s	e	vgi	-	/	s	a	ygi	-
tatlı tuzlu	: t	a	tlı	-	/	t	u	zlu	-
baklava bulama	: b	a	klav	a	/	b	u	lam	a
çalı çırpı	: ç	a	l	ı	/	ç	ı	rp	ı
bağır bıkın	: b	a	ğır	-	/	b	ı	kın	-
boğaz burun	: b	o	ğaz	-	/	b	u	run	-
çeyiz çimen	: ç	e	yiz	-	/	ç	i	men	-
gelin güvey	: g	e	lin	-	/	g	ü	vey	-
kavim köçek	: k	a	vim	-	/	k	ö	çek	-
rezil rusvay	: r	e	zil	-	/	r	u	svay	-
selâm sabah	: s	e	lâm	-	/	s	a	bah	-

Şimdi, tespit ettiğim bu üç kuralı, formüller ve örneklerle birlikte tablolar halinde sunuyorum :

I-SAYIÇA EŞ HECELİ İKİLEMELERDE 'VOKAL-KONSON DİZİSİ'NE GÖRE SIRALAMA

V-K

1

K,K'den biri bile olsa V = V
1 2

2

3

V_1-V/V_2-K	$(K)V(-V)^m /$ 1 1	$(K)V(-V)^m K(K)$ 1 2	$V(-V)^m (K(K))^n /$ V-V	$KV(-V)^m (K(K))^n$	SVM-SKN(M)			
	V-V/	K-K	K_1-V	K_1-K	V-K	K-K	V	K
ana - oğul	âlâ - nefis	baba - oğul	balta - nacak	acı - tatlı	abuk - sabuk	yalakçı - yaltakçı		
elma-armut	arpa-buğday	devâ - ilaç	kafa - beyin	ağrı - sızı	asil - necib	yalancı - yaltakçı		
ele- / ayr-	asma - çardak	dünyâ - ahret	parça - buçuk	ana - baba	ecir - sabur	sere - serpe		
öğle-akşam	ayna - tarak	dünyâ - âlem	çizme - kırbaç	ara - sıra	eciş - hüciş	asil - astar		
aşçı - uşak	usta - çırak	hoppa-oynak	köhne - harâp	ayda - yıldı	elek - sepet	karşık - karmaşık		
ayrı - uzak	ense - kulak	manda - öküz	köşe - bucağ	eski - püskü	elem - keder	kırıntı - kırpıntı		
aksi - inat	ince - nârin	şaka - oyun	lâle-sümbül	etli - butlu	ıkış - tikiş	kırıyık - kıymık		
elli - altmış	öfke - hiddet	dere-irmek	nâne - limon	ezâ - cefâ	incik - cincik	sırtık - sırnaşık		
eski - arlık	aşçı - seyis	gölge - ışık	çakı - bıçak	içli - dışlı	imam - muhtar	yarım - yartı		
inci - elmas	içki - kumar	köle - uşak	rakı - şarap	iri - yarı	odun - kömür	yırık - yırtık		
iri - ufak	inci-mercân	söbe - uzun	hûri - melek	iyi - kötü	ok - yay	bilir - bilmez		
arzu - istek	iyi - güzel	töre - âdet	mavi - beyaz	oldu - bitti	öksüz - yetim	seki - seklem		
oku- /öğren-	arzu - heves	ye- /iç-	kuytu - siper	orda - burda	uğur - kadem	olur - olmaz		
özlü - açık	uyku - tünek	cümle - âlem	kötü - berbât	öcü - böcü	usûl - nizâm	olur - olmaz		
ülkü - emel	ülkü - hedef	koyu - açık	türlü - çeşit	ölü - diri	üç - beş	torun - torba		

III — SAYICA EŞ HECELİ İKİLEMELERDE 'ÜNLÜ DİZİSİ'NE
GÖRE SIRALAMA

1. (K).VS - (K).VS 2. (K). VM (S). - (K).VN(S).
1 1 1 2 1 1 1 2

e	a	i	ı	ö	o	ü	u
1	2	3	4	5	6	7	8
kelle							kulak
şen							şuh
yer							yurt
gece						gündüz	
gedik						güdük	
kemre						kübür	
çelik						çomak	
hekim						hoca	
tekme						tokat	
kel						kür	
kenar				köşe			
sesli				sözlü			
yenik			yırtık				
zehir			zukkum				
zerre			zarnık				
çeyiz		çimen					
gelen		giden					
temiz		tütiz					
çevik	çalık						
ferih	fahür						
melûl	mahzûn						
	çayır	çimen					
	falan	fişman					
	namaz	niyaz					
	çal	çarp					
	falan	fıstık					
	tarla	tmaz					
	çamur	çökek					
	dayalı	döşeli					
	kavim	köçek					
	bahçe	boştan					
	hacı	hoca					
	zar	zor					
	kazma	kürek					
	mal	mülk					
	salya	sümük					
	garç	garç					
	tat	tuz					
	yamuk	yumuk					
		hud'a					
		ufaklı					
		kurum					
		düzen					
		füfür					
		üzüm					
		çöpür					
		soluk					
		zop					
		öküz					
		sönük					
		söbe					
		fıstık					
		strım					
		yırtık					
		çörmez					
		köy					
		köşe					
		hoşrat					
		soğuk					
		sokul					
		küşkün					
		sürtün					
		süzgün					
		çulsuz					
		huysuz					
		kumluk					
		kuytnda					
		unrta					
		uğun					
		bürçük					
		güneş					
		tüzün					
		dolambaç					
		önmaz					
		yol					
		kuzu					
		uşak					
		suâl					
		düzgün					
		üfle					
		durgun					
		kunt					

e a i ı ö o ü u
1 2 3 4 5 6 7 8

SONUÇ

Bu araştırmaya Ağakay'ın çalışmasını bir 'mukayese tabanı' olarak kullanmakla başlamış ve bilinen her kuralın ya yanlış ya da eksik olduğunu ileri sürmüştü, bunun için de üç ayrı tabloda yaptığım dökümler ve hesapları taniş göstermiştim. Şimdi aynı malzemeyi, bu defa benim tespit ettiğim kurallara göre dökümler ve hesaplamak, sonra da bunları ilk verilenlerle karşılaştırmak kaçınılmaz bir vazife haline girmiş bulunuyor :

BENİM KURALLARIMA GÖRE AĞAKAY'IN ÖRNEKLERİ

(199 misal)

	$V \neq$	-	$K \neq$	8-0	0.00 %	4.02 %	0.00 %
	$\neq V$	-	$\neq K$	78-4	5.13 %	39.20 %	2.01 %
	S V	-	S K	4-1	25.00 %	2.01 %	0.50 %
1 -	(S) ^m V	-	(S) ^m K	90-5	5.56 %	45.23 %	2.51 %
	$\neq V_1$	-	$\neq V_2$	5-2	40.00 %	2.51 %	1.00 %
	$K_1 V_1$	-	$K_1 V_2$	38-6	15.79 %	19.09 %	3.02 %
2 -	(K ₁) ^m V ₁	-	(K ₁) ^m V ₂	43-8	18.60 %	21.60 %	4.02 %
	$\neq K_1$	-	$\neq K_1$	57-3	5.26 %	28.64 %	1.51 %
	S _v K ₁	-	S _v K ₂	1-0	0.00 %	0.50 %	0.00 %
	S _k K ₁	-	S _k K ₂	8-1	12.50 %	4.02 %	0.50 %
3 -	(S) ^m K ₁	-	(S) ^m K ₂	66-4	6.06 %	33.17 %	2.01 %
	<u>A_p-B_q</u>			<u>199-17</u>	<u>8.54 %</u>	<u>100.00 %</u>	<u>8.54 %</u>
	p = q						

BENİM KURALLARIMA GÖRE AĞAKAY'IN BİRLEŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLERİ

(253 misal)

	$V \neq$	-	$K \neq$	8-0	0.00 %	3.16 %	0.00 %
	$\neq V$	-	$\neq K$	78-4	5.13 %	30.83 %	1.58 %
	S V	-	S K	8-1	12.50 %	3.16 %	0.40 %
1 -	(S) ^m V	-	(S) ^m K	94-5	5.32 %	37.15 %	1.98 %
	$\neq V_1$	-	$\neq V_2$	5-2	40.00 %	1.98 %	0.79 %
	$K_1 V_1$	-	$K_1 V_2$	46-8	17.39 %	18.18 %	3.16 %
2 -	(K ₁) ^m V ₁	-	(K ₁) ^m V ₂	51-10	19.61 %	20.16 %	3.95 %
	$\neq K_1$	-	$\neq K_2$	86-6	6.98 %	33.99 %	2.37 %
	S _v K ₁	-	S _v K ₂	14-1	7.14 %	5.53 %	0.40 %
	S _k K ₁	-	S _k K ₂	8-1	12.50 %	3.16 %	0.39 %
3 -	(S) ^m K ₁	-	(S) ^m K ₂	108-8	7.41 %	42.69 %	3.16 %
	<u>A_p-B_q</u>			<u>253-23</u>	<u>9.09 %</u>	<u>100.00 %</u>	<u>9.10 %</u>
	p = q						

BENİM KURALLARIMA GÖRE KENDİ ÖRNEKLERİM
(2022 misal)

$V \neq$	-	$K \neq$	277 - 6	2.17 %	13.70 %	0.30 %	
$\neq V$	-	$\neq K$	413 - 10	2.42 %	20.42 %	0.49 %	
S_V	V	$-S_V$	K	3 - 0	0.00 %	0.15 %	0.00 %
S_K	V	$-S_K$	K	22 - 1	4.55 %	1.09 %	0.05 %
1 - $(S)^m$	V	$- (S)^m$	K	715 - 17	2.38 %	35.36 %	0.84 %
$\neq V_1$	-	$\neq V_2$	75 - 3	4.00 %	3.71 %	0.15 %	
K_1	V_1	$-K_1$	V_2	384 - 12	3.13 %	18.99 %	0.59 %
2 - $(K_1)^m$	V_1	$- (K_1)^m$	V_1	459 - 15	3.27 %	22.70 %	0.74 %
$\neq K_1$	-	$\neq K_2$	675 - 29	4.30 %	33.38 %	1.43 %	
S_V	K_1	$-S_V$	K_1	40 - 2	5.00 %	1.98 %	0.10 %
S_K	K_1	$-S_K$	K_2	133 - 7	5.26 %	6.58 %	0.35 %
3 - $(S)^m$	K_1	$- (S)^m$	K_2	848 - 38	4.48 %	41.94 %	1.88 %
<u>$A_p - B_q$</u>			2022 - 70	3.46 %	100.00 %	3.46 %	
$p = q$							

Bu formüllerdeki $V \neq$ ve $K \neq$, sırası ile, kelime sonundaki ünlü ve ünsüz, $\neq V$ ve $\neq K$ kelime başındaki ünlü ve ünsüz, S_V her iki üyenin başında bulunan ve ünlü ile başlayan, S_K her iki üyenin başında bulunan ve ünsüzle başlayan ortak kesim demektir.

AĞAKAY'IN VARDIĞI SONUÇLARLA BENİMKİLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

Ağakay'a göre

Bana göre

I. Kurala bağlanan :

1. grup (kendisinin) :	158	79.40 %	199	100.00 %
2. grup (kendisinin) :	177	69.96 %	253	100.00 %
3. grup (benim) :	1543	76.31 %	2022	100.00 %

II. Kurala bağlanamayan :

1. grup (kendisinin) :	41	20.60 %	yok
2. grup (kendisinin) :	76	30.04 %	yok
3. grup (benim) :	479	23.69 %	yok

III. Ters dizililerin toplamı ve malzeme içindeki yüzdesi :

1. grup (kendisinin) :	199- 18	9.05 %	199-17	8.54 %
2. grup (kendisinin) :	253- 23	9.09 %	253-23	9.09 %
3. grup (benim) :	2022-312	15.43 %	2022-70	3.46 %

IV. Kurala bağlanamayanlarla ters dizililerin toplama ve yüzdesi (= fire) :

1. grup (kendisinin) :	199- 59	29.65 %	199-17	8.54 %
2. grup (kendisinin) :	253- 99	39.13 %	253-23	9.09 %
3. grup (benim) :	2022-791	39.12 %	2022-70	3.46 %

V. Ünlü - ünsüz kuralına göre ters dizililerin toplamı ve malzemedeki yüzdesi :

1. grup (kendisinin) :	199- 6	3.02 %	199- 5	2.51 %
2. grup (kendisinin) :	253- 6	2.37 %	253- 5	1.98 %
3. grup (benim) :	2022-31	1.53 %	2022-17	0.84 %

VI. Ünlü ünlü kuralına göre ters dizililerin toplamı ve malzemedeki yüzdesi :

1. grup (kendisinin) :	199- 12	6.03 %	199- 8	4.02 %
2. grup (kendisinin) :	253- 17	6.72 %	253-10	3.95 %
3. grup (benim) :	2022-281	13-90 %	2022-15	0.74 %

VII. Ünsüz-ünsüz dizisine göre ters dizililerin toplamı ve malzemedeki yüzdesi :

1. grup (kendisinin) :	Bu kural yok		199- 4	2.01 %
2. grup (kendisinin) :	Bu kural yok		253- 8	3.16 %
3. grup (benim) :	Bu kural yok		2022-38	1.88 %

Özetlersek :

- I. ve II. de Ağakay'da malzemenin en az 20.60 % ı, en çok 30.04 % ü kurala bağlanamamışken benim sistemimde kurala bağlanamayan ikileme yoktur.
- III. Ters dizililerin yüzdesi birinci grup için bende yüzde yarım az, ikinci grup için aynı, üçüncü grup için yaklaşık yüzde on iki az, yani Ağakay'dakinin dörtte biri kadardır.
- IV. Ağakay'daki kurallara göre fire nispeti, her on ikilemede yaklaşık en az üç, en çok dört iken, benim kurallarına göre en çok 0.9 en az 0.3'tür. (yaklaşık olarak onunkilerin en çok beşte, en az on birde biri kadardır.)
- V. Ünlü - ünsüz kuralına ters düşenler, birinci gruptakilerde benimkiler Ağakay'inkilerden altıda bir, ikinci gruptakilerde beşte bir nispetinde, üçüncü gruptakilerde yaklaşık olarak yarı yarıya azdır.
- VI. Ünlü - ünsüz kuralına ters düşenler, birinci gruptakilerde benimkiler, Ağakay'inkilerden üçte bir, ikinci gruptakilerde beşte iki nispetinde, üçüncü gruptakilerde yaklaşık olarak on dokuz defa azdır.
- VII. Ünsüz - ünsüz kuralı Ağakay'da yoktur. Bu kurala göre ters dizilenler, benim sistemimde yüz örnekten ancak ikisinde görülmektedir.

Bu karşılaştırma, tespit ettiğim kuralların, üç çeyrek yüzyıldan fazla bir zaman varlığına inanılan kurallara olan üstünlüğünü reddi imkânsız bir açıklıkla ortaya koyuyor.

Ekler

1. Türkçede yalnız *ikilemeler* değil, *üçleme*, hatta *dörtlemeler* de bulunmaktadır. Bunların ayrıca araştırılması gerekir. Şu anda konumuzun dışında kaldığı için *üçleme* ve *dörtlemeler*'e ait bir kaç örnek vermeye yetineceğim :
 - a. at avrat pusat, bağ bahçe boştan, bohça sandık sepet, boy bos endâm, çay kahve gazoz, çoluk çocuk boncuk, din imân insaf, dost ahabab akrababa, eş dost ahabab, han hamam apartıman, nâne limon ökalıptüs, şans kader kismet...

- b. ana avrat kız kısrak, bardak sürâhi tabak çanak, çanak çömlek tencere tava, din iman insaf merhamet, eş dost hısım akraba, ev bark ot ocak, kadın çoluk çocuk boncuk, karı kancık kız kısrak, karyola dolap masa sandalye, üst baş giyim kuşam...
2. Türkçedeki otomatik tekrarlardan vokallerle ilgili olanları ile, *m* ve *k*'li tekrarlardan birkaçı araştırmama ait malzemede yer almaktadır. *Kapı mapı tencere mencere* gibi *m*'li tekrarlar grubuna giren *paldır küldür, tambur kümbür* gibi *k*'li tekrarlar ayrıca Dizin'e alındı. 'Ağız ortası açıklığı dizisi'nin ikinci tipteki otomatik tekrarlar dolayısı ile *k*'nin yer değiştirmek zorunda bırakılarak ikiye bölünmüş olabileceğini ihtiyatla ileri sürüyorum. Bu türlü tekrarların başka Türk lehçelerinde varlığına dair örnekler bulunmaktadır. Bundan başka, *m* yerine *p* kullanan lehçeler de vardır. Bence *tuz buz* ikilemesi bu son iki gruba bağlıdır.
3. Araştırmama yalnız 'sayıca eş heceli ikilemeler' alındığından $A_p - B_q$, $p < q$ tipli ikilemeleri dışarda kalmıştı. Şimdiki halde ikilemeler içinde tek doğru ve en eski kural olarak bilinen ve sırada ilk yeri alan 'çok hecelinin sona getirilmesi kuralı'nın bile düzeltilmeye muhtaç bulunması ihtimali belirlemektedir. Çünkü derleme sırasında, bu kurala göre ters dizili örnekleri de topladım ve bunlar arasında dikkati çeken bir ilgi tespit ettim. Topladığım 97 ters dizili ikilemeden 69'unda ilk üye bir ünlü ile, ikinci üye bir ünsüzle bitmektedir. Eğer başka örnekler de bunu destekler ve kural gereğince dizilenler arasında biri ünlü öbürü ünsüzle bittiği halde ikinci üyesi ünlü ile biten ikilemelerin sayısı daha az çıkarsa, o takdirde ünlü - ünsüz dizisinin bu tipinin 1 numaralı kural olması gerekir. Böyle olunca, hece sayısı farklı üyelerle kurulan ikilemelere ait formülde değişiklik yapmak mecburiyetinde kalacağız demektir. Bu konu ile ilgili ters dizili ikilemeleri yine ayrı bir grup halinde Dizin'de gösterdim.
4. İkilemeleri yalnız Türk dilinde değil, Altay dil ailesine giren başka dillerde ve Hind - Avrupa dillerinde de görüyoruz. Benim bu yoldaki ilk araştırmamda, Türk ve Moğol dilleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. O araştırmada 'ağız ortası açıklığına göre ünsüz dizisi'nin Moğolca içinde, ufak farklarla da olsa, geçerliğini örneklere dayanarak göstermiştim. Sonraki yıllarda Farsça, İngilizce ve Urduca'daki ikilemeleri de topladım. Böylece, bu diziyi beş dilde denedim.

Ortaya çıkan sonuç, yine ufak farklarla, aynı dizinin beş dilde de geçerli olduğunu göstermektedir. Bunun yanında bir sistem halinde, tespit ettiğim bütün kuralların İngilizce hariç hepsinde işlediğine de şahit oldum. Acaba, bu şartlar altında, bu diziyi ikilemeleri idare eden 'universal' bir dizi olarak kabul edebilir miyiz?

Şimdi bu karşılaştırmalara ait örneklerden bir kısmını birlikte görelim :

1. *Farsça* :

cân-u-ten (c-t), çarand-u-parand (ç-p), derd-u-gam (d-g), duhter-u-puser (d-p), hâl-u-kâr (h-k) hâl-u-tavr (h-t), hâl-u-vakt (h-v), hâmûş-u-sabûr (h-s), hân-u-mân (h-m), hânende vu sâzende (h-s), harb-u-darb (h-d), haseb-u-neseb (h-n), haşr-u-neşr (h-n), hatâ vu sevâb (h-s), hayr-u-şerr (h-ş), hâzır-u-nâzır (h-n), hediye vu behiye (h-b), hecr-u-merc (h-m), hurd-u-murd (h-m), hîle vu dolâb (h-d), kazâ vu belâ (k-b), la'l-u-zer (l-z), mâder-u-peder (m-p), men-u-tu (m-t), nâm-u-şân (n-ş), necm-u-mihr (n-m), nîk-u-bed (n-b), reng-u-bûy (r-b), rûze vu nemaz (r-n), rûz-u-şeb (r-ş), saht-u-paht (s-p), serd-u-germ (s-g), şark-u-garb (ş-g), şîle-pîle (ş-p), var dâr-u-bar mâl (v-b), zîver-u-guher (z-g), ziyân-u-sebîl (z-s)...

2. *İngilizce* :

bickering'n pickering (b-p), cats'n dogs (k-d), coming'n going (k-g), cuts'n bruise's (k-b), cut'n dry (k-d), cut'n glue (k-g), dark'n gloom (d-g), dark'n tall (d-t), fancy – chancy (f-ç), gem or gold (c-g), gimmeny pimmeny (c-p), good or bad (g-b), handy-dandy (h-d), hanky-panky (h-p), happy-pappy (h-p), hard'n fast (h-f), harum-scarum (h-s), hasty-tasty (h-t), hawks'n doves (h-d), hearts'n minds (h-m), hide'n seek (h-s), higletty-pigletty (h-p), highways'n byways (h-h), hills'n dales (h-d), hoity-toity (h-t), hokus-pokus (h-p), holus-bolus (h-b), honkey-tonkey (h-t), horse'n cart (h-k), hot'n dry (h-d), hot or cold (h-k), hotsie-totsie (h-t), huffing'n puffing (h-p), huggin'n kissin (h-k) Humpty-Dumpty (h-d), hurly-burly (h-b), hustle bustle (h-b), joy'n glee (c-g), knicker-bucker (n-b), lardy-dardy (l-d), leaps'n bounds (l-b), light'n cool (l-k), long'n short (l-ş), loud'n clear (l-k), lost'n found (l-f), mom'n dad (m-d), momsie-popsie (m-p), mop'n shine (m-ş), nice'n cool (n-k), nice'n clean (n-k), nice'n kind (n-k), night'n day (n-d), null'n void (n-v), nip'n tack (n-t), nipsy-tipsy (n-t), nitty-gritty (n-g), norms'n forms (n-f), rain or shine (r-ş) rank'n file (r-f), razzle-dazzle (r-d), rough'n tough (r-t), sharp or blunt (ş-b), shop'n bag (ş-b), singles'n doubles (s-d), spinsters'n bachelors (s-b), stop'n shop (s-ş), sun'n fun (s-f), surf'n turf (s-t), war'n crime (w-k), war'n peace (w-p), warm'n kind (w-k), ways'n means (w-m), willy-nilly (w-n)

3. *Moğolca* :

baçım-çoçım (b-ç), bokir-tokir (b-t), busigu-tasigu (b-t), bülüg-çülüg (b-ç), cirgugan-dologan (c-d), döçin-tabin (d-t), hab-kib (h-k), haga-yaga (h-y), hanggur-kinggür (h-k), har-kir (h-k), hara-boru (h-b), hob-cib (h-c), kekir-sekir (k-s), kereg-carag (k-c), keregül-baragul (k-b),

keseg-busag (k-b), köl-gar (k-g), küçün-çidal (k-ç), lab-tab (l-t), mengden-sangdan (m-s), nis-tes (n-t), şala-bala (ş-b), şalang-palang (ş-p), yag-tag (y-t)..

4. *Urduca* :

bol çâl (b-ç), çut-put (ç-p), gaç-paç (g-p), gad-bad (g-b), gar-bar (g-b), gat-pat (g-p), giç-piç (g-p), girte-parti (g-p), harkat o saknat (h-s), hasab-o-nasab (h-n),

Hemen ilâve etmemiz gerekir ki diziye uygun bu ikilemenin yanında, bütün bu dillerde, Türkçe olduğu gibi ters dizililer de vardır.

$$\frac{A_p-B_q}{p=q}$$

Sayıcı Eş Heceli İkilemeler 2022-70 3.46 %

I. 277-6. 2.16 %

VMK-VNK (28)

âdi iğrenç, aksi inat, ana evlât, ana oğul, arzu istek, arzu ümit, aşçı uşak, ayı öküz, ayrı uzak, ekle-/uzat-, ele-/ayır-, elli altmış, elma armut, eski artık, ince uzun, inci elmas, iri azman, iri ufak, oku-/öğren-, ordu asker, öğle akşam, ölçü ayar, özlü açık, ulu azîm, uslu ağır, ülkü emel, akıllı uyanık, işkence eziyet

VMK-KNK (61)

ağla-/döğün-, ağla-/haykır-, ağla-/tepin-, aksi hırçın, aksi huysuz, aksi titiz, âlâ nefis, ara durak, arı sinek, arpa buğday, arpa kepek, arpa saman, arpa yulaf, arsa meydan, arzu heves, âsâ çarık, askı kemer, asma çardak, aşçı seyis, aşçı yamak, ayna tarak, eğri bükük, eğri çarpık, eğri yamuk, ekşi buruk, elle-/dokun-, ense göbek, ense kulak, eski bayat, eski harap, eski partal, eski yırtık, evli bekâr, içki çerez, içki kadın, içki kumar, iğne mekik, ince hassas, ince kalın, ince nârin, ince nâzik, ince zarif, inci boncuk, inci mercan, iyi güzel, okka batman, öfke hiddet, ölçü hesap, uslu sâkin, uslu sessiz, usta çırak, usta yamak, uyku durak, uyku tünek, uza-/yetiş-, ülkü hedef, üre-/çoğal-, enayi dangalak, enişte bacanak, ukalâ dümbelek

K(M)V-V(N)K (21)

ye-/iç-, baba oğul, büyü afsun, çevre etraf, dere ırmak, dünya ahret, dünya âlem, gölge ışık, hoppa-oynak, kaba ağır, kaba ahmak, koyu açık, manda öküz, söbe uzun, süfli iğrenç, şaka oyun, yıka-/arıt-, yirmi otuz, mıymıntı uyuşuk, râbita insicâm, râbita irtibat

KMV-KNK (167)

balta nacak, basma kalıp, bekçi polis, biçki dikiş, bira şarap, boya düzgün, büyü-/çoğal-, büyü-/geliş-, büyü-/küçül-, büyü-/serpil-, büyü-/yetiş-, câmi

mescit, cilâ yıldız, çakı bıçak, çalgı düzen, çalı diken, çanta bavul, çapa tırmık, çâre dermân, çarşı pazar, çeki düzen, çeki kantar, çengi köçek, çinko bakır, çizme kırbaç, darı susam, deli bozuk, deli çılgın, deli kaçık, deri kemik, duâ nefes, duâ tesbih, düğme çitçit, fayda zarar, gaga kanat, gazî şehit, gövde bacak, gövde kanat, gövde kuyruk, halı kilim, hasta cılız, hasta sakat, hatâ sevap, hatâ yanlış, havlu peşkir, hayâ nâmus, hızlı yavaş, hile dolap, hile düzen, hûri melek, kaba câhil, kaba çirkin, kaba hantal, kaba haşin, kafa beyin, kalça göbek, kalça göğüs, kama bıçak, kara deniz, kara yağız, kavga döğüş, kene sülük, kese cüzdân, kese çakmak, kese sabun, kısa bodur, kısa güdük, kirli temiz, kolla-/gözet-, korku dehşet, koru-/gözet-, korku telâş, kova bakraç, köhne harâp, köprü geçit, köprü tünel, köşe bucak, kötü berbât, kuyu çikrik, kuyu pınar, kuytu siper, lâle sümbül, lâle zambak, lokma şeker, mâvi beyaz, mâvi yeşil, mezro cedvel, muşta yumruk, nâne limon, nâne yarpuz, neş'e keder, neş'e sevinç, pala kılıç, parça buçuk, peçe yaşmak, pençe tırnak, rakı şarap, ricâ minnet, ricâ tehdit, sâde basit, satı pazar, sevgi nefret, sevgi şefkat, sıkı gevşek, sıra düzen, sıra tertip, sırma püskül, sırma yıldız, sıska cılız, sıska çiroz, sıska zayıf, sille tokat, sinsi kurnaz, sivri keskin, süngü dipçik, süngü kılıç, süngü mızrak, sürgü mandal, şifâ dermân, şişko gebeş, takke külâh, tarla pulluk, tatlı şirin, tekke dergâh, tepe doruk, testi bakraç, torba çuval, türlü çeşit, vişne kiraz, yaba kürek, yaba tırmık, yağla-/parlat-, yağlı semiz, yağma çapul, yağma hücum, yağma kapış, yalı konak, yara bertik, yara çiban, yarı buçuk, yasa nizam, yaşlı çirkin, yaşlı geçkin, yavru palaz, yaygı döşek, yaygı kilim, yedi sekiz, yeke dümen, yele kuyruk, yele perçem, yıka-/kurut-, yonga talaş, zeki kurnaz, fasulye domates, hikâyeye martaval, palavra martaval, sıkıntı hafakan, terbiye nezâket, yalancı düzenbaz, yalancı sahtekâr. *tersine dizili* : yem su, astar tela, utanmaz kepâze; davul zurna, pilâv zerde, yüzük küpe

II. 413-10. 2.42 %

V(K)K-KV(K)K (59)

aç-/dök-, aç tok, aç-/yay-, ad san, ak-/sız-, al-/koy-, al-/sat-, al-/ver-, aş-/geç-, ay gün, az çok, eğ-/bük-, ek-/biç-, el gün, el yüz, en boy, er geç, er-/yet-, et-/bul-, iç dış, in-/çık-, is toz, iş güç, it-/çek-, it-/kak-, it-/sür-, ok yay, ol-/bit-, ol-/geç-, ol-/yet-, ot çim, ot çöp, oy-/del-, öç kan, öç kin, öl-/bit-, öl-/geç-, öl-/git-, öp-/kok-, öp-/sık-, ör-/sök-, öv-/yer-, uç-/kon, üç beş, üz kes, üz-/kes, üz-/kır-, üz/sık- ;
eş dost, ev bark, in-/kalk-, öç hırs, üç dört;
ilk son, ört sas, ört-/bas-, ört-/sar-, ürk-/kaç-, üst baş

VMK-KNK (51-9)

ağır hafif, ağır hantal, ağır mızımız, ağır sakın, ağır sessiz, ağır yavaş, ahmak densiz, akıl fikir, akıl yakın, akrep çiyân, aldat-/kandır-, ahk şaşkın, alış-/dadan-, altın gümüş, aptal hödük, arsız çirkef, arsız şirret, asil necip, asil zengin, asker sivil, aygır kısarak, aylak tenbel, ayvaz kasap, azgın kuduz,

elek sepet, elem keder, etek bulûz, iblis şeytan, ilmik düğüm, imam hatip, imam muhtar, odun kömür, orman çayır, öğren-/yetiş-, öksüz yetim, ömür hayât, uğraş-/didin-, uğur kadem, usûl nizâm, usûl tertip, utan-/sıkıl-, uyuz miskin, uzak yakın, uzan-/yetiş-, ümit hayâl, üzüm koruk; alı al, moru mor, uğursuz düztaban; anan yahşi baban yahşi. *tersine dizili* : yol iz; doktor ilâç, fındık üzüm, katır eşek, namaz oruç, peynir ekmek, sabah akşam, soğan ekmek, zeytin ekmek.

$$V(MV)^m-K(NV)^m \quad (18)$$

o bu; aklı fikri, altı yedi, arı sili, avlu bahçe, ayrı seçi, eski hurda, içi dışı, ite kaka, iyi kötü, izbe kuytu, ölçü tartı, ölü diri, önce sonra, örtü yaygı, öte beri, övgü senâ, üşü-/titre-

$$VMSV_1-KNSV_2 \quad (14)$$

allı morlu, aylı günlü, etli canlı, etme bulma, evli barklı, içli dışlı, isli tozlu, oldu bitti, övgü yergi;

alıcı verici, enine boyuna, içeri dışarı, uğurlu kademli, üzüntü sıkıntı

$$V(M)K_1-KV(N)K_1 \quad (62)$$

et bent, it-/dürt-, öç hınç, ölç-/biç-;

ağam paşam, alçak yüksek, alım satım, alın-/gocun-, alın-/gücen-, alış veriş, altmış yetmiş, aptal şapşal, arsız densiz, arsız yüzsüz, arslan kaplan, asker leşker, atış-/çekiş-, atış-/kapış-, atik çevik, ayak bacak, aydın seçkin, ayık tetik, ayyaş sarhoş, azgın sapkın, azık çarık, ecir sabır, ekmek katık, eksik gedik, eyer semer, ezik bertik, ezik çürük, ıslak kaypak, iğren-/tiksin-, iler tutar, ilik kemik, inan-/dayan-, inan-/güven-, iniş çıkış, insan hayvan, irmik kesmik, istek dilek, işsiz güçsüz, itiş kakış, izzet hürmet, olan biten, oynak kaypak, oynak kıvrak, oyuk delik, oyuk kovuk, ödle korkak, öldüm bittim, ölüm dirim, ölüm yitim, utan-/çekin-, üçer beşer, üfür-/tükür-;

alacak verecek, al gülüm vergülüm, iyilik güzellik, uğursuz yümünsüz, evet efendim sepet efendim, ipim illâh sivri(m) kül(l)âh

$$VMK_1-KVNV_1 \quad (21)$$

acı sancı, acı tatlı, adı sanı, ağla-/sızla-, ağla-/zırla-, ağrı sancı, ağrı sızı, ahla-/pufla-, ana baba, asla kat'a, atla-/sıçra-, atla-/zıpla-, ayda yılda, ezâ cefâ, oda sofa, oyna-/zıpla-, usta kalfa;

akşama sabaha, aşağı yukarı, ırgala-/çalkala-, üç aşağı beş yukarı

$$V_1K_1-KV_2K_1 \quad (22)$$

ah tüh, ak gök, ak-/kok-, as-/kes-, aşk meşk, at-/tut-, az buz, ek kök, el kol, en son, et but, ez-/büz-, iç-/sıç-, in-/kon-, ip sap, is pas, is pus, iz toz, öl-/kal-, ön son, uç-/kaç-, ürk-/kork-

$$V_1MK_1-KV_2M'K_1 \quad (20)$$

açık seçik, âmir memûr, apur-/köpür-, arıl-/durul-, arsız nursuz, asıl nesil, ezik bozuk, incik boncuk, ipsiz sapsız, öksür-/tıksır-, ölen kalan, ölüm kalım,

övinç sevinç, özen-/kozan-, ufak tefek, uydur kaydır, ürkek korkak;
astığı astık kestiği kestik, ufacık tefecik. *tersine dizili*: yorgun argın

$$eMK_1-KüM'K_1 (4)$$

eciş bücüş, efin yüfün, ezik büzük, ezil-/büzül-

$$VMV_1-KVMV_2 (18)$$

aba kebe, ala bele, allı güllü, allı pullu, anla-/dinle-, arı duru, edi budu, eğri doğru, eke toka, eni konu, etli butlu, iri yarı, isli pashı;
arada kerede, aykırı duyuru, eninde sonunda, etliye sütlüye, önünde sonunda

$$AMV_1-KUMV_2 (6)$$

acı bucu, edi bütü, efi küfü, eğri büğrü, ekli püklü, eski püskü

$$V_1SK_1-KV_2SK_1 (14)$$

akar kokar, aksır-/tıksır-, apar topar, arap çorap, atik tetik, ayan, beyan,
estek köstek, İran Turan, ocak bucak, o gün bu gün, ondan bundan, onun
bunun, özen-/bezen-, uçar kaçar.

$$VMV_1-KV_2MV_1 (9)$$

Ada Moda, anha minha, ara sıra, aşna fişne, ekçe kökçe, ona buna, onda
bunda, orda burda; elinde dilinde

$$aMK_1-KuMK_1 (4)$$

adam cudam, allak bullak, azar buzdar, azat buzat.

$$AMK_1-KUMK_1 (5)$$

abuk subuk, abur cubur, afun tufun, eften püften, alaca bulaca

$$V_1K_1-KV_1K_1 (14)$$

ah vah, ak pak, aş-/taş-, at-/sat-, em sem, ent bent, im tim, in-/bin-, in cin,
ins cins, it bit, öf pöf, öz söz, ön tün

$$V_1MK_1-KV_1MK_1 (35)$$

abuk sabuk, açık saçık, açıl-/saçıl-, afun tafun, afur tafur, âhım şâhım, alan
talan, alaz dalaz, ahk salık, allem kallem, aman zaman, aşkın taşkın, avur
zavur, avurt zavurt, aygın baygın, ayıl-/bayıl-, ayır-/kayır-, epül sepül, evir-/
çevir-, ıcık cıcık, ıkıl tıklıl, ıkın-/sıkın-, ıkrır cıkrır, ıkış sıkış, ıkış tikiş, ıkız tıkız,
ıklım sıkılm, iklim tıklım, incik cıcık, ıvrır zıvrır, icik cıcık, incik cıcık, in-
dir bindir; atılmaz satılmaz, epelek sepelek

$$V_1MV_2-KV_1MV_2 (30)$$

akça pakça, anlı sanlı, anlı şanlı, ara-/tara-, aslı faslı, ayrı gayrı, eme seme,
ıkla-/sıkla-, imi timi, ismi cismi, itli bitli, öcü böcü, öyle böyle, özü sözü,
ufla-/puflla-, uslu puslu, üfle-/püfle-, ünü tünü, ahlaya vahlaya, alavere
dalavere, anası danası, arama tarama, aşırı taşırı, esele-/besele-, eveleme
devleme, evele-/gevele-, ıçığı cıçığı, ıklaya sıklaya, ıçığı cıçığı, itlisi bitlisi.

III. 118-6. 4.24 %

$$V_1(M)K_1-V_2(N)K_2 \quad (24-2)$$

ah of; akar irat, akıl idrâk, akıl iz'an, akın ılgar, alış-/ısm-, alış-/öğren-, avun-/unut-, aydın ışık, aylak işsiz, emel ümit, emsâl örnek, evlât ayâl, evvel âhir, inat ısrar, incir üzüm, inek öküz, oğlan uşak, oğul uşak, öğür-/uğun-; açığöz uyanık, eringen üşengeç. *tersine dizili* : ön art, usûl âdet

$$V_1MV_2-V_2NV_1 \quad (6)$$

edâ işve, ekşi acı, elle-/oyna-, oku-/üfle-, endişe üzüntü, öğrenen unuta.

$$V_1MSV_2-V_2MSV_1 \quad (6)$$

ağla-/inle-, altı üstü, altı üstlü, elinde avcunda, irili ufaklı, alt alta üst üste

$$V_1MK_1-V_2NK_1 \quad (14)$$

alt üst; alın-/incin-, avut-/uyut-, eğlen-/avun-, eksik artık, etgin olgun, erin-/üşen-, evlât ahfât, imren-/özen-, incik oyluk, ödleğ ürkek, ölmez onmaz; alâmet işâret

$$V_1MSV_2-V_1NSV_2 \quad (1-1)$$

ahla-/ofla- *tersine dizili* : utanmaz arlanmaz

$$V_1SK_1-V_2SK_1 \quad (2)$$

aksır-/öksür-, atış-/itiş-

$$ASK_1-US'K_1 \quad (12)$$

alık uluk, ayın uyun, ayırık uyruk; ebil übü, efil üfü, eğri üğrü, ekiş ükü, ezgin üzgün, ezik üzük, ezil-/üzül-
aykırı uykuru; eski üslü

$$V_1M-V_2M \quad (10)$$

ah oh, ah uh, ast üst, ay oy, ay uy, az öz, az uz, et ot, ofla-/ufla-; ahlaya ohlaya

$$V_1(M)K_1-V_1(N)K_2$$

ol-/on-; ağıl ahır, ağır aksak, ahmak aptal, arız amîk, ehil elyâk, ehil erbâb, emlâk emvâl, ezel ebed, ıldır ışık, inkıl ikış, ihtilâl inkılâp, ihtilâs irtikâp, ikmâl itmâm, ilim irfan, imâret ibâdet, irtibat insicâm, itiraf itiraz. *tersine dizili* : evvel encâm

$$V_1MK-V_1NV \quad (3)$$

ihtilâl irticâ, ihtilâl itinâ, irtikâp irtişâ

$$V_1MV-V_1NK \quad (5)$$

ana avrat, ayrı açık, iğne iplik, ula-/uzat-, uyla-/uzat-

$$V_1SMV-V_1SNK \quad (5)$$

uyuntu uyuşuk; akıllı akılsız, edepli edepsiz, enli ensiz, uğurlu uğursuz.

$$V_1MK_1-V_1NK_1 \text{ (4)}$$

ahmak alık, ayırık açık, ılın-/ısın-, oyuk obruk

$$V_1MV_2-V_1NV_2 \text{ (4-1)}$$

ağrı acı, ana ata, alüfte aşüfte. *tersine dizili* : evliyâ enbiyâ

$$V_1K_1MSV_2-V_1K_1NS_1V_2 \text{ (3)}$$

arası arkası, asıl astar, olur olmaz

IV. 675-29. 4.29 %

$$K_1VK_2(K_3)-K_1VK_2(K_3) \text{ (86-4)}$$

bat-/çık-, bez çul, can baş, çek-/git-, çim tarh, dağ taş, dal-/bat-, dal-/çık-, dar bol, der top, dert gam, dil-/biç-, din-/bit-, din-/geç-, dol-/taş-, don-/kal-, dört beş, dur-/kal-, dur tut, dür-/bük-, gir-/çık-, gir çık, ham çiğ hırs kin, hop güm, kan ter, kar buz, kaş göz, kes-/biç-, kes-/böl-, kert-/çiz-, kıl çöp, kıl saç, kıl tüy, kıl yün, kır-/dök-, kış güz, kir pas, kok-/tüt-, kol but, kon-/göç-, kork-/sin-, kov-/sür-, kök sap, küf pas, lâf söz, mal can, nâm şân, saç baş, say-/dök-, sığ-/gir-, sık-/boğ-, sırt baş, silk-/çırp-, sin-/pis-, sür-/git-, sür tut, şark garp, var yok, vur tut, yağ bal, yağ-/din-, yan-/bit-, yan-/tüt-, yap-/boz-, yap-/çat-, yaş çiğ, yat-/kal-, yat-/kalk-, yay-/dök-, yay-/saç-, yay-/ser-, yaz kış, yer gök, yıl-/kaç-, yıl-/kork-, yıl-/sin-, yol-/dit-, yol/saç-, yol-/sök-, zil çan, zor güç *tersine dizili* : baş göz, baş kış, dürt-/kak-, düş-/kalk-

$$K_1MK_1-K_2NK_2 \text{ (103-8)}$$

bakır pirinç, balyoz çekiç, bayat çürük, bodur tıknaz, bulgur pirinç, ciğer dalak, çamur pishik, çolak topal, çukur tümsek, çuval tâlis, çürük partal, darıl-/gücen-, dayak tehdit, demir çelik, derman takat, dingil teker, düğün bayram, dükkân tezgâh, göğüs bağı, güzel çirkin, halim şefik, haraç mezât, haraç rüşvet, harâm sevâp, harman tınaz, haset kıskanç, hasut kıskanç, hatır gönül, hasır kilim, horoz tavuk, kader tâlih, kalem defter, karın göbek, karın göğüs, kartal şâhin, kaygan parlak, kayık sandal, keklik turaç, keşkül sütlâç, kılıç topuz, kıvrıl-/büzüş-, kilim palaz, kokmuş bayat, lodos poyraz, lokum şeker, makas bıçak, maymun şebek, minnet, şükrân, miskin tembel, müsrif savruk, nâdim pişmân, natır tellâk, nâzik kibar, nefes soluk, nikâh düğün, nizâm tertip, niyet merâm, nüfuz kudret, rahat keyif, saçak püskül, sağır dilsiz, sağlam çürük, sakal bıyık, sakil çirkin, sandık dolap, semer palan, siyah beyaz, suâl cevâp, surat beniz, sümsük temnel, sütun direk, şenlik düğün, şimâl cenap, tâhin pekmez, tıraş perdah, vakit zaman, yarım pürçük, yazık günah, yelek ceket, yelken kürek, yemin billâh yemin kasem, yetmiş seksen, yorgan döşek, yular dizgin, zâlim gaddar, zembil sepet, zengin fakir, ziyân sebil, zülûf perçem
cehâlet taassup, çekingen pısrık, hilekâr düzenbaz, hokkabaz şaklaban, sahtekâr düzenbaz

tersine dizili : bakkal kasap, bayram seyran, çatal bıçak, çatal kaşık, değer kıymet, râhat huzur, tâlih kısmet, vatan millet

$$K_1MV_1-K_2NV_2 \quad (33)$$

bahçe tarla, câmi tekke, cefâ çile, derdi günü, doğu batı, düğme toka, funda çalı, gaga pençe, güfte beste, hala teyze, helâ banyo, hırka cübbe, hokka lüle, kafa gövde, kapı baca, kapı söve, kaygu gussâ, kedi fâre, kelle paça, kova testi, kötü fenâ, lâmba şişe, manto şapka, saksı testi, şişe tapa, yazı tura, yazma çevre;

debdebe tantana, kaynana görümce, mıymıntı sünepe, sinema tiyaro, süprüntü şıfıntı, şamata gürültü

$$K_1M(S)V_1-K_2N(S)V_2 \quad (28)$$

derle-/topla-, derli toplu, derme çatma, görgü bilgi, hancı yolcu, hayrı şerri, heybe torba, kirli pash, kona göçe, saklı gizli, şarkı türkü, vara gele, yandı bitti, yarma döğme yaygı sergi;

dayanca güvence, girdisi çıktısı, girinti çıkıntı, gürültü patırtı, hazarda seferde, kalıntı döküntü, kırıla döküle, kırıntı döküntü, kırıntı süprüntü, kırpıntı döküntü, kırpıntı süprüntü, sakınca güvence, yıkıntı çöküntü

$$K_1VK_1-K_2VK_1 \quad (38-3)$$

çiz-/boz-, dik-/sök-, diz-/boz-, gaz bez, gaz tuz, gez-/toz-, hâl yol, hap küp, har gür, haş piş, hır gür, hır pir, hop güp, hoş beş, kaç göç, kaç-/göç-, kert-/çent-, lâm cim, miş yaş, nur fer, nur pir, sap çöp, sis pus, tel pul, var-/dur-, vur kır, vur-/kır-, yan-/dön-, yan-/sön-, yaz-/boz-, yaz-/çiz-, yaz güz, yol-/sök-, yüz göz, yüz söz *tersine dizili* : borç harç, fis kos, genç dinç

$$K_1M(S)K_1-K_2N(S)K_1 \quad (100)$$

bardak çanak, barut çaput, batac kökek, bertik çürük, biliş tanış, bölük pürçük, cedvel pergel, dalak böbrek, dayan-/güven-, değış tokuş, demir bakır, derlen-/toplana-, dertsiz şgamsız, dibek tokmak, didiş-/ çekiş-, dolak çarık, dolak tozluk, döğüş barış, döğüş çekiş, döğüş takış, döğüş tartış, döğüş tokuş, duman tütün, düğün tüzün, düşkün bitkin, fakir cıbrı, gidiş dönüş, giren çıkan, girgin pişkin, giriş çıkış, hâin mel'un, hâlis muhlis, halûk şefik, hapşır-/tıksır-, hayât memât, hesap kitap, hınzır kâfir, kaplan sırtlan, kasap celep, kavuk sarık, kavuş-/görüş-, kertik çentik, kesek tezek, kırık çıkık, kırık dökük, kırıl-/dökül-, kışın güzün, kıvrıl-/bükül-, kıvrıl-/büzül-, kilim cicim, konar göçer, konuş-/görüş-, kuzey güney, kütük tomruk, minder sedir, namaz vaaz, nedret kesret, nedret killet, nedret kıymet, niyet kısmet, rezil sefil, rikkat şefkat, sarkık dökük, sarkık düşük, sarmaş dolaş, sarsak bunak, satvet şevket, savaş barış, savaş çekiş, sıkıl-/bunal-, sinir damar, soyun-/dökün-, soyun-/giyin-, sürgün fışkın, şalvar potur, vakit saat, varlık bolluk, varlık yokluk, yağmur çamur, yakut zümrüt, yalan düzen, yamak çırak, yamuk

çarpık, yanık kavruk, yarık çatlak, yatak döşek, yaylak kışlak, yazın kışın, yerin-/gocun-, yıkan-/kurun-, yıkan-/paklan-, yıkan-/taran-, yılan çıyan, yırtık sıyrık, yırtık söküük, yorgun bezgin, yorgun bitkin, yumak topak, yürek böbrek, zelîl sefil;

$$K_1MS_2K_2-K_2NS'K_2 \text{ (16-6)}$$

dayanak güvenek, dereden tepeden, dolaşık çarpaşık, domates patates, fedâ-kâr cefâkâr, gerdanlık bilezik, hacâlet rezâlet, hasiyet meziyet, hokkabaz düzenbaz, konuşkan girişken, manikür pedikür, vefâkâr fedâkâr, rahatlık kolaylık, sıkılğan çekingen, yamaşık sırnaşık, yılışık sırnaşık, *tersine dizili* : bugün yarın, demir kömür, devlet millet, giyin-/kuşan-, zaif nahîf, zamân mekân

$$K_1M(S)^mV_1-K_1N(S)^mV_1 \text{ (44-3)}$$

bata çıka, bohça torba, canla başla, cefâ belâ, dala bata, dala çıka, dere tepe, güfte beste, hâli vakti, karda buzda, kazâ belâ, kırma dolma, küfe sele, masa sehpa, meyve sebze, sarma dolma, senâ duâ, sürme çekme, şaka dalga, şekvâ belâ, şıra boza, vara yoğa, varsa yoksa, yaka paça, yayla kışla, yazma basma, yıka-/pakla-, zırva saçma; dağlara taşlara, girdisi çıktısı, hazine define, hediye behiye, kayıkçı balıkçı, kurbağa toşbağa, lâhana pırasa, meyhâne kerhâne, mırıltı fısıltı, neyin nesi kimin fesi, sürpüntü döküntü, vurguncu soyguncu, zerdâli şeftâli. *tersine dizili* : dağda kırda, tâze körpe, tıka basa

$$K_1MK_2-K_2M'K_2 \text{ (31-1)}$$

cincik boncuk, cincik boncuk, çoşkun taşkın, düşün-/taşın-, hapır küpür, harıl gürül, haşır neşir, hımbıl tembel, karış-/giriş-, karış-/görüş-, kırık çürük, kırış buruş, hursuz fersiz, sakın-/çekin-, sekiz dokuz, seksen doksan, tünek pinek, varış görüş, varlık dirlik, vuruş kırış, yanar döner, yandım dondum, yazar bozar, yazıl-/düzül-, yazın güzün, yıkık çökük, yıkık dökük, yıkıl-/dökül-; kırışık buruşuk, yılışık bulaşık *tersine dizili* : dikiş nakış

$$K_1MV_1-K_2M'V_2 \text{ (18-2)}$$

dallı güllü, hara güre, hoppa züppe, sisli puslu, suçlu güçlü, şarkı türkü, telle-/pulla-, telli pullu, vurdı kırkı, yara bere, yazı çizi; harıltı gürültü, kırılı gürültü, hoppada güppede, varıcı görücü, yıkıntı çöküntü. *tersine dizili* : dedi kodu, gözüne dizine

$$K_1V_1SK_1-K_1V_2SK_1 \text{ (20)}$$

halef selef, halim selim, harâp turâp, harman çorman, hasep nesep, hayâl meyâl, hayran seyrân, hortlak zırtlak, karman çorman, kıldır saldır, kırgın dargın, kızar-/bozar-, kurak çorak, vallah billah, yalan dolan, yalaş bulaş, yazar bozar; hareket bereket, kargacık bürgacık, yalaşık bulaşık

$$K_1V_1SV_1-K_2V_2SV_1 \text{ (4)}$$

Hanya Konya, hava cıva, hopla-/zıpla-; vallahi billahi,

$K_1MK_1-K_2MK_1$ (26-1)

cırt pırt, cız bız, çat pat, çıt pıt, dağ bağ, harp darp, hık mık, hırk mırk, hırt pırt, hırt zırt, kan can, sat pat, sen ben, siz biz, sus pus, süs püs, şeş beş, ters pers, tıs pıs, vırt cırt, vırt zırt, vik cik, yaş baş, zevk şevk, zırt pırt.

tersine dizili : döğ-/söğ-

 $K_1MK_1-K_2MK_1$ (54-1)

bağır-/çağır-, bağır çağır, bakır çakır, bakkal çakkal, bardak çardak, barkıl çarklı, bayır çayır, börek çörek, çatır patır, çatlak patlak, çingil tıngıl, çıtır pıtır, Hâbil Kâbil, hâin lain, Hârut Mârut, hakîr fakir, hammal cammal, hâzır nâzır, hırnk mırnk, hiddet şiddet, hokus pokus, kambur zambur, kırık sırk, kıvır zıvır, kıyık sıyık, mırın kırın, mozak cozak, sapan tapan, Seyhan Ceyhan, Seyhun Ceyhun, sıkış tıkış, süklüm püklüm, süslen-/püslen-, şundan bundan, şunun bunun, şurdan burdan, tısır pısır, tıylım pıylım, valah tallah, varlık darlık, vızık cızık, viyak ciyak, yalap şalap, yırtık pırtık, yıvış kıvış, yokluk çokluk, zırtlak cırtlak, zırtlak pırtlak; kırıtık sırtık, vefâ-kâr cefâkâr, yıvışık, yıvışık sıvışık, yiyecek giyecek. *tersine dizili* : selâm kelâm

 $K_1(M)^mV_1-K_2(VM)^mV_1$ (40)

şu bu; cici bici, çatra patra, çıtı pıtı, dağlı bağlı, deste beste, dünü günü, hırtı pırtı, kaba saba, kanı canı, kanlı canlı, kelli felli, kerli ferli, sefâ cefâ, senli benli, sıkı fıkı, sizli bizli, süslü püslü, şöyle böyle, şuna buna, şunda bunda, şunu bunu, şura bura, şurda burda, susu busu, şuydu buydu, yamçı kamçı, yaşı başı, yaşlı başlı, zikri fikri;

cicili bicili, dağlısı bağlısı, derisi gerisi, haptiri saptiri, şurası burası, şuraya buraya, vallahi tallahi, velisi delisi, yamçısı kamçısı, yaşı ne başı ne

 $K_1SV_1-K_2SV_1$ (28)

çatırtı patırtı, çıtırtı pıtırtı, çıtırtı tıkırtı, hapırtı şapırtı, kıkırtı fıkırtı, hırıltı dırıltı, hırıltı vırıltı, hırıltı zırıltı, hışırtı fışırtı, hingirti fingirti, kıkırtı fıkırtı, mızıltı vızıltı, mızırtı vızırtı, şakırtı takırtı, şangırtı tangırtı, şıkırtı fıkırtı, şıkırtı tıkırtı, şıngırtı çıngırtı, vırıltı dırıltı, vırıltı zırıltı, vızıltı cızıltı, vızırtı cızırtı, zambırtı tambırtı, zangırtı tangırtı, zimbırtı dımbırtı, zimbırtı tımbırtı, zıngırtı tıngırtı, zırıltı dırıltı

V. 539-20. 3.71 %

A. 384-12. 3.12 %

 $K_1V_1K_1-K_1V_2K_2(K_3)$ (22-1)

çer çöp, geç-/git-, gel git, gel-/git-, gez-/gör-, kel kör, kes-/kıy-, kır köy, sağ sol, sev-/say-, şen şüh, tat tuz, yap-/yık-, yer yön, yön yol, zir zop; çal-/çırp-, kes-/kırp-, küt kunt; mal mülk, yer yurt *tersine dizili* : kır kent

 $K_1MK_1-K_1NK_2$ (55-1)

bağır bıkm, başla-/bitir-, beyin böbrek, boğaz burun, bölük börçük, çamur çökek, çapkın çıfıt, çayır çimen, çeyiz çimen, çıplak çulsuz, çırak çömez,

çipil çopur, derin dipsiz, dirlik düzen, falan fıstık, ferih fahur, feryât figan, filan fıstık, gelin güvey gerdan göğüs, haydut hırsız, helâl harâm, hırçın hoyrat, hırçın huysuz, hışır huysuz, kader kısmet, kadın kumar, kadir kıymet, kanat kuyruk, kavim köçek, keder kasvet, kemer kuşak, kıraç kumluk, kıraç kumsal, kibir kurum, kireç kükürt, melûl mahzûn, rezil rusvây, selâm sabah, selâm sohbet, servet sâ mân, sessiz sâkin, sığın-/sokul, sırt-/sürtün, taban topuk, teker tokmak, yârân yoldaş, yarım yırtık, yatak yorgan, zarar ziyân, zehir zıkkım, zehir zindân; mendebur musîbet
tersine dizili : sandık sepet

$$K_1(V_1M)^mV_1-K_1V_2(N)^mK \quad (38-3)$$

ye-/yut-; bahçe bostan, çalı çıkmaz; çilli çopur, doğru dürüst, doğru düzgün, fitne fücûr, gece gündüz, gölge güneş, kama kılıç, karga kuzgun, karı kumar, kazma kürek, keçe kilim, kedi köpek, kelle kulak, kemre kübür, keski külünk, kirli kokmuş, pala piştov, sabi sübyan, sâde süssüz, salya sümük, sarı soluk, sıska süzgün, sorgu suâl, tâne tohum, tarla tınaz, tekme tokat, tepe tırnak, tepe tümsek, tepsi tabak, töre tüzün, yama yırtık, zerre zırnık.
tersine dizili : kaygu keder, kıyı kenar, sürü sepet

$$K_1V_1MK-K_1V_2NV \quad (10)$$

hekim hoca, kemer kubbe, kenar köşe, koyun kuzu, sağlam sıkı, sessiz sinsi, tavşan tilki, yoğun yufka, zâlim zorba, halayık hizmetçi

$$K_1V_1MV_1-K_1V_2NV_2 \quad (14)$$

ce mi cümle, dana düve, daya-/döşe-, haya husye, hile hud'a, karı koca, kıyı köşe, pala pırtı, saygı sıra, sayı sıra, sele suya, sivri söbe, tazı tilki, tepsi tava.

$$K_1MSV_1-K_1NSV_2 \quad (8-2)$$

belli başlı, sağlı sollu, sesli sözlü, sevgi saygı, tath tuzlu; dayalı döşeli, köşede kuytuda

tersine dizili : çalgı çengi, köylü kentli

$$K_1M(S)^mK_1-K_1N(S')^mK_1 \quad (48-4)$$

canım cicim, çanak çömlek, çelik çomak, çerden çöpten, çevik çalâk, dalgın durgun, dalgın düşkün, dayak direk, devlet dârât, döğüş dürtüş, düşkün durgun, falan fişman, gelen giden, geliş gidiş, haşin hırçın, haydut hoyrat, kafes kümes, kancık korkak, kayak kızak, kayak kürek, keder kahr, kesik kopuk, kırgın küskün, namaz niyaz, neden niçin, sarkık sölpük, seçim sayım, serin sâkin, sıcak soğuk, sicim sırım, silik sönük, solgun süzgün, tatsız tuzsuz, temiz titiz, yanık yıkık, yenik yırtık, yersiz yurtsuz, yirik yırtık;

dayanak direnek, dönemeç dolambaç, gelenek görenek, gel zaman git zaman, sevimsiz suratsız, yenilmez yutulmaz

tersine dizili : dayak değnek, dayak destek, döğüş dalaş; yiyecek yakacak

$$K_1M(S)^mV_1-K_1N(S)^mV_1 \quad (5)$$

çalı çırpı, karda kışta, sancı sızı, baklava bulama, gelimli gidimli.

$$K_1AK_1-K_1UK_1 \quad (5)$$

get güt, kem küm, tek tük; şart şurt, ters türs

$$K_1aK_1-K_1uK_1 \quad (37)$$

bam bum, caf cuf, cak cuk, camp cump, cart curt, caz cuz, çak çuk, çat çut, dan dun, fart furt, gak guk, gap gup, gar gur, garç gurç, gark gurk, ham hum, hap hup, hark hurk, hart hurt, hat hut, kart kurt, lak luk, lap lup, paf puf, pam pum, part purt, pat put, şak şuk, şap şup, şar şur, şark şurk, tak tuk, tan tun, tap tup, zam zum, zar zur, zart zurt

$$K_1aSK_1-K_1uSK_1 \quad (6)$$

çatlak çutlak, parçak purçak, sarsak sursak, takas tukas, yamuk yumuk; yamalak yumalak

$$K_1aSV_1-K_1uSV_1 \quad (6)$$

farta furta, şaka şuka, taka tuka; şakkada şukkada yamala-/yumala-, yampiri yumpiri.

$$K_1aS \ 1/r-K_1uS \ 1/r \quad (22)$$

cabul cubul, cambul cumbul, cavul cuvul, çapul çupul, dabul dubul, dambul dumbul, paful puful, pampul pumpul, tambul tumbul; cabur cubur, cambur cumbur, çapur çupur, hapur hupur, kabur kubur, lambur lumbur, lapur lupur, pafur pufur, sapur supur, şapur şupur, tambur tumbur, tapur tupur, zambur zumbur

$$K_1ASK_1-K_1USK_1 \quad (22)$$

çarpık çurpuk, kamçık kumçuk, kapiş, kupuş, kariş kuruş, karmış kurmuş, kaykıl kuykul, sapık supuk, sarkık surkuk, takış tukuş, tapış tupuş, yanık yumuk, yapış yupuş, yarık yuruk, yarım yurum; çentik çüntük, çertik çürtük, gedik güdük, kertik kürtük, kertiş kürtüş, kesik küsük, yenik yünük; karişik kuruşuk

$$K_1AS \ 1/r-K_1US \ 1/r \quad (25)$$

cagıl cugul, cakıl cukul, cangıl cungul, çakıl çukul, çangıl çungul, dangıl dungul, garıl gurul, harıl hurul, hasil husul, haşıl huşul, şangıl, şungul, şarıl şurul, takıl tukul, tangıl tungul, vagıl vugul, vangıl vungul, yamıl yumul, yangıl yungul, zangıl zungul;

çepil çüpül, debil dübül, sebil sübül, sepil süpül, zebil zübül, zembil zümbül

$$K_1aSr-K_1uSr \quad (39)$$

cagır cugur, cakır cukur, cangır cungur, cayır cuyur, cazır cuzur, çakır çukur, çangır çungur, çatır çutur, dangır dungur, dazır duzur, fakır fukur, fanğır fungur, fasır fosur, faşır fuşur, gacır gucur, galdır guldur, kakır hukur, haldır huldur, haşır huşur, hatır hutur, haydır huydur, kaldır kuldur, katır

kutur, kayır kuyur, lakır lukur, langır lungur, patır putur, saldır suldur, şakır şukur, şaldır şuldur, şangır şungur, takır tukur, tangır tungur, tayır tuyur, vagır vugur, vangır vungur, vazır vuzur yaldır yuldur, zangır zungur

$$K_1V_1K_1-K_1V_2K_1 \quad (8)$$

fan fin, geç güç, hay huy, kaz koz, saz söz, yak-/yık-, yan yön, zar zor

$$K_1V_1SK_1-K_1V_2S'K_1 \quad (7-1)$$

hekim hakim, kayıt kuyut, sayım suyum, selpik sölpük, silik soluk, zemîn zamân *tersine dizili* : çürük çarık

$$K_1V_1SV_1-K_1V_2SV_2 \quad (7)$$

deli dolu, fasa fiso, hacı hoca, kara kuru, sazlı sözlü, yamrı yumru; sazında sözünde

B. 155-8. 5.16 %

$$K_1V_1K_1(K_1)-K_1V_1K_2(K_2) \quad (23)$$

boy bos, çak-/çat-, çal-/çap-, çalçap, çör çöp, del-/deş-, dil diş, döl döş, gel-/geç-, gelgeç, huy hus, kar-/kat-, sav-/sat-, soy sop, sür-/süs-, tor top, tor toz, tüy tüs, yay-/yas-, yön yöş, hınç hırs, kert-/kes-, kurt kuş

$$K_1V_1MK_1-K_1V_1NK_2 \quad (26-6)$$

baldır bacak, çarık çaput, çimen çiçek, kâğıt kalem, kalleş kaypak, karın kasık, kasıl-/kabar-, memnûn mesrûr, memnûn mes'ut, sağlam sakat, salkım saçak, selâm sepet, sellem sepet, serin sessiz, tehdit tekdir, tekdir te'dip, tenbih tekdir, tevbih te'dip, yalan yanlış, yavan yaşık
tersine dizili : hatır hayâl, kavim kardeş, kavun karpuz, mangal maltız, nişan nikâh, tenbih tehdit

$$K_1V_1MV-K_1V_1NK \quad (13-1)$$

börtü böcek, çilli çipil, deryâ deniz, karı kancık, pala partal, saçma sapan, sele sepet, tarla takım, tarla tapan, yağlı yavan, yazı yaban, yonga yosun.
tersine dizili : yavan yahşı

$$K_1S_1MV-K_1S_1NK \quad (10)$$

canlı cansız, haklı haksız, hırlı hırsız, tatlı tatsız, yağlı yağsız, yerli yersiz; hayırlı hayırsız, vakitli vakitsiz, zamanlı zamansız; münâsebetli münâsebetsiz

$$K_1S_1MK-K_1S_1NV \quad (4)$$

doğur-/doku-, haylaz hayta, mangal maşa, tavşan tazı,

$$K_1S_1MV_1-K_1S_1NV_2 \quad (1)$$

kolla-/koru-

$$K_1V_1MK_1-K_1V_1NK_1 \quad (17)$$

belek beşik, delik dersik, fındık fıstık, filân fişmân, karış-/kaynaş-, kılçık kıymık, kırık kıymık, kırpık kıytık, kuvvet kudret, yalvar yakar, yalvar-/ya-

kar-, yaraş-/yakış-; kırışık kıvrışık, sırnaşık sıvaşık, yaraşık yakışık, yarışık yamaşık, yel yepelek yelken kürek

$$K_1V_1MK_1-K_1V_1NV_1 \quad (4)$$

makara masura, yalancı yordakçı, yaltakçı yordakçı, yazıda yabanda

$$S_1K_1S_1K_1-S_1K_2S_1K_1 \quad (25)$$

belek bebek, belek bezek, çoluk çocuk, dalaz dabaz, delik deşik, dürüm düzüm, gelen geçen, kanır-/kayır-, karık katık, karıl-/katıl-, karım katım, karış-/katış-, kırık kısık, kıyık kıtık, senet sepet, seril sefil, sığış-/sıkış-, soğuk soluk, tarım tasım, torun tosun, yalın yaşın, yayım yasım; helecan heyecan, nezâhet nezâket, ziyâret ziyâfet

$$S_1K_1S_1K_1-S_1K_2S_1K_1 \quad (6)$$

çırlak çıplak, kırpık kıypık, kıymık kıytık, kıytık kıypık, tenbih tevbih, tercih tevcih

$$S_1K_1V_1-S_1K_2S_1V_1 \quad (5)$$

belli besli, karma katma, yargı yazgı, yayma yazma; kaynana kaynata

$$S_1VMK_1-S_1K_1NK_2 \quad (4)$$

bilir bilmez, görünür görünmez, ne olur ne olmaz, tokaç tokmak

$$S_1V-S_1KM \quad (2)$$

çakı çakmak, seki seklem

$$S_1VK-S_1KV \quad (5-1)$$

çoluk çolpa, düğün düğme, torun torba, yarım yartı
tersine dizili : düzgü düzen

$$S_1VS_1K_1-S_1K(M)S_1K_1 \quad (6)$$

karışık karmaşık, kırış kırtış, kırışık kırtışık, kıyık kıymık, sırtık sırnaşık, yırik yırtık

$$S_1VS_1V_1-S_1KS_1V_1 \quad (4)$$

kırıntı, kırpıntı, sere serpe, yalakçı yaltakçı, yalancı yaltakçı

D İ Z İ N

1. Yıldızlı ikilemeler ters dizilileri 2. Romen rakamları kurallardan hangisi olduğunu, Arap rakamları da hangi formüle uyduğunu gösterir (I, V-K, II. K-K, III. V-V)

aba-kebe	I,2	ağla-/hıçkır-	I,1
abacı-kebeci	I,2	ağla-/inle-	I,2
abuk-sabuk	I,2	ağla-/sızla-	I,2
abuk-subuk	I,2	ağla-/tepin-	I,1
abur-cubur	I,2	ağla-/zırla-	I,2
acı-bucu	I,2	ağrı-acı	II,2
acı-sancı	I,2	ağrı-sancı	I,2
acı-tatlı	I,2	ağrı-sızı	I,2
aç-tok	I,2	ah-of	III,2
aç-/dök-	I,2	ah-oh	III,1
aç-/saç-	I,2	ah-tüh	I,2
aç-/yay-	I,2	ah-uh	III,1
açık-saçık	I,2	ah-vah	I,2
açık-seçik	I,2	âheste-beste-Fıstıkî makam	I,2
açıl-/dökül-	I,2	âhum-şâhım	I,2
açıl-/saçıl-	I,2	ahla-/ofla-	III,2
ad-sarı	I,2	ahla-/ohla-	III,1
Ada-Moda	I,2	ahla-/pufla-	I,2
adam-cudam	I,2	ahla-/tühle-	I,2
adı-sarı	I,2	ahla-/uhla-	III,1
adı var-kendi yok	I,2	ahla-/vahla-	I,2
âdi-iğrenç	I,1	ahlaya-oflaya	III,2
adiyle-saniyle	I,2	ahlaya-ohlaya	III,1
afun-tafun	I,2	ahlaya-puflaya	I,2
afun-tufun	I,2	ahlaya-tühleye	I,2
afur-tafur	I,2	ahlaya-ohlaya	III,1
ağam-paşam	I,2	ahlaya-vahlaya	I,2
ağıl-ahır	II,2	ahmak-alık	II,2
ağır-aksak	II,2	ahmak-aptal	II,2
ağır-hafif	I,2	ahmak-alık	II,2
ağır-hantal	I,2	ahmak-densiz	I,2
ağır-mızımız	I,2	ak-gök	I,2
ağır-sâkin	I,2	ak-pak	I,2
ağır-sessiz	I,2	ak-/kok-	I,2
ağır-yavaş	I,2	ak-/sız-	I,2
ağla-/bağır-	I,1	akar-irat	III,2
ağla-/döğün-	I,1	akar-kokar	I,2
ağla-/haykır-	I,1	akça-pakça	I,2

akıl-fikir	I,2	Allahsız-imânsız	III,2
akıl-idrâk	I,2	allak-bullak	I,2
akıl-iz'ân	I,2	allem-kallem	I,2
akıl-yakın	I,2	alı-güllü	I,2
akıllı-akılsız	II,2	alı-morlu	I,2
akıllı-uyanık	I,1	alı-pullu	I,2
akın-ılgar	III,2	alt-üst	III,2
aklı-fikri	I,2	alt alta-üst üste	III,2
akrep-çıyan	I,2	altı-üstü	III,2
aksır-/öksür-	III,2	altı-yedi	I,2
aksır-/tıksır-	I,2	altın-elmas	III,2
aksırık-öksürük	III,2	altın-gümüş	I,2
aksırık-tıksırık	I,2	altlı-üstlü	III,2
aksi-hırçın	I,1	altmış-yetmiş	I,2
aksi-huysuz	I,1	alüfte-aşüfte	II,1
aksi-inat	I,1	aman-zaman	I,2
aksi-titiz	I,1	âmir-memur	I,2
akşama-sabaha	I,2	ana-ata	II,1
al aşağı-tut yukarı	I,2	ana-avrat	II,2
al aşağı-ver yukarı	I,2	ana-baba	I,2
al-gülüm-ver gülüm	I,2	ana-bacı	I,2
al-/koy-	I,2	ana-evlât	I,1
al-/sat-	I,2	ana-oğul	I,1
al-/ver-	I,2	anam-babam	I,2
ala-bele	I,2	anam-bacım	I,2
âlâ-güzel	I,1	anan yahşi-baban yahşi	I,2
âlâ-nefis	I,1	anası-danası	I,2
alaca-bulaca	I,2	anca berâber-kanca berâber	I,2
alacak-verecek	I,2	anca berâber-manca berâber	I,2
alâmet-işâret	I,2	anha-minha	I,2
alan-talan	I,2	anla-/dinle-	I,2
alavere-dalavere	I,2	anla-/öğren-	I,2
alaz-dalaz	I,2	anlı-sanlı	I,2
alçak-yüksek	I,2	anlı-şanlı	I,2
aldat-/kandır-	I,2	apar-topar	I,2
alev-duman	I,2	aptal-hödük	I,2
alev-ışık	III,2	aptal-şapşal	I,2
alı al-moru mor	I,2	apur-/köpür-	I,2
alıcı-verici	I,2	ara-durak	I,1
alık-salık	I,2	ara-sıra	I,2
alık-şaşkın	I,2	ara-/tara-	I,2
alık-uluk	III,2	arada-kerede	I,2
alım-satım	I,2	arada-sırada	I,2
alım-/gocun-	I,2	arama-tarama	I,2
alım-/gücen	I,2	arap-çorap	I,2
alım-/incin-	III,2	arası-arkası	I,3
alış-veriş	I,2	arı-duru	I,2
alış-/dadan-	I,2	arı-sili	I,2
alış-/ısın-	III,2	arı-sinek	I,1
alış-/öğren-	III,2	arıl-/durul-	I,2

arîz-amîk	II,2	atla-/sıçra-	I,2
arpa-buğday	I,1	atla-/zıpla-	I,2
arpa-kepek	I,1	avlu-bahçe	I,2
arpa-saman	I,1	avlu-sofa	I,2
arpa-yulaf	I,1	avlu-meydan	I,2
arsa-meydan	I,1	avun-/unut-	III,2
arsız-çirkef	I,2	avur-zavur	I,2
arsız-densiz	I,2	avurt-zavurt	I,2
arsız-nursuz	I,2	avut-/uyut-	III,2
arsız-şirret	I,2	ay-gün	I,2
arsız-yüzsüz	I,2	ay-oy	III,1
arslan-kaplan	I,2	ay-uy	III,1
arslan-sırtlan	I,2	ayak-bacak	I,2
arzû-heves	I,1	ayan-beyan	I,2
arzû-istek	I,1	ayda-yıldı	I,2
arzû-ümid	I,1	aydın-ışık	I,2
as-/kes-	I,2	aydın-seçkin	I,2
âsâ-çarık	I,1	aygün-baygın	I,2
asıl-astar	I,3	aygır-kırsak	I,2
asıl-nesil	I,2	ayı-öküz	I,1
asıl-ıncı	I,2	ayık-tetik	I,2
asıl-zengin	I,2	ayıl-/bayıl-	I,2
asker-/leşker	I,2	ayın-uyun	III,1
asker-sivil	I,2	ayır-/kayır-	I,2
askı-kemer	I,1	aykırı-duykuru	I,2
asla-kat'a	I,2	aykırı-uykuru	III,2
aslı-faşlı	I,2	aylak-işsiz	III,2
asma-çardak	I,1	aylak-tenbel	I,2
ast-üst	III,2	aylı-günlü	I,2
*astar-telâ	I,1	ayna-tarak	I,1
astığı astık-kestiği kestik	I,2	ayrı-açık	I,1
aş-/geç-	I,2	ayrı-gayrı	I,2
aş-/taş-	I,2	ayrı-seçi	I,2
aşağı-yukarı	I,2	ayrı-uzak	I,1
aşçı-seyis	I,1	ayrık-açık	I,2
aşçı-uşak	I,1	ayrık-uyruk	III,2
aşçı-yamak	I,1	ayvaz-kasap	I,2
âşık-mâşuk	I,2	ayyaş-sarhoş	I,2
aşırı-taşırı	I,2	az-buz	I,2
aşk-meşk	I,2	az-çok	I,2
aşkın-taşkın	I,2	az-öz	III,1
aşna-fişna	I,2	az-uz	III,1
at-/sat-	I,2	azar-buzar	I,2
at-/tut-	I,2	azat-buzat	I,2
atılmaz-satılmaz	I,2	azgın-kuduz	I,2
atış-/çekiş-	I,2	azgın-sapkın	I,2
atış-/itiş-	I,2	azık-çarık	I,2
atış-/kapış-	I,2	azıt-/kudur-	I,2
atik-çevik	I,2	baba-oğul	I,1
atik-tetik	I,2	bağır-bıkm	III,2

bağır-çağır	II,1	bölük-bürçük	III,2
bağır-/çağır-	II,1	bölük-pörçük	II,2
bahçe-bostan	III,2	bölük-pürçek	II,2
bahçe-tarla	II,2	bölük-pürçük	II,2
bakır-çakır	II,1	börek-çörek	II,1
bakır-pirinç	II,2	börtü-böcek	II,2
bakkal-çakkal	II,1	*bugün-yarın	II,2
*bakkal-kasap	II,2	bulgur-pirinç	II,2
baklava-bulama	III,2	büyü-afsun	I,1
baldır-bacak	II,2	büyü-sihir	I,1
balta-nacak	I,1	büyü-/çoğal-	I,1
balyoz-çekiç	II,2	büyü-/geliş-	I,1
balyoz-tokmak	II,2	büyü-/küçül-	I,1
bam-bum	III,1	büyü-/serpil-	I,1
bardak-çardak	II,1	büyü-/yetiş-	I,1
barkıl-çarkıl	II,1	cabul-cubul	III,1
barut-çaput	II,2	cabur-cubur	III,1
basma-kahp	I,1	caf-cuf	III,1
*baş-göz	II,2	cagıl-cugul	III,2
*baş-kıç	II,2	cagır-cugur	III,2
başla-/bitir-	I,1	cak-cuk	III,1
bat-/çık-	II,2	cakıl-cukul	III,2
bata-çıka	II,2	cambul-cumbul	III,1
batak-çökek	II,2	cambur-cumbur	III,1
batak-çökek	II,2	câmî-mescid	I,1
bayat-çürük	II,2	câmi-tekke	II,2
bayır-çayır	II,1	camp-cump	III,1
*bayram-seyran	II,1	can-baş	II,2
bekçi-polis	I,1	cangıl-cungul	III,2
belek-bebek	II,1	cangır-cungur	III,2
belek-beşik	II,2	canım-cicim	III,2
belek-bezek	II,1	canım-gözüm	II,2
belli-başlı	II,2	canla-başla	II,2
belli-besli	II,2	canlı-cansız	II,2
bertik-çürük	II,2	cart-curt	III,1
beyim-paşam	II,2	carta-curta	III,1
beyin-böbrek	III,2	cavul-cuvul	III,1
bez-çul	II,2	cayır-cuyur	III,2
biçki-dikiş	I,1	caz-cuz	III,1
bilir-bilmez	I,3	cazır-cuzur	III,1
biliş-tanış	II,2	cedvel-pergel	II,2
bir varmış-bir yokmuş	II,2	cefâ-belâ	II,2
hira-şarap	I,1	cefâ-çile	II,2
bodur-tıknaz	II,2	cehalet-taassub	II,2
boğaz-boyun	II,2	cemi-cümle	III,2
boğaz-burun	III,2	cıncık-boncuk	II,2
bohça-torba	II,2	cirt-pirt	II,1
*borç-harç	II,1	cız-bız	II,1
boy-bos	II,1	cici-bici	II,1
boya-düzgün	I,1	cicili-bicili	II,1

ciğer-dalâk	II,2	*çek-/git-	II,2
cilâ-yaldız	I,1	çeki-düzen	I,1
cincik-boncuk	II,2	çeki-kantar	I,1
coş-/taş-	II,2	çekingen-pısırsık	II,2
coşkun-taşkın	II,2	çelik-çomak	III,2
çak-/çat-	II,1	çengi-köçek	I,1
çak-çuk	III,1	çentik-çüntük	III,2
çakı-bıçak	I,1	çepil-çüpül	III,2
çakı-çakmak	I,3	çer-çöp	III,2
çakıl-çukul	III,2	çerden-çöpten	III,2
çakır-çukur	III,2	çertik-çürtük	III,2
çal-çap	II,1	çevik-çalâk	III,2
çal-/çap-	II,1	çevre-etrâf	I,1
çal-/çarp-	II,1	çeyiz-çimen	III,2
çal-/çarp-	II,2	çıkıl-tıklı	II,1
*çalgı-çengi	III,2	çingil-tingil	II,1
çalgı-düzen	I,1	çıplak-çulsuz	III,2
çalı-çıkmaç	III,2	çırak-çömez	III,2
çalı-diken	I,1	çırlak-çıplak	II,1
çalı-çıra	III,2	çıt-pıt	II,1
çampul-çumpul	III,1	çıtı-pıtı	II,1
çamur-çirkef	III,2	çıtır-pıtır	II,1
çamur-çökek	III,2	çıtırtı-pıtırtı	II,1
çamur-pislik	II,2	çıtırtı-tıkırtı	II,2
çanak-çömlek	III,2	çilli-çipil	II,2
çangıl-çungul	III,2	çilli-çopur	II,2
çangır-çungur	III,2	çim-tarh	II,2
çanta-bavul	I,1	çimen-çiçek	II,2
çapa-tırmık	I,1	çinko-bakır	I,1
çapkın-çifit	III,2	çiz-/boz-	II,2
çapul-çupul	III,1	çizme-kırbaç	I,1
çapur-çupur	III,1	çolak-topal	II,2
çar-çur	III,1	çoluk-çocuk	II,1
çâre-dermân	I,1	çoluk-çolpa	I,3
çarık-çaput	II,2	çör-çöp	II,1
çarpık-çurpuk	III,2	çukur-tümsek	II,2
çarşı-pazar	I,1	çuval-tâlis	II,2
çat-çut	III,1	*çürük-çarık	III,2
çat-pat	II,1	çürük-partal	II,2
*çatal-bıçak	II,2	dabul-dubul	III,1
*çatal-kaşık	II,2	dağ-bağ	II,1
çatır-çutur	III,2	dağ-taş	II,2
çatır-patır	II,1	*dağda-kırda	II,2
çatırtı-çuturtu	III,2	dağda-taşta	II,2
çatırtı-patırtı	II,1	dağdan-taştan	II,2
çatlak-çutlak	III,1	dağlara-taşlara	II,2
çatlak-patlak	II,1	dağlı-bağlı	II,1
çatlak-zırtlak	II,2	dağlısı-bağlısı	II,1
çatra-patra	II,1	dal-/bat-	II,2
çayır-çimen	III,2	dal-/çık-	II,2

dala-bata	II,2	derle-/topla-	II,2
dala-çıkı	II,2	derlen-/toplan-	II,2
dalak-böbrek	II,2	derli-toplu	II,2
dalaz-dabaz	II,1	dermân-tâkat	II,2
dalgın-durgun	III,2	derme-çatma	II,2
dallı-güllü	II,2	dert-gam	II,2
dambul-dumbul	III,1	dertsiz-gamsız	II,2
dan-dun	III,1	deste-beste	II,1
dana-düve	III,2	deryâ-deniz	II,2
dangıl-dungul	III,2	*devlet-millet	II,2
dangır-dungur	III,2	dibek-tokmak	II,2
dar-bol	II,2	didiş-/çekiş-	II,2
darı-susam	I,1	*dik-/sök-	II,2
darıl-/gücen-	II,2	*dikiş-nakış	II,2
*darıl-/kırıl-	II,2	dil-diş	II,1
*davul-zurna	II,2	dil-/biç-	II,2
daya-/döşe-	III,2	din-/bit-	II,2
*dayak-değnek	III,2	din-/geç-	II,2
*dayak-destek	III,2	dingil-teker	II,2
dayak-tehdit	II,2	dingil-tokmak	II,2
dayak-döşek	III,2	dirlik-düzen	III,2
dayalı-döşeli	III,2	diz-/boz-	II,2
dayan-/güven-	II,2	doğru-dürüst	III,2
dayanak-direnek	III,2	doğru-düzgün	III,2
dayanak-güvenek	II,2	doğu-batı	II,2
dayanca-güvence	II,2	doğur-/doku-	II,2
dazır-duzur	III,2	*doktor-ilâç	I,2
debdebe-tantana	II,2	dol-/taş-	II,2
debil-dübül	III,2	dolak-çarık	II,2
*dedi kodu	II,2	dolak-tozluk	II,2
*değer-kıymet	II,2	dolaşık-çapraşık	II,2
değiş-tokuş	II,2	domates-patates	II,2
del-/deş-	II,1	*don-/kal-	II,2
deli-bozuk	I,1	*döğ-/söğ-	II,1
deli-çılgın	I,1	döğüş-barış	II,2
deli-dolu	III,2	döğüş-/barış-	II,2
deli-kaçık	I,1	döğüş-çekiş	II,2
delik-dersik	II,2	döğüş-/çekiş-	II,2
delik-deşik	II,1	*döğüş-dalaş	II,2
demir-bakır	II,2	*döğüş-/dalaş-	III,2
demir-çelik	II,2	döğüş-takış	II,2
* demir-kömür	II,2	döğüş-/takış-	II,2
der-top	II,2	döğüş-tartış	II,2
derdi-günü	II,2	döğüş-/tartış-	II,2
dere-ırmak	I,1	döğüş-tokuş	II,2
dere-tepe	II,2	döğüş-/tokuş-	II,2
dereden-tepeden	II,2	döl-döş	II,1
deri-kemik	I,1	dönemeç-dolambaç	III,2
derin-dipsiz	III,2	dört-beş	II,2
derisi-gerisi	II,1	duâ-nefes	I,1

duâ-tesbih	I,1	eki-kökü	I,2
duman-tütün	II,2	ekiş-üküş	III,2
dur-/kal-	II,2	ekle-/uzat-	I,1
*dur-/tut-	II,2	ekli-püklü	I,2
düğme-çıtçıt	I,2	ekmek-katık	I,2
düğme-toka	II,2	eksik-artık	III,1
düğüm-düğme	I,3	eksik-gedik	I,2
düğüm-düğmük	I,3	ekşi-acı	III,2
düğün-bayram	II,2	ekşi-buruk	I,1
düğün-tüzün	II,2	el elde-baş başta	I,2
dükkân-tezgâh	II,2	el-gün	I,2
dünyâ-ahret	I,1	el-kol	I,2
dünyâ-âlem	I,1	el-yüz	I,2
dünü-günü	II,1	ele-/ayır-	I,1
dür-/bük-	II,2	elek-sepet	I,2
*dürt-/kak-	II,2	elem-keder	I,2
dürüm-düzüm	II,1	elinde-avucunda	III,2
*düş-/kalk-	II,2	elinde-dilinde	I,2
düşkün-bitkin	II,2	elle-/dokun-	I,1
*düşmez-kalkmaz	II,2	elle-/oyna-	III,2
düşün-/taşın-	II,2	elli-altmış	I,1
*düzgü-düzen	I,3	elma-armut	I,1
ebil-übül	III,2	em-sem	I,2
ecir-sabır	I,2	eme-seme	I,2
eciş-bücüş	I,2	emel-ümîd	III,2
edâ-işve	III,2	emlâk-emvâl	II,2
edepli-edepsiz	II,2	emme-basma	I,2
Edi-Budu	I,2	emsâl-örnek	III,2
Edi-Büdü	I,2	en-boy	I,2
efi-küfü	I,2	en-son	I,2
efil-üfül	III,2	enâyi-dangalak	I,1
efin-yüfün	I,2	endişe-üzüntü	III,2
efir-nefir	I,2	eni-konu	I,2
eften-püften	I,2	eninde-sonunda	I,2
eğ-/bük-	I,2	enine-boyuna	I,2
eğlen-/avun-	III,2	enişte-bacanak	I,1
eğri-büğü	I,2	enli-ensiz	II,2
eğri-bükük	I,1	ense-boyun	I,1
eğri-çarpık	I,1	ense-göbek	I,1
eğri-doğru	I,2	ense-kulak	I,1
eğri-üğü	III,2	ent-bent	I,2
eğri-yamuk	I,1	epelek-sepelek	I,2
eğriye eğri-doğruya-doğru	I,2	epül-sepül	I,2
ehil-clyâk	II,2	er-geç	I,2
ehil-erbâb	II,2	er-/yet-	I,2
ek-kök	I,2	ergin-olgun	III,2
ek-pük	I,2	erin-/üşen-	III,2
ek-/biç-	I,2	eringen-üşengeç	III,2
ekçe-kökçe	I,2	esele-/besele-	I,2
eke-toka	I,2	eski-artık	I,1

eski-bayat	I,1	fak-fuk	III,1
eski-harâb	I,1	fakır-fukur	III,2
eski-hurda	I,2	fakir-cıbr	II,2
eski-köhne	I,2	falan-fıstık	III,2
eski-partal	I,1	falan-fişman	III,2
eski-püskü	I,2	fan-fin	III,1
eski-üskü	III,2	fangır-fungur	III,2
eski-yırtık	I,1	fart-furt	III,1
estek-köstek	I,2	farta-furta	III,1
eş-dost	I,2	fasa-fiso	III,2
et-bent	I,2	faş-fuş	III,1
et-but	I,2	faşır-fuşur	III,2
et-ot	III,1	fayda-zarar	I,1
et-/bul-	I,2	fedâkâr-cefâkâr	II,2
etek-bulûz	I,2	ferih-fahur	III,2
etli-butlu	I,2	feryâd-figan	III,2
etli-canlı	I,2	fındık-fıstık	II,2
etliye-sütlüye	I,2	*fındık-üzüm	I,2
etme-bulma	I,2	filân-fıstık	III,2
ev-bark	I,2	filân-fişman	II,2
eveleme-develeme	I,2	*fis kos	II,2
evele-/gevele-	I,2	fitne-fücur	III,2
evet efendim-sepet efendim	I,2	funda-çah	II,2
evir-/çevir-	I,2	gacır-gucur	III,2
evlâd-ahfâd	III,2	gaga-kanat	I,1
evlâd-ayâl	III,2	gaga-pençe	II,2
evli-barklı	I,2	gak-guk	III,1
evli-bekâr	I,1	galdır-guldur	III,2
*evliya-enbiyâ	II,2	gap-gup	III,1
*evvel-encâm	II,2	gar-gur	III,1
eyer-semer	I,2	garç-gurç	III,1
ez-/büz-	I,2	garıl-gurul	III,2
ezâ-cefâ	I,2	gark-gurk	III,1
eze-büze	I,2	gaz-bez	II,2
ezel-ebed	II,2	gaz-tuz	II,2
ezgin-bezgin	I,2	gazî-şehid	I,1
ezgin-üzgün	III,2	gece-gündüz	III,2
ezik-bertik	I,2	geç-güç	III,1
ezik-bozuk	I,2	geç-/git-	III,2
ezik-buruk	I,2	gedik-güdük	III,2
ezik-büzük	I,2	gel-geç	II,1
ezik-çarpık	I,2	gel-git	III,2
ezik-çürük	I,2	gel-/geç-	II,2
ezik-kırık	I,2	gel-/git-	III,2
ezik-üzük	III,2	gel-zaman git-zaman	III,2
ezik-yamuk	I,2	gelen-geçen	II,2
ezil-/büzül-	I,2	gelen-giden	III,2
ezil-/üzül-	III,2	gelenek-görenek	III,2
ezile-büzüle	I,2	gelimli-gidimli	III,2
ezişe-büzüşe	I,2		

gelin-güvey	III,2	halûk-şefik	II,2
geliş-gidiş	III,2	ham-çiğ	II,2
*genç-dinç	II,2	ham-hum	III,1
gerdan-göğüs	III,2	hammal-cammal	II,1
gerdanlık-bilezik	II,2	hamçık-humçuk	III,2
get-güt	III,1	hancı-yoleu	II,2
gez-/gör	III,2	Hanya-Konya	II,2
gez-/toz-	II,2	hap-hup	III,1
*gidiş-dönüş	II,2	hap-küp	II,2
gir-çık	II,2	hapır-küpür	II,2
gir-/çık-	II,2	hapırtı-küpürtü	II,2
girdisi-çıktısı	II,2	hapırtı-şapırtı	II,1
giren-çıkan	II,2	hapşır-/tıksır-	II,2
gürgin-pişkin	II,2	hapşırık-tıksırık	II,2
girinti-çıkıntı	II,2	haptiri-saptiri	II,1
giriş-çıkış	II,2	hapır-hupur	III,2
*giyim-kuşam	II,2	har-gür	II,2
*giyin-/kuşan-	II,2	hara-güre	II,2
göğüs-bağır	II,2	haraç-mezat	II,2
gölge-güneş	I,1	haraç-rüşvet	II,2
gölge-ışık	I,1	harâm-sevâb	II,2
görgü-bilgi	II,2	harâb-turâb	II,2
görünür-görünmez	I,3	hareket-bereket	II,2
gövde-bacak	I,1	harıl-gürül	II,2
gövde-kanat	I,1	harıl-hurul	II,2
gövde-kuyruk	I,1	harıltı-gürültü	II,2
*gözüne-dizine	II,2	harıltı-hurultu	II,2
güfte-beste	II,2	hark-hurk	III,1
gürültü-patırtı	II,2	harman-çorman	II,2
güzel-çirkin	II,2	harman-tınaz	II,2
Hâbil-Kâbil	II,1	harp-darp	II,1
hacâlet-rezâlet	II,2	hart-hurt	III,1
hacı-hoca	III,2	Hârut-Mârut	II,1
hâin-lâin	II,1	haseb-neseb	II,2
hâin-mel'un	II,2	hased-kıskanç	II,2
hakaret-rezâlet	II,2	hasıl-husul	III,1
hakır-hukur	III,2	hasır-kilim	II,2
hakir-fakir	II,1	hasiyet-meziyet	II,2
haklı-haksız	II,2	hasta-cılız	I,2
hal-yol	II,2	hasta-marîz	I,2
hala-teyze	II,2	hasta-sakat	I,2
halâyık-hizmetçi	III,2	hasud-kıskanç	II,2
haldır-huldur	III,2	haş-piş	II,2
hâle-yola	II,2	haşıl-huşul	III,2
halef-selef	II,2	haşır-huşur	III,2
halı-kilim	I,1	haşır-neşir	II,2
hâli-vakti	II,2	haşin-hırçın	III,2
halîm-selim	II,2	hat-hut	III,1
halîm-şefik	II,2	hatâ-sevâb	I,1
hâlis-muhlis	II,2	hatâ-yanlış	I,1

hatır-gönül	II,2	hışirtı-fişirtı	II,1
*hatır-hâyal	II,2	hızlı-yavaş	I,1
hatur-hudur	III,2	hiddet-şiddet	II,1
hava-cıva	II,2	hikâye-martaval	I,1
ha var-ha yok	II,2	hile-dolap	I,1
havlu-peşkir	I,1	hile-düzen	I,1
hay-huy	III,1	hile-hud'a	III,2
haya-husye	III,2	hile-tertib	I,1
hayâ-namus	I,1	hilekâr-düzenbaz	II,2
hayâl-meyâl	II,2	hingirti-fingirti	II,1
hayât-memât	II,2	hokka-lüle	II,2
haydır-huydur	III,2	hokkabaz-düzenbaz	II,2
haydut-hoyrat	III,2	hokkabaz-şaklaban	II,2
haylaz-hayta	II,2	hokus-pokus	II,1
hayrân-seyrân	II,2	hop-güm	II,2
hayrı-şerri	II,2	hop-güp	II,2
hazarda-seferde	II,2	hop-zıp	II,2
hâzır-nâzır	II,1	hopla-/zıpla-	II,2
hazine-define	II,2	hoppa-oynak	I,1
hediye-behiye	II,2	hoppa-züppe	II,2
hekim-hâkim	III,1	hoppada-güppede	II,2
hekim-hoca	III,2	hoppada-zıppada	II,2
helâ-banyo	II,2	horoz-tavuk	II,2
helecan-heyecan	II,1	hortlak-zırtlak	II,2
hem suçlu-hem güçlü	II,2	hoş-beş	II,2
hesâb-kitâb	II,2	hûri-melek	I,1
heybe-torba	II,2	huy-hus	II,1
hık-mık	II,1	huyu-suyu	II,1
hıkırtı-fıkırtı	II,1	ıçığı-cıçığı	I,2
hımbıl-tembel	II,2	ıcık-cıcık	I,2
hınzır-domuz	II,2	ıkıl-tıkıl	I,2
hınzır-kâfir	II,2	ıkın-/sıkın-	I,2
hır-gür	II,2	ıkına-tıkına	I,2
hır-pir	II,2	ıkır-cıkır	I,2
hırçın-hoyrat	II,2	ıkış-sıkış	I,2
hırçın-huysuz	II,2	ıkış-tıkış	I,2
hırı-piri	II,2	ıkız-tıkız	I,2
hırıldı-dırıldı	II,1	ıkla-/sıkla-	I,2
hırıldı-gürültü	II,2	ıklım-sıklım	I,2
hırıldı-vırıldı	II,1	ıklım-tıklım	I,2
hırıldı-zırıldı	II,1	ıldır-ışık	II,2
hırnk-mırnk	II,1	ılın-/ısın-	II,2
hırk-mırk	II,1	ıncık-cıncık	I,2
hırlı-hırsız	II,2	ıncık-cıncık	II,2
hırs-hınc	II,2	ırgala-/çalkala-	I,2
hırs-kin	II,2	ıslak-kaypak	I,2
hırt-pırt	II,1	ıvrır-zıvrır	I,2
hırt-zırt	II,1	iblis-şeytan	I,2
hırtı-pırtı	II,1	ıçığı-cıçığı	I,2
hışır-huysuz	II,2	ıcık-cıcık	I,2
		iç-diş	I,2

iç-/sıç-	I,2	incir-üzüm	III,2
içeri-dışarı	I,2	indir-bindir	I,2
içi-dışı	I,2	inek-öküz	III,2
içki-çerez	I,1	iniş-çıkış	I,2
içki-kadın	I,1	ins-cins	I,2
içki-kumar	I,1	insan-hayvan	I,2
içli-dışlı	I,2	ip-sap	I,2
iğne-iplik	II,2	ipe-sapa	I,2
iğne-mekik	I,1	ipim il(l)âh-sivri(m) külâh	I,2
iğne-yüksük	I,1	ipsiz-sapsız	I,2
iğren-/tiksin-	I,2	İran-Turan	I,2
ihtilâl-inkılâb	II,2	iri-azman	I,1
ihtilâl-irtica	II,2	iri-ufak	I,1
ihtilâs-irtikâb	II,2	iri-yarı	I,1
ihtimâm-itinâ	II,2	irili-ufaklı	III,2
iki gözüm-ciğerim	I,2	irmik-kesmik	I,2
iki gözüm-kardeşim	I,2	irtibat-insicâm	II,2
iki gözüm-meleğim	I,2	irtikâb-irtişâ	II,2
ikmâl-itmâm	II,2	is-pas	I,2
iler-tutar	I,2	is-pus	I,2
ilik-kemik	I,2	is-toz	I,2
ilim-irfân	II,2	isli-küflü	I,2
ilk-son	I,2	isli-pash	I,2
ilmik-düğüm	I,2	isli-puslu	I,2
im-tim	I,2	isli-tozlu	I,2
imam-hatip	I,2	ismi-cismi	I,2
imam-muhtar	I,2	istek-dilek	I,2
imâret-ibâdet	II,2	iş-güç	I,2
imi-timi	I,2	işsiz-güçsüz	I,2
imren-/özen-	III,2	it-bit	I,2
in-bin	I,2	it-çek	I,2
in-/bin-	I,2	it-çek-	I,2
in-cin	I,2	it-/dürt-	I,2
in-/çık-	I,2	it-/kak-	I,2
in-/kalk-	I,2	it-/sür-	I,2
in-/kon-	I,2	ite-kaka	I,2
inan-/dayan-	III,2	itirâf-itizâr	II,2
inad-ısrar	I,1	itiş-kakış	I,2
ince-hassas	I,1	itli-bitli	I,2
ince-kalm	I,1	itlisi-bitlisi	I,2
ince-nârin	I,1	iyi-güzel	I,1
ince-nâzik	I,1	iyi-kötü	I,2
ince-uzun	I,1	iyilik-güzellik	I,2
ince-zarif	I,1	iz-toz	I,2
inci-boncuk	I,1	izbe-kuytu	I,2
inci-elmas	I,1	izzet-hürmet	I,2
inci-mercan	I,1	kaba-ağır	I,1
incik-boncuk	I,2	kaba-ahmak	I,1
incik-cincik	I,2	kaba-câhil	I,1
incik-oyluk	III,2	kaba-çirkin	I,1

kaba-hantal	I,1	karda-kışta	III,2
kaba-haşin	I,1	karga-kuzgun	III,2
kaba-hırçın	I,1	kargacık-burgacık	II,2
kaba-hoyrat	I,1	karı-kancık	II,2
kaba-saba	II,1	karı-koca	III,2
kabur-kubur	III,1	karı-kumar	III,2
kaç-göç	II,2	karık-katik	II,2
kaç-/göç-	II,2	karıl-/katıl-	II,1
kader-kısmet	III,2	karıl-/katış-	II,2
kader-tâlih	II,2	karım-katım	II,1
kadın-kumar	II,2	karın-göbek	II,2
kadir-kıymet	II,2	karın-göğüs	II,2
kafa-beyin	I,1	karın-kasık	II,2
kafa-gövde	II,2	karış-/giriş-	II,2
kafa-kuyruk	III,2	karış-/görüş-	II,2
kafes-kümes	III,2	karış-katış	II,1
kâfir-domuz	II,2	karış-/katış-	II,1
kâfir-şeytan	II,2	karış-kuruş	III,2
kâğıt-kalem	II,2	karış-/kaynaş-	II,2
kalça-gerdan	I,1	karışan-görüşen	II,2
kalça-göbek	I,1	karışık-karmaşık	I,3
kalça-göğüs	I,1	karışık-kuruşuk	III,1
kaldır-kuldur	III,1	karma-katma	II,1
kalem-defter	II,2	karman-çorman	II,2
kalıntı-döküntü	II,2	karmaşık-katmaşık	II,1
kalleş-kaypak	II,2	karmış-kurmuş	III,2
kama-bıçak	I,1	kart-kurt	III,1
kama-kılıç	I,1	kartal-şâhin	II,2
kambur-kumbur	III,1	kasa-dolap	I,1
kambur-zambur	II,1	kasap-celep	II,2
kan-can	II,1	kasıl-/kabar-	II,2
kan-ter	II,2	kaş-göz	II,2
kan-/doy-	II,2	*katır-eşek	I,2
kanat-kuyruk	III,2	katır-kutur	III,2
kancık-korkak	III,2	kavga-döğüş	I,1
kanı-canı	II,1	*kavim-kardeş	II,2
kanır-/kayır-	II,1	kavim-köçek	III,2
kanlı-canlı	II,1	kavuk-sarık	II,2
kapı-baca	II,2	*kavun-karpuz	II,2
kapı-söve	II,2	kavuş-/görüş-	II,2
kapış-kupuş	III,2	kayak-kızak	III,2
kaplan-sırtlan	II,2	kaygan-parlak	II,2
kar-buz	II,2	kaygu-gussâ	II,2
kar-kış	III,2	*kaygu-keder	I,1
kar-/kat-	II,1	kayık-kürek	III,2
kara-deniz	I,1	kayık-sandal	II,2
kara-kuru	III,2	kayıkçı-balıkçı	II,2
kara-yağız	I,1	kayıt-kuyut	III,2
karar-kısmet	III,2	kayır-kuyur	III,2
karda-buzda	II,2		

kaykık-kuykuk	III,2	kılçık-kıymık	II,2
kaykıl-/kuykul-	III,2	kıldır-sıldır	II,1
kaynana-görümce	II,2	kılıç-topuz	II,2
kaynana-kaynata	II,1	*kır-kent	III,2
kaz-koz	III,1	kır-köy	III,2
kazâ-belâ	II,2	kır-/dök-	II,2
kazma-kürek	III,2	kıraç-kumluk	III,2
keçe-kilim	III,2	kıraç-kumsal	III,2
keder-kahr	III,2	kırgın-dargın	II,2
keder-kasvet	III,2	kırgın-küskün	III,2
kedî-fâre	II,2	kırık-çıkık	II,2
kedî-köpek	III,2	kırık-çürük	II,2
kek-kük	III,1	kırık-dökük	II,2
keklik-turaç	II,2	kırık-kırpık	I,3
kel-kör	III,2	kırık-kısık	II,1
kelle-kulak	III,2	kırık-kıymık	II,2
kelle-paça	II,2	kırık-sırık	II,1
kelli-felli	II,1	kırıl-/dökül-	II,2
kem-küm	III,1	kırıla-döküle	II,2
kemçik-kümçük	III,2	kırıntı-döküntü	II,2
kemer-kuşak	III,2	kırıntı-kırpıntı	I,3
kemre-kübür	III,2	kırıntı-süprüntü	II,2
kenar-köşe	III,2	kırış-buruş	II,2
kene-sülük	I,1	kırış-kırtış	I,3
kerli-ferli	II,1	kırış-/buruş-	II,2
kert-/çent-	II,2	kırışık-buruşuk	II,2
kert-/çiz-	II,2	kırışık-kırtışık	I,3
kert-/kes-	II,1	kırıt-/sırıt-	II,1
kertik-çentik	II,2	kırıtık-sırıtık	II,1
kertik-kürtük	III,2	kırma-dolma	II,2
kertiş-kürtüş	III,2	kırpık-kıypık	II,1
kes-/biç-	II,2	kırpık-kıytık	II,2
kes-/böl-	II,2	kısa-bodur	I,1
kes-/kırp-	III,2	kısa-güdük	I,1
kes-/kıy-	III,2	kış-güz	II,2
kese-cüzdân	I,1	kışın-güzün	II,2
kese-çakmak	I,1	kıvrır-zıvrır	II,1
kese-sabun	I,1	kıvrıl-/bükül-	II,2
kesek-tezek	II,2	kıvrıl-/büzül-	II,2
kesik-çizik	II,2	kıvrıl-/büzüş-	II,2
kesik-kırpık	III,2	*kıyı-kenar	III,2
kesik-kopuk	III,2	kıyı-köşe	III,2
kesik-küsük	III,2	kıyık-kıtık	II,1
keski-külünk	III,2	kıyık-kıymık	I,3
keşkül-sütlâç	II,2	kıyık-sıyık	II,1
kıkırtı-fıkırtı	II,1	kıymık-kıytık	II,1
kıl-çöp	II,2	kıytık-kıypık	II,1
kıl-saç	II,2	kızır-/bozar-	II,2
kıl-tüy	II,2	kibir-kurum	III,2
*kıl-yün	II,2	kilim-cicim	II,2

kilim-palaz	II,2	laf-söz	II,2
kim kime-dum duma	II,2	lahana-pırasa	II,2
kim kime-tum tuma	II,2	lak-luk	III,1
kim öle-kim kala	I,3	lakır-lukur	III,2
kime niyet-kime kısmet	II,2	lâle-sümbül	I,1
kir-pas	II,2	lâm-cim	II,2
kireç-kükürt	III,2	lâmba-şişe	II,2
kirli-kokmuş	III,2	lambur-lumbur	III,1
kirli-paş	III,2	lâmı-cimi	II,2
kirli-temiz	I,1	langır-lungur	III,2
kok-/tüt-	II,2	lap-lup	III,1
kokmuş-bayat	II,2	lapur-lupur	III,1
kol-but	II,2	lodos-poyraz	II,2
kolla-/gözet-	I,1	lokma-şeker	I,1
kolla-/koru-	II,2	lokum-şeker	II,2
kon-/göç-	II,2	makara-masura	II,2
kona-göçe	II,2	makas-bıçak	II,2
konar-göçer	II,2	mal-can	II,2
konuş-/görüş-	II,2	mal-mülk	III,2
konuşkan-girişken	II,2	manda-öküz	I,1
kork-/sin-	II,2	*mangal-maltız	II,2
korku-dehşet	I,1	mangal-maşa	II,2
korku-telâş	I,1	manikür-pedikür	II,2
koru-/gözet-	I,1	manto-şapka	II,2
kov-/sür-	II,2	masa-sehpa	II,2
kova-bakraç	I,1	mavi-beyaz	I,1
kova-testi	II,2	mavi-yeşil	I,1
koyu-açık	I,1	maymun-şebek	II,2
koyun-kuzu	III,2	melûl-mahzun	III,2
köhne-harâb	I,1	memnûn-mesrûr	II,2
kök-sap	II,2	memnun-mes'ud	II,2
köprü-geçit	I,1	mendebur-musibet	III,2
köprü-tünel	I,1	meyhâne-kerhâne	II,2
köşe-bucak	I,1	meyve-sebze	II,2
köşede-kuytuda	III,2	mezro-cedvel	I,1
kötü-berbâd	I,1	mırıldı-fısıltı	II,2
kötü-fenâ	II,2	mırın-kırın	II,1
*köylü-kentli	III,1	mıymıntı-sünepe	II,2
kurak-çorak	II,2	mızıldı-vızıldı	II,1
kurbağa-tosbağa	II,2	mızıldı-vızırtı	II,1
kurt-kuş	II,1	mînder-sedir	II,2
kuvvet-kudret	II,2	minnet-şükran	II,2
kuyu-çıkırık	II,2	miskin-tembel	II,2
kuyu-pınar	I,1	miş-yaş	II,2
kuytu-siper	I,1	mozak-cozak	II,1
kuzey-güney	II,2	mozalak-cozalak	II,1
küf-pas	II,2	mušta-yumruk	I,1
küfe-sele	II,2	münâsebetli-münâsebetsiz	II,2
künt-kunt	III,2	müsrif-savruk	II,2
kütük-tomruk	II,2	nâdim-pişman	II,2

nal-mıh	II,2	oldu-bitti	I,2
nalına-mıhına	II,2	olur-olmaz	I,3
nâm-şân	II,2	ona-buna	I,2
namâz-niyâz	III,2	onda-bunda	I,2
*namaz-oruç	I,2	ondan-bundan	I,2
namaz-vaaz	II,2	onun-bunun	I,2
nâne-limon	I,1	ora-bura	I,2
nâne-yarpuz	I,1	orda-burda	I,2
natır-tellâk	II,2	ordan-burdan	I,2
nâzik-kibar	II,2	ordu-asker	I,1
neden-niçin	III,2	orman-çayır	I,2
nedret-kesret	II,2	ot-çim	I,2
nedret-killet	II,2	ot-çöp	I,2
nedret-kıymet	II,2	ot-yem	I,2
nefes-soluk	II,2	oy-/del-	I,2
neş'e-keder	I,1	oyna-/zıpla-	I,2
neş'e-sevinç	I,1	oynak-fettan	I,2
ne olur-ne olmaz	I,3	oynak-kaçık	I,2
ne var-ne yok	II,2	oynak-kaypak	I,2
*nerde çokluk-orada bokluk	II,2	oynak-kıvrak	I,2
neye karar-neye kısmet	III,2	oyuk-delik	I,2
neye niyet-neye kısmet	II,2	oyuk-kovuk	I,2
neyin nesi-kimin fesi.	II,2	oyuk-obruk	II,2
nezâhet-nezâket	II,1	öcü-böcü	I,2
nikâh-düğün	II,2	öç-hınc	I,2
*nişan-nikâh	II,2	öç-hırs	I,2
niyet-kısmet	II,2	öç-kan	I,2
niyet-merâm	II,2	öç-kin	I,2
nizâm-tertib	II,2	ödlek-korkak	I,2
nur-fer	II,2	ödlek-ürkek	III,2
nur-pir	II,2	öf-pöf	I,2
nursuz-fersiz	II,2	öfke-hiddet	I,1
nüfuz-kudret	II,2	öğle-akşam	I,1
o-bu	I,2	öğren-/yetiş-	I,2
ocak-bucak	I,3	öğren-/unut-	III,2
oda-sofa	I,3	öğür-/uğun-	III,2
odun-kömür	I,3	öksür-/tıksır-	I,2
ofla-/uflla-	III,1	öksüz-yetim	I,2
oğlan-uşak	III,2	öl-/bit-	I,2
oğul-uşak	III,2	öl-/geç-	I,2
o gün-bu gün	I,2	öl-/git-	I,2
ok-yay	I,2	öl-/kal-	I,2
okka-batman	I,1	ölç-/biç-	I,2
oku-/öğren-	I,1	ölçü-âyâr	I,1
ol-/bit-	I,2	ölçü-hesab	I,1
ol-/geç-	I,2	ölçü-tartı	I,1
ol-/on-	II,2	öldüm-bittim	I,2
ol-/piş-	I,2	ölen-kalan	I,2
ol-/yet-	I,2	ölmez-onmaz	III,2
olan-biten	I,2	ölü-diri	I,2

ölüm-dirim	I,2	rikkat-şefkat	II,2
ölüm-kalım	I,2	*sabah-akşam	I,2
ölüm-yitim	I,2	sabî-sübyan	III,2
ömür-hayat	I,2	saç-baş	II,2
*ön-art	III,2	saçak-püskül	II,2
ön-son	I,2	saçma-sapan	II,2
önce-sonra	I,2	sâde-basit	I,1
önünde-sonunda	I,2	sâde-süssüz	III,2
öp-/kok-	I,2	sağ-sol	III,2
öp-/sık-	I,2	sağır-dilsiz	II,2
ör-/sök-	I,2	sağlam-çürük	II,2
ört-bas	I,2	sağlam-sakat	II,2
ört-/bas-	I,2	sağlam-sıkı	III,2
ört-/sar-	I,2	sahtekâr-düzenbaz	II,2
örtü-yaygı	I,2	sakal-bıyık	II,2
öte-beri	I,2	sakın-/çekin-	II,2
öv-/yer-	I,2	sakınca-güvence	II,2
övgü-yergi	I,2	sakil-çirkin	II,2
övinç-sevinç	I,2	saklı-gizli	II,2
öyle-böyle	I,2	saksı-testi	II,2
öz-söz	I,2	saksı-tuğla	II,2
özen-/bezen-	I,2	saldır-suldur	III,2
özen-/kozan-	I,2	salkım-saçak	II,2
özlü-açık	I,1	salya-sümük	III,2
özü-sözü	I,2	sandık-dolap	II,2
paf-puf	III,1	*sandık-sepet	III,2
paful-puful	III,1	sap-çöp	II,2
pafur-pufur	III,1	sapan-tapan	II,1
pala-kılıç	I,1	sapık-supuk	III,2
pala-partal	II,2	sapır-supur	III,2
pala-pırtı	III,2	sarı-soluk	III,2
pala-piştov	I,1	sarkık-dökük	II,2
palavra-martaval	I,1	sarkık-düşük	II,2
pam-pum	III,1	sarkık-sölpük	III,2
pampul-pumpul	III,1	sarkık-surkuk	III,2
part-purt	III,1	sarma-dolma	II,2
pat-put	III,1	sarmaş-dolaş	II,2
patır-putur	III,2	sarsak-bunak	II,2
peçe-yaşmak	I,1	sarsak-sursak	III,1
pençe-tırnak	I,1	sat-pat	II,1
*peynir-ekmek	I,2	satı-pazar	I,1
*pilav-zerde	I,1	satvet-şevket	II,2
*rahat-huzur	II,2	sav-/sat-	II,1
rahat-keyif	II,2	savaş-barış	II,2
rahat-kolay	II,2	savaş-çekiç	II,2
rahatlık-kolaylık	II,2	savaş-döğüş	II,2
rakı-şarab	I,1	say-/dök-	II,2
rezil-sefil	II,2	saygı-sıra	III,2
rezil-rusvây	III,2	sayım-suyum	III,2
ricâ-minnet	I,2	saz-söz	III,1

sazında-sözünde	III,2	sıkış-tıkış	II,1
sazlı-sözlü	III,2	sıra-düzen	I,1
sebil-sübül	III,2	sıra-tertib	I,1
seçim-sayım	III,2	sırt-/sürtün-	III,2
sefâ-cefâ	II,1	sırtık-sırnaşık	I,3
seki-seklem	I,3	sırma-püskül	I,1
sekiz-dokuz	II,2	sırma-yaldız	I,1
seksen-doksan	II,2	sırt-baş	II,2
selâm-sabah	III,2	sıska-cılız	I,1
selâm-sepet	II,2	sıska-çiroz	I,1
selâm-sohbet	II,2	sıska-solgun	III,2
*selâm-kelâm	II,1	sıska-süzgün	III,2
sele-sepet	II,2	sıska-zayıf	I,1
sele-suya	III,2	sicim-sırım	III,2
sellem-sepet	II,2	silik-soluk	III,2
selpik-sölpük	III,2	silik-sönük	III,2
semer-palan	II,2	sille-tokat	I,1
sen-ben	II,1	silik-/çırp-	II,2
senâ-duâ	II,2	sin-/pıs-	II,2
senet-sepet	II,2	sinema-tiyatro	II,2
senli-benli	II,1	sinir-damar	II,2
sepil-süpül	III,2	sinsi-kurnaz	I,1
ser-/dök-	II,2	sis-pus	II,2
sere-serpe	I,3	sisli-puslu	II,2
seril-sefil	II,2	sivri-keskin	I,1
serin-sâkin	III,2	sivri-söbe	III,2
serin-sessiz	II,2	siyah-beyaz	II,2
servet-sâmân	III,2	siz-biz	II,1
sesli-sözlü	III,2	sizli-bizli	II,1
sessiz-sakin	III,2	*soğan-ekmek	I,2
sessiz-sinsi	III,2	soğuk-soluk	II,2
sev-/say-	III,2	solgun-süzgün	III,2
sevgi-hasret	I,1	sorgu-suâl	III,2
sevgi-nefret	I,1	soy-sop	II,2
sevgi-saygı	III,2	soyun-/dökün-	II,2
sevgi-şefkat	I,1	soyun-/giyin-	II,2
sevimsiz-suratsız	III,2	suâl-cevâb	II,2
Seyhan-Ceyhan	II,1	suçlu-güçlü	II,2
Seyhun-Ceyhun	II,1	surat-beniz	II,2
sıcak-soğuk	III,2	sus-pus	II,1
sığ-/gir-	II,1	sümsük-tembel	II,2
sığın-/sokul-	III,2	süngü-dipçik	I,1
sığış-/sıkış-	II,2	süngü-kılıç	I,1
sık-/boğ-	II,2	süngü-mızrak	I,1
sıkı-fıkı	II,1	süprüntü-döküntü	II,2
sıkı-gevşek	I,1	süprüntü-şırfıntı	II,2
sıkıl-/bunal-	II,2	sür-git	II,2
sıkılğan-çekingen	II,2	sür-/git-	II,2
sıkıntı-hafakan	I,1	sür-/süs-	II,2
		sür-/tut-	II,2

sürgü-mandal	I,1	şurası-burası	II,1
sürgün-fişkın	II,2	şuraya-buraya	II,1
sürme-çekme	II,2	şurda-burdan	II,1
*sürü-sepet	III,2	şurdan-burdan	II,1
süs-püs	II,1	şusu-busu	II,1
süslü-püslü	II,1	şuydu-buydu	II,1
sütun-direk	II,2	taban-topuk	III,2
şak-şuk	III,1	tâhin-pekmez	II,2
şaka-dalga	II,2	tak-tuk	III,1
şaka-şuka	III,1	taka-tuka	III,1
şakır-şukur	III,2	takas-tukas	III,1
şakırtı-takırtı	II,1	takıl-tukul	III,2
şakkada-şukkada	III,1	takır-tukur	III,2
şaldır-şuldur	III,2	takiş-tukuş	III,2
şalvar-potur	II,2	takke-külâh	I,1
şamata-gürültü	II,2	*tâlih-kısmet	II,2
şangıl-şungul	III,2	tambul-tumbul	III,1
şangır-şungur	III,2	tambur-tumbur	III,1
şangırtı-tangırtı	II,1	tan-tun	III,1
şap-şup	III,1	tâne-tohum	III,2
şapır-şupur	III,2	tangul-tungul	III,2
şar-şur	III,1	tangır-tungur	III,2
şarıl-şurul	III,2	tap-tup	III,1
şark-garb	II,2	tapıl-tupul	III,2
şark-şurk	III,1	tapır-tupur	III,2
şarkı-türkü	II,2	tapış-tapuş	III,2
şart-şurt	III,1	tarım-tasım	II,2
şekvâ-belâ	II,2	tarla-bostan	I,1
şen-şûh	III,2	tarla-pulluk	I,1
şenlik-düğün	II,2	tarla-takım	II,2
şeş-beş	II,1	tarla-tapan	II,2
şıkırtı-çingırtı	II,2	tarla-tınaz	III,2
şıkırtı-fıkırtı	II,1	tat-tuz	III,2
şıkırtı-tıkırtı	II,1	tatlı-şirin	I,1
şıkırtı-tingırtı	II,2	tatlı-tuzlu	III,2
şingırtı-çingırtı	II,1	tatsız-tuzsuz	III,2
şingırtı-tingırtı	II,1	tavşan-tazı	II,2
şıra-boza	II,2	tavşan-tilki	III,2
şifâ-derman	I,1	tayır-tuyur	III,2
şimâl-cenub	II,2	*taze-körpe	II,2
şişe-tapa	II,2	tazı-tilki	III,2
şişko-gebeş	I,1	tehdit-tekdir	II,2
şöyle-böyle	II,1	tek-tük	III,1
şu-bu	II,1	teker-tokmak	III,2
şuna-buna	II,1	tekdir-te'dib	II,2
şunda-bunda	II,1	tekke-dergâh	II,2
şundan-bundan	II,1	tekme-tokat	III,2
şunu-bunu	II,1	tel-pul	II,2
şunun-bunun	II,1	telle-/pulla-	II,2
şura-bura	II,1	telli-pullu	II,2

temel-taban	III,2	ulu-azîm	I,1
temiz-titiz	III,2	uslu-ağır	I,1
*tenbih-tehdit	II,2	uslu-puslu	I,2
tenbih-tekdir	II,2	uslu-sâkin	I,1
tenbih-tevbih	II,2	uslu-sessiz	I,1
tepe-doruk	I,1	uslu-zekî	I,2
tepek-tırnak	III,2	usta-çırak	I,1
tepe-tümsek	III,2	usta-çömez	I,1
tepsi-tabak	III,2	usta-kalfa	I,1
tepsi-tava	III,2	usta-mâhir	I,1
terbiye-nezâket	I,1	usta-yamak	I,1
tercih-tevcih	II,2	*usûl-âdet	III,2
ters-pers	II,1	usûl-nizâm	I,2
ters-türs	III,1	usûl-tertib	I,2
testi-bakraç	I,2	utan-/çekin-	I,2
*tıka-basa	II,2	utan-/sakın-	I,2
tıraş-perdah	II,2	utan-/sıkl-	I,2
tıs-pıs	II,1	*utanmaz-arlanmaz	III,2
tısır-pısır	II,1	*utanmaz-kepâze	I,2
tıylım-pıylım	II,1	uydur-kaydır	I,2
tokaç-tokmak	III,2	uydur-/kaydır-	I,2
tor-top	II,2	uydur-/yuttur-	I,2
tor-toz	II,2	uyku-durak	I,1
torba-çuval	I,1	uyku-tünek	I,1
torun-torba	I,3	uyula-/uzat-	I,1
torun-tosun	II,2	uyuntu-uyuşuk	II,2
töre-tüzün	III,2	uyuz-miskin	I,2
tünek-pinek	II,2	uza-/yetiş-	I,1
türe-/yayıl-	I,1	uzak-yakın	I,2
türlü-çeşit	I,1	uzan-/yetiş-	I,2
tüy-tüs	II,2	üç-beş	I,2
uç-/kaç-	I,2	üç aşağı-beş yukarı	I,2
uç-/kalk-	I,2	üçer-beşer	I,2
uç-/kon-	I,2	üfle-/püfle-	I,2
uçar-kaçar	I,2	üfür-/tükür-	I,2
ufak-tefek	I,2	ülkü-emel	I,1
ufaklık-tefecik	I,2	ülkü-hedef	I,1
ufla-/puflla-	I,2	ümîd-hayâl	I,2
uğraş-/çekiş-	I,2	ün-tün	I,2
uğraş-/didin-	I,2	ünü-tünü	I,2
uğraş-/didiş-	I,2	üre-/çoğal-	I,1
uğur-kadem	I,2	ürk-/kork-	I,2
uğur-yümün	I,2	ürkek-korkak	I,2
uğurlu-kademli	I,2	ürü-/ulu-	III,2
uğurlu-uğursuz	II,2	ürü-/ulu-	III,2
uğursuz-düztaban	I,2	üst-baş	I,2
uğursuz-kademsiz	I,2	üşü-/titre-	I,1
uğursuz-yümünsüz	I,2	üz-kes	I,2
ukalâ-dümbelek	I,2	üz-/kır-	I,2
ula-/uzat-	I,1	üz-/sık-	I,2

üzüm-koruk	I,2	vur-tut	II,2
vacır-vucur	III,2	vurdu-kırdı	II,2
vaç-vuç	III,1	vurguncu-soyguncu	II,2
vagıl-vugul	III,2	vuruş-döğüş	II,2
vagir-vugur	III,2	vuruş-kırış	II,2
vakit-saat	II,2	yaba-kürek	I,1
vakit-zaman	II,2	yaba-tırmık	I,1
vakitli-vakitsiz	II,2	yağ-bal	II,2
vallâh-billâh	II,2	yağ-/din-	II,2
vallah-tallah	II,1	yağla-/parlat-	II,2
vallahi-billâhi	II,2	yağlı-semiz	I,1
vallahi-tallahi	II,1	yağlı-şişman	I,1
vangıl-vungul	II,2	yağlı-yavan	I,1
vangır-vungur	II,2	yağma-çapul	I,1
var-yok	II,2	yağma-döğüş	I,1
var-/dur-	II,2	yağma-hücûm	I,1
var-/gel-	II,2	yağma-kapış	I,1
var-/git-	II,2	yağmur-çamur	II,2
vara-gele	II,2	yak-/yık-	III,1
vara-yoğa	II,2	yaka-paça	II,2
varç-vurç	II,1	yakut-zümrüt	II,2
vardan-yoktan	II,2	yalakçı-yaltakçı	I,3
varı-yoğu	II,2	yalakçı-yardakçı	II,2
varıcı-görücü	II,2	yalan-dolan	II,2
varış-görüş	II,2	yalan-düzen	II,2
varlık-bolluk	II,2	yalan-yanlış	II,2
varlık-darlık	II,1	yalancı-dolancı	II,2
varlık-dirlik	II,2	yalancı-düzenbaz	II,2
varlık-yokluk	II,2	yalancı-düzenci	II,2
var mısın-yok musun	II,2	yalancı-sahtekâr	I,1
varsa-yoksa	II,2	yalancı-yalakçı	II,2
*vatan-millet	II,2	yalancı-yaltakçı	I,3
vazır-cazır	II,1	yalancı-yardakçı	II,2
vazır-vuzur	III,2	yalap-şalap	II,1
vefâkâr-cefâkâr	II,1	yalaş-bulaş	II,2
vefâkâr-fedâkâr	II,2	yalaşık-bulaşık	II,2
velisi-delisi	II,1	yalbur-yulbur	III,2
vırıldı-dırıldı	II,1	yaldır-yuldur	III,2
vırıldı-zırıldı	II,1	yah-konak	I,1
virt-cirt	II,1	yahn-yaşın	II,2
virt-zirt	II,1	yaltakçı-yardakçı	II,2
vızık-cızık	II,1	yalvar-yakar	II,2
vızıldı-cızıldı	II,1	yalvar-/yakar-	II,2
vızır-cızır	II,1	yama-dikiş	I,1
vızırtı-cızırtı	II,1	yama-yırtık	III,2
vik-cik	II,1	yamak-çırak	II,2
vişne-kiraz	I,1	yamala-/yumala-	III,1
viyak-ciyak	II,1	yamalak-yumalak	III,1
vur-kır	II,2	yamaşık-sırnaşık	II,2
vur-/kır-	II,2	yamçı-kamçı	II,1

yamçısı-kamçısı	II,1	yaş-baş	II,1
yampiri-yumpiri	III,2	yaş-çiğ	II,2
yamru-yumru	III,2	yaşı-başı	II,1
yamrıl-/yumrul-	III,2	yaşı ne-başı ne	II,1
yamuk-çarpık	II,2	yaşlı-başlı	II,1
yamuk-yumuk	III,1	yaşlı-çirkin	I,1
yamul-yumul-	III,1	yaşlı-geçkin	I,1
yan-yön	III,1	yat-/kal-	II,2
yan-/bit-	II,2	yat-/kalk-	II,2
yan-/don-	II,2	yatak-döşek	II,2
yan-/dön-	II,2	yatak-yorgan	III,2
yan-/tüt-	II,2	*yavan-yahşı	II,2
yanar-döner	II,2	yavan-yaşık	II,2
yanaş-/bitiş-	II,2	yavru-palaz	I,1
yanaş-/yapış-	II,2	yay-/dök-	II,2
yanaşık-bitişik	II,2	yay-/saç-	II,2
yanaşık-yapışık	II,2	yay-/ser-	II,2
yandı-bitti	II,2	yay-/yas-	II,2
yandım-bittim	II,2	yay-/yaz-	II,2
yandım-dondum	II,2	yaygı-döşek	II,2
yangıl-yungul	III,2	yaygı-kilim	II,2
yanık-kavruk	II,2	yaygı-sergi	II,2
yanık-yıkık	III,2	yaygı-yastık	II,2
yanık-yunuk	III,2	yayım-yasım	II,2
yap-/boz-	II,2	yayla-kışla	II,2
yap-/çat-	II,2	yayla-/kışla-	II,2
*yap-/et-	I,2	yaylak-kışlak	II,2
yap-/sök-	II,2	yayma-yazma	II,2
yap-/yık-	III,2	yaz-güz	II,2
yapış-yupuş	III,2	yaz-kış	II,2
yara-bere	II,2	yaz-/boz-	II,2
yara-bertik	I,1	yaz-/çiz-	II,2
yara-çıban	I,1	yazar-bozar	II,2
yârân-yoldaş	III,2	yazı-çizi	II,2
yaraş-/yakış-	II,2	yazı-evrak	I,1
yaraşık-yakışık	II,2	yazı-mektup	I,1
yargı-yazgı	II,2	yazı-tura	II,2
yarışık-yamaşık	II,2	yazı-yaban	II,2
yarışık-yılışık	III,2	yazıda-yabanda	II,2
yarı-buçuk	I,1	yazık-günah	II,2
yarık-çatlak	II,2	yazıl-/çizil-	II,2
yarık-delik	II,2	yazıl-/düzül-	II,2
yarık-yuruk	III,2	yazın-güzün	II,2
yarım-buçuk	II,2	yazın-kışın	II,2
yarım-pürçük	II,2	yazma-basma	II,2
yarım-yartı	I,3	yazma-çevre	II,2
yarım-yırtık	III,2	ye-/iç-	I,1
yarım-yurum	III,2	ye-/yut-	I,1
yarma-döğme	II,2	yedi-sekiz	I,1
yasa-nizâm	I,1	yeke-dümen	I,1

yel yepelek-yelken kürek	II,2	yokluk-çokluk	II,1
yele-kuyruk	I,1	*yol-iz	I,2
yele-perçem	I,1	yol-/dit-	II,2
yelek-çeket	II,2	yol-/dök-	II,2
yelken-kürek	II,2	yol-/saç-	II,2
*yem-su	II,2	yol-/sök-	II,2
yemin-billâh	II,2	yoluk-dökük	II,2
yemin-kasem	II,2	yoluk-saçık	II,2
yenik-yırtık	III,2	yoluk-sökük	II,2
yenilmez-yutulmaz	III,2	yonga-talaş	I,1
yer-gök	II,2	yonga-yosun	II,2
yer-yön	III,2	yorgan-döşek	II,2
yer-yurt	III,2	*yorgun-argın	I,2
yerin-/gocun-	II,2	yorgun-bezgin	II,2
yerin-/gücen-	II,2	yorgun-bitkin	II,2
yerli-yersiz	II,2	yön-yol	III,2
yersiz-yurtsuz	III,2	yön-yöş	II,2
yetmiş-seksen	II,2	yular-dizgin	II,2
yıka-/arıt-	I,1	yumak-topak	II,2
yıka-/kurut-	I,1	yuvarlak-toparlak	II,2
yıka-/pakla-	I,1	yuvarlacık-toparlacık	II,2
yıkan-/kurun-	I,1	yürek-böbrek	II,2
yıkan-/paklan-	II,2	yürek-dalak	II,2
yıkan-/süslen-	II,2	yüz-göz	II,2
yıkan-/taran-	II,2	yüz-söz	II,2
yıkık-çökük	II,2	*yüzük-küpe	I,1
yıkık-dökük	II,2	*zâif-nahif	II,2
yıkıntı-çöküntü	II,2	zâlim-gaddar	II,2
yıkıntı-döküntü	II,2	zâlim-zorba	III,2
yıl-/kaç-	II,2	zam-zum	III,1
yıl-/kork-	II,2	*zaman-mekân	II,2
yıl-/sin-	II,2	zamanlı-zamansız	II,2
yılan-çıyan	II,2	zambur-zumbur	III,1
yılışık-bulaşık	II,2	zambırta-dambırta	II,1
yılışık-sırtık	II,2	zambırta-tımbırta	II,2
yılışık-sırnaşık	II,2	zangıl-zungul	II,2
yılışık-sıvaşık	II,2	zangır-zungur	II,2
yılışık-yıvışık	II,2	zangırta-tangırta	II,1
yırık-yırtık	I,3	zangırta-zungurtu	III,2
yırtık-pırtık	II,1	zar-zor	III,1
yırtık-sıyrık	II,2	zarar-ziyân	III,2
yırtık-sökük	II,2	zart-zurt	III,1
yıvış-kıvış	II,1	zebil-zübül	III,2
yıvışık-kıvışık	II,1	zehir-zıkkım	III,2
yıvışık-sıvışık	II,1	zehir-zindân	III,2
yirik-yırtık	III,2	zehir-zindân	III,2
yirmi-otuz	I,1	zeki-kurnaz	I,1
yiyecek-giyecek	II,1	zelil-sefil	II,1
*yiyecek-yakacak	III,2	zembil-sepet	II,2
yoğun-yufka	III,2	zembil-zümbül	III,2

zemin-zamân	III,2	zırtlak-cırtlak	II,1
zengin-fakir	II,2	zırtlak-pırtlak	II,1
zerdâli-şeftâli	II,2	zırva-saçma	II,2
zerre-zırnık	III,2	zikri-fikri	II,1
zevk-şevk	II,1	zil-çan	II,2
*zeytin-ekmek	I,2	zir zop	III,2
zımbırtı-dımbırtı	II,1	ziyân-sebil	II,2
zımbırtı-tımbırtı	II,1	ziyâret-ziyâfet	II,1
zingirtı-tingirtı	II,1	zor-güç	II,2
zırlıtı-dırlıtı	II,1	zülûf-perçem	II,2
zırt-pırt	II,1		

OTOMATİK TEKRARLAR

hapır-küpür	çingır-mıngır
hapırtı-küpürtü	hık-mık
hatır-kütür	hırnk-mırnk
paldır-küldür	hırk-mırk
pat-küt	şaka-maka
pata-küte	şallak-mallak
patır-kütür	şıkır-mıkır
patırtı-kütürtü	şingır-mıngır
şaka-kaka	teker-meker
tambur-kümbür	tenger-menger
vitaminli-kitaminli	tıkır-mıkır
	tingır-mıngır
	tini-mini
	tuz-buz

Ap-Bq KURALINA AYKIRI DİZİLENLER

p < q

acele-tez	ana-kız	çile-dert
âfiyet-şeker	anla-/sor-	damga-harç
ağa-bey	ara-/sor-	damga-pul
ağız-dil	atla-/geç-	dinle-/gör-
ağrı-yel	ayva-nar	dinle-/sor-
âheste-beste	baba-kız	ele-/seç-
akıl-sır	baklava-hörek	enişte-baldız
akıl-us	cadde-yol	erken-geç
akıllı-kurnaz	çâre-yol	fırta-/kaç-
akraba-ahbap	çehre-yüz	geniş-bol
aksi-ters	çevre-yan	güneş-ay
ala-boz	çıkar-/at-	hanım-bey

hava-su	katı-sert	öfke-hırs
hayır-şer	kayıt-şart	para-pul
helâl-hoş	kayna-/piş-	sarar-/sol-
ızgara-maşa	kereste-tomruk	sarı-mor
ikide-birde	kırmızı-beyaz	sıra-yol
iki-üç	kırmızı-mor	sıyır-/at-
ileri-geri	kırmızı-siyah	şehir-köy
işkembe-paça	kirli-pis	şişe-cam
işve-naz	kopar-/at-	tabanca-bıçak.
iyi-sağ	kudur-/az-	tabanca-tüfek
iyilik-sağlık	lâkırdı-söz	tanı-/bil-
kaba-ters	lâle-gül	tanıdık-bildik
kadın-kız	leblebi-üzüm	tarla-tunç
kafa-göz	leke-kir	temiz-pak
kafa-kol	makarna-pilâv	tencere-tava-
kalça-but	maraza-çingâr	uğra-/geç-
kalça-göt	mavi-mor	uzan-/yat-
karı-kız	oku-/yaz-	yabancı-el-
	otur-/kalk-	yakası-yeni
		yala-/yut-
		yalap-şap
		yama-/ör-
		yaşa-/öl-
		zıbar-/yat-

BİBLİYOGRAFYA

- Ağakay, Mehmet Ali; "Türkçede kelime koşmaları" *TDAY - Belleten* 1954, Ankara, (s. 97-104).
- Aganin, R. A.; *Povtori i odnorodniye soçetaniya v sovremennom turetskom yazıke*, Moskva 1959, 144 s.
- Bese, L.; "Zwillingswörter im Mongolischen", *AOH*, VII, nu. 2-3, Budapest, 1957 (s. 199-211).
- Bese, L.; "Einige Bemerkungen zur partikularen Reduplikation im Mongolischen", *AOH*, XI, nu. 1-3, Budapest, 1960 (s. 43-49).
- Brinzeu, F.; "Un procede oriental qui exprime d'approximation ou l'emphase : La reduplication a m- initial". *Garp Filolojileri Dergisi* III, İstanbul, 1947 (s. 35-56).
- Brockelmann, C.; "Natürlaute im Mitteltürkischer", *Ujb.*, VII, nu. 3-4, Budapest, 1928 (s. 257-265).
- Çağatay, Saadet Ş.; "Uygurcada Hendiadyoinler", *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yıllık Çalışmaları*, Ankara, I 1948 (s. 97-145).
- Deny, Jean; *Principes de Grammaire Turque*. Paris 1955, 179 s.
- Deny, Jean; *Grammaire de la Langue Turque Dialecte Osmanli*, Paris, 1920, 1216 s. (çev. Ali Ulvi Elöve, İstanbul, 1941, 1142 + XLIV s.)
- Eren, Hasan; "İkiz kelimelerin tarihi hakkında", *DTCFD*, VII, nu. 2, Ankara 1949, (s. 283-286).
- Foy, Karl; "Studien zur osmanischen Syntax. 1. Das Hendiadyoin und die Wortfolge *ana, baba*" *MSOS*, VII, part II, 1899 (s. 105-136).
- Halasi Kun, T.; "Orta-Kıpçakça q-, k-~O meselesi", *Türk Dili ve Tarihi Hakkında Araştırmalar* I, Ankara 1950 (s. 45-61).

- Hatiboğlu, Vecihe; *İkileme*, Ankara 1971. 119 s.
- Housholder, Jr., Fred W.; "Azerbaijani Onomatopoees", *American Studies in Altaic Linguistics* (ed. Nicholas N. Poppe), Indiana University Publication, Uralic and Altaic Series, Vol. 13, Bloomington, Indiana, 1962 (s. 115-123).
- İshakov, I.; "O podrujatelniĥ slovaĥ v kazahskom yazıke", *Tyurkologičeskiy Sbornik* 1., AN SSSR otd. lit. i yazıka, Moskva-Leningrad, 1951 (s. 103-111).
- Kononov, A. N., *Grammatika Sovremennogo Turetskogo Literaturnogo Yazıka*, AN SSSR, Inst. Vost., Moskva-Leningrad 1956, 566 s. (paragraf 276-280, 642, 743-745 ve s. 155-159, 302, 368-372).
- Marchand, Hans.; "Alliteration, Ablaut und Reim in der türkischen Zwillingsformen" *Oriens*, V, nu. 1, Leiden, 31.7.1952 (s. 60-61).
- Marchand, Hans.; "Die Bildung der lautsymbolischen Wörter im türkischer", *Oriens*, V, nu. 2, Leiden 1953 (s. 50-62).
- Poppe, Nicholas N.; *Grammar of Written Mongolian*, Wiesbaden 1954 (s. 120-121, S 426, 427).
- Ramstedt, G. J.; "Zur mongolish-türkischen Lautgeschichte KSz XVI, s. 75.
- Räsänen, Martti.; *Materialien zur Lautgeschichte der türkischen Sprachen*, StOF XV, Helsinki 1949 (s. 239-240).
- Tietze, Andreas.; "Reduplikasyon ve (r) ile kurulmuş çift sözler" *Reşid Rahmeti Arat İçin*, TKAE no. 19, Seri I, A2, Ankara 1966 (s. 423-429).
- Tuna, Osman Nedim.; "Türkçede Tekrarlar (I)", *TDED*, III, no. 3-4, İstanbul, 1949 (s. 429-447), "(II)". IV, no. 1, İstanbul, 1950 (s. 39-81).
- Tuna, Osman Nedim.; "A Comparative Study of the Structure of Turkic and Mongolian Descriptive Binaries", *Inner Asia Colloquium*. May 13, 1965. University of Washington Seattle, Washington (20 + 2 s.)
- ve ilgileri bakımından:
- Aalto, Pentti.; "Binoms in Tokharian and Other Central Asian Languages" *Proceedings of the XXVth Congress of Orientalists, Delhi, 1963*, Vol. II, 1968.
- Abraham, Richard D.; "Fixed of Coordinates, A. Study in Comparative Lexicography" *Modern Language Journal* 34 (1950). s. 276-287
- Horger, A.; "İnetimologikus p es b fejlödese", *MNy*, XXIX, Budapest (s. 261-262).
- Lloyd, Paul M.; 'Binominals and Trinominols' *VERBATIM The Language Quarterly*, C. I. no 2. Eylül 2974, s. 1-6.
- Malkiel, Yakov.; "Studies in Irreversible Binomonals" *Essays on Linguistic Themes*, 415., USL, Berkeley-Los Angeles 1968, s. (311-355).
- Martin, Samuel E.; "Phonetic symbolism in Korean", *American Studies in Altaic Linguistics*, (ed. Nicholas N. Poppe), Indiana University Publication, Uralic and Altaic Series Vol. 13, Bloomington, Indiana 1962 (s. 177-191).
- Nilsen, Don L. F.; (University of Northern Iowa), "Syntactic and Semantic Categories of Echo Words in Persian", 27 s. *Middle East Studies Association Convention*, Denver, Colorado, Nov. 11. 1971.
- Shaki, Mansour.; *Principles of Persian Bound Phraseology*, Academia, Prague (s. 70-76. 'eufony' başlığı altında).

Ö Z E T

Sayıca Eş Heceli İkilemelerin Sıralama Kuralları

İkilemelerde sıralama, yani hangi üyenin ilk, hangisinin ondan sonra geleceğini tâyin eden esas fonetiktir. Bununla kastedilen şey, sıralamanın V=ünlü, K=ünsüz'ü gösterdiği taktirde :

- a. üyelerin herbirindeki fonemlerin sayısı (çok heceli sonda)
- b. üyelerin aynı yerlerindeki fonemlerin karşıtlıkları'na göre yapılmasıdır. Kısaca a ve b maddeleri sıralamayı tâyin eden faktörlerdir ve bu faktörler fonetiktir. Konumuz yalnız 'sayıca eş heceli ikilemeler' olduğundan, aşağıdaki kurallar yalnız bunlara aittir. Şu halde bu tür ikilemelerdeki sıralamalar V, K kombinasyonlarına dayanmak mecburiyetindedir.

Kurallar

Bütün kurallar sıralanmıştır. Yani, kuralların sırasında değişiklik yapılamaz. Aksi halde bunlar işlemez. Sıralama esası sırası 1. V-K 2. K-K 3. V-V dir.

1. Önce üyelerin sonuna bakılır. Biri V biri K ile bitiyorsa, başa bakılır K'lar farklı ise, V ile biten üye sıralamada ilk, Msl : balta - nacak
2. Durum bu değilse, başa bakılır. Üyelerden biri V, öbürü K ile başlıyorsa, o zaman V ile başlayan üye sıralamada ilk olur. Msl : ana-baba
3. Durum bu değilse, ya her iki üye V ile, veya her iki üye K ile başlıyor demektir. Eğer K-K ise, ilk üyenin hangisi olacağını (Ünsüz Dizisi'ne) bakarak tâyin ederiz. 'Ünsüz Dizisi'nde, bu kelime başı K'larından hangi üyeninki ilk geliyorsa o üye başta yer alır. Msl : kaba - saba Eğer V-V ise, ilk üyenin hangisi olacağını (Ünlü Dizisi'ne) bakarak tâyin ederiz. Ünlü Dizisi'nde bu, kelime başı V'lerinden hangi üyeninki ilk geliyorsa, o üye başta yer alır. Msl : oğul-uşak
4. Eğer her iki üyenin de baş tarafları birbirinin aynı ise, karşılıklı olarak baştan sona doğru, her iki üyenin fonemlerine bakılır. Bu ikisi arasında ilk farkın gösterdiği karşıtlığa bakılır. Bu, ya V-K, ya da K-K'dır (V-V için örnek yok). Eğer V-K ise, V'lisi başa gelir. Msl : sere - serpe. Eğer K-K ise (Ünsüz Dizisi'ne) bakılır. Hangi üyedeki K, Ünsüz Dizisi'nde öbüründen önce geliyorsa o üye başa gelir. Msl : çoluk - çocuk, huy - hus

ÜNLÜ DİZİSİ : e, a; i, ı; ö, o; ü, u

Şu sıra ile bakılır : 1. düz - yuvarlak (düz önde) 2. geniş - dar (geniş önde), 3. ön - art (ön önde)

ÜNSÜZ DİZİSİ : ğ, h; l, r, n, m; v, y; k; z, s, ş, f; c, d, g, b; ç, t, p

Şu sıra ile bakılır : 1. başka- (k hariç) patlayıcı (patlayıcı sonda) 2. ğ, h-başka (ğ, h önde) 3. liquid ve nasal sonant- başka (başka sonda), 4. v,y - başka (v, y önde) 5. aynı grupta arkadan öne (arka önde), 6. aynı grupta ünlü - ünsüz (ünlü önde)